TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 48

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

ÖMER SEYFETTİN

TOPLU HİKÂYELERİ · İKİNCİ CİLT (1911-1914)

PRİMO TÜRK ÇOCUĞU

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Kültür Yayınları

TÜRK EDEBİYATI

ÖMER SEYFETTİN
TOPLU HİKÂYELERİ-II
PRİMO TÜRK ÇOCUĞU
(1911-1914)

UYARLAMAYA KAYNAK ALINAN ÖZGÜN ESER
İLGİLİ SÜRELİ YAYINLAR, İSTANBUL
1911-1914

Sertifika No: 40077

EDİTÖR
RÛKEN KIZILER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: EYLÜL 2020, İSTANBUL

ISBN 978-625-405-132-6

BASKI
ALFABE BASIN YAYIN SAN.TİCARET LTD.ŞTİ
İKİTELLİ OSGB MAH. HÜRRİYET BULVARI ENKOOP SANAYİ SİTESİ
ENKOOP 1. SOKAK NO:1 KAT:-1 BAŞAKŞEHİR/İSTANBUL
Tel: (0212) 485 21 25-(0212) 485 21 26
Sertifika No: 46012

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

DERLEYEN VE GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE UYARLAYAN: ENGİN KILIÇ

Pertevniyal Lisesi'ni ve Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. İstanbul Bilgi Üniversitesi Kültürel İncelemeler Programı'nda yüksek lisans yaptı. Leiden Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Programı'ndan doktora derecesini aldı. Sabancı Üniversitesi'nde Modern Türk Edebiyatı ve İletişim Becerileri dersleri veriyor. Genel olarak geç 19. ve erken 20. yüzyıl modern Türk edebiyatı ve kültür tarihi, özel olarak Türk ütopya edebiyatı üzerine çalışmalarını sürdürüyor.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 48

Hikâye

toplu hikâyeleri-II
(1911-1914)

primo türk çocuğu

ÖMER SEYFETTİN

Derleyen ve Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Engin Kılıç

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Önsöz

Bugünden geriye bakıldığında, Ömer Seyfettin'in (Gönen, 1884-İstanbul, 1920) yirminci yüzyıl başı modern Türkçe edebiyatın en bilinen isimlerinden biri olduğunu söylemek yanlış olmaz. Subaylık ve öğretmenlik kariyeri de bulunan Ömer Seyfettin, *Genç Kalemler* dergisi ile bir milliyetçi düşünce ve edebiyat hareketinin öncülüğünü yapmış, ayrıca İttihat ve Terakki Partisi üyesi olarak siyasi roller üstlenmiştir. Şiir, makale ve başka türlerde eserler de vermiş olmakla birlikte asıl ününü hikâyeleriyle yapmıştır.

Yüz yıldır edebiyat anlayışı, siyasi pozisyonu çokça tartışılan, eserleri çokça okunan Ömer Seyfettin'in bütün hikâyelerini günümüz Türkçesiyle okurların dikkatine sunacak olan bu dizinin elinizdeki ikinci cildinde, yazarın 1911'den 1914'e kadar yayımlanan sekiz hikâyesi yer alıyor. Evlilik, aşk, kadın konularını ele aldığı "Pamuk İpliği" ve "Aşk Dalgası" ile otobiyografik özellikler taşıyan "İrtica Haberi" ve "Ant" dışındaki diğer dört hikâye, "Bomba", "Piç", "Hürriyet Bayrakları" ve Primo Türk Çocuğu" yazarın milliyetçi ideolojiye tümüyle angaje olduğu dönemin izlerini taşıyor. Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nın travmasını yaşayan, Balkan Savaşı'na subay olarak bizzat katılan, Yunanlılara esir düşen ve on ay esir hayatı yaşayan yazar, bu dönem eserlerinde yer yer nefret boyutlarına varan yabancı

düşmanlığını yansıtmış, milliyetçiliğin ve Türkçülüğün propagandasını yapmıştır.

"Yeni Lisan" hareketi içinde yer almış ve sade bir Türkçeyle yazmayı seçmiş bir yazar olsa da, ölümünün üstünden yüz yıl geçmiş olan Ömer Seyfettin'in dili de yer yer eskimiş, eserlerindeki birçok kelime uzman olmayan okur için bilinir olmaktan çıkmıştır. Bu çerçevede, elinizdeki baskının ulaşmaya çalıştığı iki hedef vardır:

1. Sadeleştirme, dil içi çeviri, ya da günümüz Türkçesine aktarım diye adlandırdığımız işi ve bunun farklı uygulanış biçimlerini kimse ideal olarak görmez, ama kimse de bunun gerekliliğini toptan inkâr edemez. Osmanlıcanın eskiyiş hızına paralel olarak giderek daha fazla yayınevinin bu yola yönelmesi de bu durumun göstergesidir. Bu baskının ortaya çıkarılmasına da benzer kaygılarla girişilmiş ve yazarın dil dünyasını tarumar etmeden, ama okura bu eserleri sözlük kullanmadan okuyup anlama imkânı verecek biçimde bir sadeleştirmeye gidilmiştir.

2. Yukarıda değinildiği gibi Ömer Seyfettin'in edebi olduğu kadar siyasi bir kimliği de vardır ve eserlerinde edebiyat ile siyaset yer yer tümüyle iç içe geçer. Hikâyelerde bol miktarda kültürel, tarihsel ve siyasal referanslar bulunur. Bu doğrultuda bu baskı, hikâyelerde değinilen isimler, yerler, yapılar, olgular, olaylar, tarihsel gelişmeler, kavramlar vb. hakkında, başka baskılara kıyasla daha fazla not içermektedir. Bu yolla hikâyelerin tarihsel ve siyasal bağlamları içinde çok daha zengin biçimde algılanabileceği düşünülmüştür.

Metnin yayına hazırlanmasında gözetilen ilkelere gelince:

Hikâyeler temelde ilk yayımlanış tarihi esas alınarak kronolojik sırayla dizildi. Ancak bir hikâyenin bir ciltteki diğer hikâyelerle tematik bütünlük arz ettiği durumlarda kronolojik sıra dikkate alınmadı. Örneğin iki bölümden oluşan "Primo Türk Çocuğu" hikâyesinin ikinci bölümü ilkinden iki sene sonra yayımlandığı için kronolojik olarak ileride yer

alır. Birçok yayınevi bu mantıkla, iki parçayı ayrı ayrı yayımlamıştır. Ancak burada hikâyenin bütünlüğü gözetilerek ikinci kısım hemen birincinin ardına yerleştirildi.

Diğer edebi türler gibi hikâye de sınırlarını kolayca ve nesnel ölçütlerle çizebileceğimiz bir tür değildir. Ömer Seyfettin gibi bu türün her imkânını deneyen bir yazar söz konusu olduğunda tasnif daha da zorlaşır. Bu çerçevede, külliyata hangi metinlerin dahil edileceği konusunda kapsayıcı bir tutum benimsendi. Yani hikâye olmadığı açıkça belli ya da belirtilmiş olan metinler dışında kabaca bu türün kapsamına girebilecek tüm eserler dahil edildi.

Eskimiş kelimeler de içerseler, hikâye başlıklarına müdahale edilmedi, gerekli durumlarda dipnotla açıklama yapıldı.

Sadeleştirme sürecinde orijinal metinlerin yanı sıra, eserlerin daha önce çıkmış farklı edisyonları da dikkate alındı ve gözden geçirildi. Bunlar arasında Ömer Seyfettin, *Ömer Seyfettin: Bütün Hikâyeleri*, yay. haz. Nazım Hikmet Polat, 3. bs (YKY, 2019) ve Ömer Seyfettin, *Bütün Eserleri: Hikâyeler 1,2,3,4*, yay. haz. Hülya Argunşah, 4. bs (Dergâh Yayınları, 2017) sayılabilir.

Temel bir ilke olarak metinlerin yazımında günümüz yazım kuralları esas alındı. Yazımda esas alınan kaynaklar Türk Dil Kurumu'nun *Güncel Türkçe Sözlük* ve *Yazım Kılavuzu*'ydu. Osmanlıca kelimeler için Kubbealtı Lügati, Mehmet Kanar'ın *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* ve ihtiyaç oldukça Şemsettin Sami'nin *Kamus-ı Türki*'si başta olmak üzere çeşitli sözlüklere başvuruldu.

Kelime sonlarındaki yumuşak sessizler bugünkü Türkçe yazıma uygun olarak sertleştirildi.

Orijinal metinde ayrı yazılan "imek" ek fiilinin çeşitli formları (idi, imiş, ise vb.) ardından geldiği kelimelere bitiştirildi.

Noktalama işaretlerinden bazılarının kullanımı zaman içinde farklılık gösterebiliyor. Örneğin üç nokta işaretini

virgül yerine, parantez de çift tırnak yerine kullanılabiliyor. Bu durum okuma ve anlama zorluğu yarattığından noktalama işaretleri günümüzde geçerli kurallara uygun olarak değiştirildi.

Paragraflarda da benzer bir durum söz konusu. Ömer Seyfettin hikâyelerinde zaman zaman olağandışı derecede uzun paragraflara rastlanabiliyor. Bu da okumayı zorlaştırdığından bu tür paragraflar paragraflandırma mantığına uygun olarak bölündü.

Bu dizinin Ömer Seyfettin hikâyelerinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunması umuduyla, iyi okumalar dileriz.

Engin Kılıç

Yeni Lisan'la Tekellümî Hikâye[1]

Pamuk İpliği

1

Matmazel Surpik Bagdeseryan:	On dokuz yaşında
Behzat Bey:	Yirmi altı yaşında
Hamparsum Rupenyan:	Yirmi dokuz yaşında
Madam Bagdeseryan:	Altmış yaşında

Beyoğlu'nun dar, soğuk ve levanten[2] bir salonu. Perdelerde, duvarlarda, levhalarda, koltuklarda, kısacası her şeyde görünmez ve adı konmaz bir aşırılık gölgesi var. Matmazel Bagdeseryan sanki ayağa kalkacakmış gibi dimdik oturmuş. Karşısında Behzat Bey gayet şık, gözünde bir monokl[3]... Kollarını, fotoğraf makinesinin karşısında her meşhur ve masum sanatkârın aldığı bildik vaziyette, çapraz bağlamış, beyaz ve

1 Karşılıklı konuşmaya dayalı hikâye. Teatral hikâye. Tiyatro tekniğinde olduğu gibi anlatıcının ya tamamen hikâye dünyasından çekildiği ya da kendisini gizleyip sözü kurmaca karaktere bıraktığı bir alt tür.

2 Yakın Doğu'da yerleşmiş veya evlenerek soyu karışmış Avrupa asıllı kimselere, özellikle Tanzimat sonrasında büyük liman kentlerinde yoğunlaşan ve ticaretle uğraşan Hıristiyanlara verilen ad. Şu anki Doğu Akdeniz'e kıyısı olan devletlerde yerleşik bulunan Fransız-İtalyan kökenli Katolikler. Burada "Avrupalı gibi görünmeye özenen, züppe tavırlı" anlamında kullanılmıştır.

3 Tek gözde kaş ile yanak arasına sıkıştırılan, çerçevesiz ve tek camlı gözlük.

biraz büyücek elleri, futbolla gittikçe büyüyor sandığı pazılarını yokluyor gibi... İkisinin de halinde öyle bir başkalık var ki, salondaki o anlaşılmayan, adı konamayan başkalıkla uyuşuyor! Bir sahnede, kendilerine bakan birçok gözlerin önündeymişler gibi uyanık ve dikkatli konuşuyorlar.

Surpik — Demek daha bu kadar gençken evliliği düşünüyorsunuz, ha?

Behzat — Zannettiğiniz kadar genç değilim ki...

Surpik — Kaç yaşındasınız?

Behzat — Otuza yakın.

Surpik — Herhalde evlilik çağı değil...

Behzat — Niçin?

Surpik — Otuza yakınım diyorsunuz. Yani yirmi ile otuz arasındasınız demek. Bu devre yaşamak, hayatı anlamak devresidir. Daha doğrusu hayatı kazanmak devresi...

Behzat — Fakat ben zenginim...

Surpik — Ve safsınız, erkekler yirmi ile otuz arasında hatıralarıyla daima mektep hayatını yaşarlar. Kesinlikle çocukturlar. Onlara güvenilmez.

Behzat *(Gülerek)* — Fikrinizce evlilik için mutlaka yarım asır yaşamak lazım!

Surpik — Abartmayınız. O kadar değil. Otuz beşle kırk arası tam evlilik mevsimi...

Behzat — Oh, la la la... o vakte kadar?

Surpik — Ne yapacağınızı artık tabii benden öğrenmek zahmet ve nezaketini göstermezsiniz. Kırk yaşına gelince bir yorgunluk hisseder, sonsuz ve sebepsiz bir can sıkıntısı duyarsınız. Midenizden rahatsızlıklar başlar. Hafif bir romatizmadan zayıflayan bacaklarınız için için sızlarken, görünmez bir dudak kulağınıza, "artık dinlenmek lazım, evlen" der. Zaten eğlenceden, aşktan, kadından, zevkten, yürümekten, gezmekten, koşmaktan bıkmış bulunursunuz. O vakit...

Behzat — Ee o vakit?

Surpik — O vakit küçücük bir hanımefendi, o kadar küçücük ki... Hani kız kardeşinizin unutamayacağınız derecede yakın bir geçmişte doğduğunu bildiğiniz yetişkin kızından daha küçük bir hanımefendi beyaz giysiler içinde size takdim edilir. Artık siz bir koca olursunuz.

Behzat *(Fazla ciddi)* — Hayır matmazel, hayır, siz beni katiyen anlamamışsınız. Ben genç evleneceğim. Dünyada en nefret ettiğim şey zevk ve eğlenceye düşkünlüktür! Edebiyatı ve hayali sevmem. Çok ciddiyim. Sürekli çalışmak, servetimi arttırmak, şöhret ve saygınlık kazanmak, rahat ve mesut yaşamak! İşte benim gayem!

Surpik — Evlilikle hiç ilgisi olmayan bir gaye...

Behzat — Evlenmeyi de isterim. Yeni filozofların hastalıklı fikirleriyle beyinleri zehirlenen birtakım gençler gibi evliliği farazi bir yalan değil, toplumsal bir hakikat addederim.

Surpik — Çok klasik bir fikir!

Behzat — Fakat doğru değil mi?

Surpik — Doğru, fakat herkes sizin gibi düşünmez.

Behzat — Niçin? Evlilik hakkında sizin fikriniz ne?

Surpik — Herhalde sizinki gibi değil. Pek, pek başka. Birkaç türlü.

Behzat — Nasıl, rica ederim?

Surpik —— Evvela kadıncasını söyleyeyim. Herhalde birçok muhakemeler, tereddütlerle vakit geçirerek birçokları gibi yirmi beş yaşını beklememek. Sonra, beni son derece arzu eden ve ağzı sıkı olan bir adama hemen evet demek.

Behzat — Ne basit! Lakin sizi arzu edeni ya siz sevmezseniz?

Surpik — Ben mi? Benim kendimin önemi yoktur. Yalnız o beni sevsin, arzu etsin.

Behzat — Ya ihtiyar olursa?

Surpik — Önemi yok.

Behzat — Çirkin olursa?

Surpik — Yine önemi yok, ağzı sıkı olsun kâfi.

Behzat — Genç, güzel, zengin ve zeki olursa?

Surpik — Büyük ikramiye! Bunu reddedecek budala bulunamaz zannederim...

(Biraz sessizlik)

Behzat *(Tereddüt ve heyecanla)* — O halde?

Surpik — ...

Behzat — Evet, size serbestçe söylemeliyim...

Surpik — ???

Behzat — Siz benim son derece hoşuma gidiyorsunuz!

Surpik *(Şaşkınlık ve hayret içinde)* — Teşekkür ederim...

Behzat — Ve sizi son derece arzu ediyorum. Sizinle evlenecek olursam tamamıyla mesut olacağım.

Surpik — Lakin bu mümkün mü?

Behzat — Niçin mümkün olmasın? Benim İslam olmaklığım hiçbir engel oluşturmaz; İslam erkekleri Hıristiyan kızlarıyla evlenebilirler. Hele biz Türkler dinimizin bu müsaadesinden vaktiyle çok faydalanmışız. Bazı hükümdarlarımızın eşleri bile Hıristiyan prensesleriymiş. Sonra, Avcı Sultan Mehmet'in zamanında, bundan iki buçuk asır evvel... Hayır, tam iki yüz kırk beş sene evvel Rum Patriği buna engel olmak istemiş. Nasıl engel olsun? Sert davransa, kafa tutsa olmaz. Çünkü kendisine gelinceye kadar seleflerinden üçü idam olunmuş ve sonuncusunun ipte nasıl sallandığını gözüyle görmüş... Hileye, bütün âcizler gibi hileye başvurmaya karar verir. Ve bütün âcizler gibi başarılı olur... Bir gün şeyhülislama gider, "Domuz eti yiyen, şarap içen Hıristiyan kadınlarıyla İslamlar evleniyorlar. Sonra doğan İslam çocuklarının böyle Hıristiyan kadınlarının kucaklarında büyümesi İslamiyet'in şanına ve usulüne uygun mudur değil midir?" diye bir soru sorar. Şeyhülislam pek zor bulduğu bu soruyu uzun uzadıya düşünür, taşınır. Sadrazamla müzakere filan eder. Nihayet İslamların din değiştirmeyen Hıristiyan kızlarıyla evlenmelerini kesin olarak yasaklarlar. Zaman geçtikçe her yasak gibi bu yasak da kuvvetini kaybeder. Bugün işte birçok Avrupa görmüş Türkler vardır ki

karıları Hıristiyan'dır. Birçok subaylar, dışişleri memurları, hatta bir prens... Çünkü bu emir asla dini değil, belki siyasiydi. O vaktin siyaseti, o vakitki hükümetin öncelikleri bunu gerektiriyordu. Bugün kıymeti kalmadı.

Surpik *(Gülerek)* — Oh, azizim, şimdiye kadar asla hayal etmediğim bir şey varsa o da bir Türk'le, bir İslam'la evlenmekti. Birdenbire gösterdiğiniz bu beklenilmez arzu beni o kadar şaşırttı ki... ve... ve o kadar hoşuma gitti ki... ciddi bir cevap veremeyeceğim zannediyorum.

Behzat — Niçin?

Surpik — Çünkü düşünmedim.

Behzat — Düşününüz.

Surpik — Ne vakit?

Behzat — Şimdi.

Surpik — Şimdi mi? Bu mümkün değil. Çünkü şaşkınım ve şaşkınlık kesinlikle düşünmeye engeldir... Biliyorsunuz... Lakin durunuz, yeni usulü uygulayıp deneyelim; yüksek sesle düşünelim. Yalnız soracağım sorulara siz doğru cevap veriniz.

Behzat — Pekâlâ.

Surpik — İslamlığa dair İngilizce birçok eserler okudum. Hepsi sizde evliliğin son derece serbest olduğunu yazıyordu. O kadar serbest, o kadar serbestmiş ki... Ne kadar?

Behzat — Mümkün olduğu kadar, arzu ve hayal olunduğu kadar...

Surpik — Sizde hem poligami[1] varmış, hem poliandri[2]...

Behzat — Poliandri yok. Bu iftira... Yalnız poligami var. Fakat mecburi değil.

Surpik — Bir erkek kaç kadın alabilir?

Behzat — Dört tane, derler. Lakin serveti, sağlığı, ihtiyacı olursa istediği kadar...

Surpik — Mesela on tane...

Behzat — Seksen tane, yüz tane...

Surpik — Oh, korkunç...

1 Çok eşlilik.
2 Bir kadının birden fazla erkekle evlenebildiği çok eşlilik türü.

Behzat — Fakat, tekrar ediyorum, bu mecburi değil; birçok Türkler, ama birçok zengin ve kuvvetli Türkler vardır ki bütün hayatlarında bir kadınla yetinmişlerdir.

Surpik — Ama bir kadın ile ölünceye kadar yaşamaları da mecburi değil?

Behzat — Evet değil...

Surpik — İstedikleri vakit karılarından ayrılabilirler?

Behzat — Ayrılabilirler.

Surpik — Karılarını boşamadan tekrar diğer bir kadınla evlenebilirler?

Behzat — Evlenebilirler.

Surpik — Bıraktıkları karılarını yine canları isterse tekrar alabilirler?

Behzat — Alabilirler. Fakat bunda bazı şartlar var!

Surpik — Ne gibi?

Behzat — Mesela "hülle" şartı...

Surpik — "Hülle" ne?

Behzat — Pek iyi bilmiyorum. Galiba bir Türk üç defa karısını boşarsa tekrar alamaz. Şu şartla ki hiç olmazsa bir gece, karısı başka bir erkekle evlenecek, sonra ondan boşanacak, tekrar eski kocasına varacak.

Surpik — Oh, işte bir nevi poliandri...

Behzat — Fakat bu pek nadirdir! Şayet böyle bir şey olsa şeri hileler yaparlar. Mesela mutlaka başka bir erkeğe varması gereken kadını gayet ihtiyar bir adama nikâh ederler ve bu zorunlu evlilik tabiatıyla gayet Eflatuni[1] kalır. Yahut... muta nikâhı[2]... Kısacası birçok hileler... İyi bilmiyorum ama icabında bir horoza bile nikâh kıyarlarmış...

Surpik — Latifeyi bırakın, azizim. Bu dehşetli özgürlük! Gayet zayıf bağlarla! Âdeta *mariyaj sivil*...[3] Aşkta daima

1 Platonik.

2 Bazı yerlerde kadına verilen para karşılığında yapılan geçici nikâh.

3 *(Fr. Mariage civil)* Din görevlisi tarafından değil resmi görevliler tarafından kıyılan resmi nikah.

kaybeden, evlilikte daima ilk ihtiyarlayan kadındır. Eğer erkek dehşetli bir bağ ile birkaç sene sonra güzelliği solan kadına bağlanmazsa sadakat azabına tahammül edemez. Hemen onu terk eder. Ve yerine gayet genç ve taze bir kız alır.

Behzat — Ah, sevilen bir kadın hiç terk edilebilir mi?

Surpik — Bakınız, işte "edebiyat" yapıyorsunuz. Sevmek! Sakın ezeli bir aşktan, ölümle son bulan manevi ve ruhi bir aşktan bahsetmek masumiyetini denemeye kalkmayınız! Aşk... Bir hiç, bir ihtiras. Geçici bir buhran... Öyle bir buhran ki neticesi mutlak nefret ve yorgunluktur! Ve evlilikle aşkı kim karıştırırsa mutlaka üzülür. Evlilik: Kadın için, bir erkeğin fena kokularına, kabalıklarına, kırıcı tavırlarına tahammül etmekten; erkek için, solmuş ve yıkılmış bir kadının sırnaşıklıklarına, münasebetsizliklerine, asabiyetlerine aldırmamaktan ibarettir! İki vücudu bu karşılıklı azaba mahkûm edecek bir bağ, bir zincir vardır ki o da evliliktir. Ailelerin, toplumsal menfaatlerin, eşitliği sağlayan mutabakatların sigortası bu zincirdir. Halbuki o kadar zayıf ki... bir... bir pamuk ipliği... Hayır, hayır, ben asla sizinle, bir Türk'le evlenemem. Bütün hayatımı, bütün geleceğimi şartsız, kayıtsız, bir erkeğin keyfine feda edemem...

Behzat — Abartıyorsunuz. Niçin?

Surpik — Metresiniz olsam beni yine bu arzuyla seveceksiniz. İhtimal birkaç tatlı sene geçireceğiz.

Behzat — Fakat...

Surpik — Fakatı yok. Pamuk ipliği! Azizim, mesela ben ha sizin metresiniz olmuşum, ha karınız... İkisi de bir...

Behzat — Abartıyorsunuz. Niçin?

Surpik — Metresiniz olsam beni yine bu arzu ile seveceksiniz. İhtimal birkaç tatlı sene geçireceğiz. Sonra... Mutlaka evvelki ihtiras, evvelki arzu sönecek. Ve beni terk edeceksiniz. "Hayır!" demeyiniz. Bu ezeli bir romandır ki hiçbir kelimesi değişmez. Sizin karınız olsam yine aynı roman... Birkaç sene sonra beni bırakacaksınız, diğer bir aşka koşacaksınız.

Behzat — Asla...

Surpik — Çünkü bırakmamaya mecbur değilsiniz. Bırakmak hakkına sahipsiniz. Bıktıktan sonra beni bırakmazsanız, bu ancak hastalıklı bir merhamet hissinden başka bir şey değildir! Ve bir hisse de hiçbir vakit bir hak, bir kanun, bir mecburiyet kadar güvenilemez. İşte düşüncelerimin neticesi: Ben mutlaka bir Hıristiyan'a varacağım. Çünkü Hıristiyanlarda evlilik ağır, sağlam, kırılmaz bir zincirdir! Beni ancak ölümle kopabilen bu yüce bağ kocama bağlayacak. Terk edilmek, bahtsız olmak korkusundan uzak yaşayacağım...

(Bu esnada dimdik, sahte ve acemi bir aktör, doğru tavırlı genç bir uşak girer. Matmazel Bagdeseryan'a eğilir.)

Uşak — Mösyö Hamparsum Rupenyan!

Surpik — Buyursun.

(Uşak çıkar)

Behzat — Bu kim?

Surpik — Tuhaf tesadüf! Yakında nişanlanacağımı ümit ettiğim bir adam. Kayserili gayet zengin bir yağ tüccarının tek oğlu... Durunuz, sizi tanıştırayım.

Behzat *(Bozularak, sinirli)* — Hayır, hayır istemem. Bana müsaade ediniz.

Surpik — Lakin darılmış gibi hareket ediyorsunuz.

Behzat — Asla... Müsaadenizle...

Surpik — Fakat yine geliniz, yüksek sesle düşünelim. Yani açık düşünelim. Bugün sonuna kadar devam edip neticemi size de kabul ettirip onaylatamadığım için çok üzgünüm. Geliniz ha... Yakında...

Behzat — Yakında...

(Behzat eğilir, nazik bir reveransla Matmazel Bagdeseryan'ı selamlar. Tam çıkacağı vakit Hamparsum Rupenyan girmiş bulunur. İki erkek birbirlerini selamlarlar. Behzat asabi bir aceleyle çıkar. Rupenyan ayakta duran Matmazel Bagdeseryan'ın elini sıkar.)

2

Rupenyan — Nasılsınız, azizem?

Surpik — İyiyim! Oturunuz! İşte bir haftadır gelmiyorsunuz. Niçin?

Rupenyan — Memleketten birkaç hemşehrimiz gelmişti. Onları yerleştirmekle meşguldüm.

Surpik *(Gülerek)* — Değerli bir meşguliyet.

Rupenyan — Bana tanıştırmadığınız bu zat kimdi?

Surpik — Şimdi çıkan bey mi? Bir Genç Türk! Avrupa'da eğitim görmüş bir mühendis. Geçen kış tanışmıştık. Şimdi en samimi dostlarımızdan...

Rupenyan — Tanımıyorum. Ben hiç görmemişim.

Surpik — Tanımazsınız. Tanıştıramadığıma üzgünüm. Ah bilseniz, onunla ne garip şeylerden bahsettik...

Rupenyan — Nelerden bahsettiniz?

Surpik — Evlilik ve nikâhtan bahsettik.

Rupenyan — Hakikaten garip!

Surpik — Tekrar anladım ki Türklerin dini gayet mükemmel! Hele nikâhları o kadar tabii, tabiata o kadar uygun ki... âdeta medeniyetin, evrimin ideal bir örneği...

Rupenyan *(Sırıtarak)* — Ya şaka yapıyorsunuz ya da abartıyorsunuz...

Surpik — Ne şaka yapıyorum ne de abartıyorum! Onlarda nikâh ve evlilik o kadar kayıtsız, o kadar serbest ki insan biraz daha inceleyip araştırsa "hiç yok!" diye haykıracak.

Rupenyan — Nasıl?

Surpik — Bir kere Türkler istedikleri kadar kadın alabiliyorlar.

Rupenyan — Bu poligami! Fakat iyi mi?

Surpik — Fena mı? Tabiata son derece uygun! Bütün bilginler, bütün âlimler, bütün filozoflar insanların tabiatları gereği poligam olduklarını iddia ve ispat ediyorlar. Hayattaki bütün hikâyelerin, romanların, inceleme ve araştırmala-

rın bu gerçeği doğruladığı görülüyor. Dünyada hiçbir erkek –hatta gayet namuslu olmak şartıyla– hiçbir erkek yoktur ki bütün ömründe yalnız bir kadınla yetinmiş bulunsun. Evet, hiçbir erkek, "Ben hayatımda karımdan başka bir kadın tanımadım" diyemez. Türklerin, "Bir çiçekle bahar olmaz!" atasözü tabiatın büyük bir hakikatini içeriyor. Hayattaki sürekli değişim ve dönüşüm için, üreme arzusu, tabiatın bu ezeli kanunu, erkeğin birçok kadınlara karşı duygularını kabartır. Erkek bu duygusuna mağluptur. Allah'tan gelen tabiatın ezeli ve karşı konulmaz kuvveti karşısında insanlardan gelen her şey; o kanunlar, inançlar, kuruntular, âdetler, farazi ve uydurulmuş gelenekler, sökmez, çöker. İşte Türklerin dini tabiata karşı gelmemiş, bu hakikati de kabul edip içine almış ve erkeği istediği kadar, gücü yettiği kadar kadın almakta serbest bırakmıştır.

Rupenyan — Lakin kadını hiç düşünmemiş.

Surpik — Hayır, evlilikteki o özgürlükte kadının da yararı, menfaati, hakkı var. Kadın da artık bıktığı erkekle yaşamak ızdırabından kurtuluyor, boşanıyor, tabii diğer bir erkeğe varıyor.

Rupenyan — İtiraf ediniz ki bunda apaçık bir kabalık var! Evvela bir kadınla bir erkeğin ölünceye kadar birbirlerine bağlı olmalarında siz yüce bir mana, bir fazilet görmüyor musunuz?

Surpik — Hayır, yalnız boş, doğaya aykırı, bütün olaylar ve duygularla doğru olmadığı kanıtlanan bir yalan görüyorum.

Rupenyan — Bu bir anarşist fikri!

Surpik — Niçin anarşist fikri olsun? Bilmiyor musunuz, beyinleri evrim ve değişim sıtmasıyla henüz o kadar hastalanmayan ilk insanların arasında üreme eylemi p*romisküvite*[1] şeklindeydi. Gittikçe değişti, düzene girdi. Geniş ve mükemmel bir poligami halini aldı. Sonra bir gün Yahudiler muazzam tabiatın bu ezeli kanununa isyan ettiler. Dünyaya

1 (Fr. *Promiscuité*) Gelişigüzel ilişkide bulunma.

ilk defa olmak üzere monogaminin[1] temel taşını koydular. Biz Hıristiyanlar, zaten onların içinden çıktığımızdan, bu hatalarını kabul ettik. Daha başka bir türlü ayinler, kayıtlar, şartlar, suni ve yalan birçok şeyler icat eyledik. Evlilik adında bir zincir yaptık ki bugün onun dayanılmaz ağırlığı altında yalnız isyan ve ikiyüzlülük yaşayabiliyor. Asla samimiyet yoktur. Sonra İslamlar bu zinciri kırdılar. Tabiatın hakkını iade ettiler. Bu zincirin yerine bir pamuk ipliği koydular. İsyan ve ikiyüzlülüğe ihtiyaç yok. Sevmeyenler, önce sevip de sonra bırakanlar istedikleri zaman ayrılabilirler. Evet, Türklerin dini asla tabiata düşman olmamış, onunla savaşmaya, güreşmeye kalkmamıştır! Milli lisanları, hatta sapıklıkları bile dünyada ihmal olunan tabiata en yakın şeyler!..

Rupenyan — Nasıl sapıklıkları?

Surpik — İngilizce bir eserde okudum. Aralarında galiba "Kızılbaş" namıyla dalâlette kalmış gayet küçük bir topluluk varmış ki p*romisküvite*'yi desteklermiş... İşte tabiata doğru atılmış bir adım! Doğa bilimlerinin, evrimin, ilerlemenin zaferiyle birkaç yüz, belki birkaç bin sene sonra erişilecek gaye!.. Size gayet serbestçe fikrimi söyleyeyim istiyor musunuz? Ben asla bu evlilik zincirini boynuma takmayacağım. Hür, yani mesut kalacağım.

Rupenyan — Demek evlilikten vazgeçiyorsunuz?

Surpik — Hayır, zincirden, bizim Hıristiyan evliliğinden vazgeçiyorum. Yoksa genç ve ağzı sıkı olan bir Türk'e rast gelirsem hemen uzattığı eli kabul edeceğim. Annemin bağnazlığına, babamın karşı çıkmasına asla önem vermeyeceğim. Oh, pamuk ipliği... İstediğim vakit artık sevmediğimi, artık bıktığımı ona söyler ve ayrılırım. O da bana karşı öyle yapar. Yaşarsak mesut yaşarız. Yaşamazsak hemen ayrılırız. Azap çekmeyiz. İkiyüzlülük ve isyanlarla, bütün hayatımızı feci bir mücadele içinde, zehirli zulümler içinde geçirmeyiz.

---

1 Tek eşlilik.

Rupenyan *(Biraz öfkeli)* — Ben de size açıkça söyleyeyim. Fikriniz son derece bozulmuş, perişan olmuş. Bedbaht olacaksınız. Türklerle sıkı ilişkide bulunmak işte böyle felaketlere sebebiyet verir. Papazlarımızın bizi daima onlardan uzak durmaya yöneltmelerinin sebebi budur. Eminim ki bu fena fikirleri deminki Türk size aşıladı.

Surpik — Asla... Ben İslamlığa dair İngilizce yazılan şeylerin çoğunu okudum. Siz de okursanız hakikatini anlarsınız. Bütün uydurma ve farazi şeyler gerçeğin, bilimin, doğanın karşısında çöker. Görmüyor ve hissetmiyor musunuz ki Avrupa medeniyeti, gürültülü bir kargaşa içinde, hiç farkında olmadan, İslamiyet'e doğru gidiyor, İspanya gibi nispeten vahşi memleketlerde *mariyaj sivil* kanunları kabul olunuyor. Ne kadar hükümet varsa *parlamen*[1], meşveret[2] usulünü kabul etmiş. Şimdi hepsi yavaş yavaş gelişmeye, cumhuriyete doğru yürüyorlar. Toplumsal hareketlerin en azametlisi, en heybetlisi sosyalizm! Her tarafta *Liber Pansör* cemiyetleri![3] Yirmi asır önceki aymazlıklardan uyanılıyor... Evlilikte özgürlük, meşveret usulü, demokrasi, cumhuriyet, mutlak eşitlik, iştirake[4] pek yakın ve genel bir yardımlaşma şeklinde sosyalizm hep İslamiyet'in esasları... Doğa bilimlerinin üstünlüğü bütün yalanları yıkıyor, en kuvvetli inatlar ve karanlıklar bile artık karşı koyamıyor...

Rupenyan — Korkarım siz İslam olmuşsunuz?

Surpik — Hayır, şeklin, dış görünüşteki değişimin hiç önemi yoktur; fakat emin olunuz, bütün düşünenler, düşünebilenler hakikatte İslam'dır. İslamlık, benim okuyup anladığıma göre, ancak düşünmek, bir fikrin üzerinde sabit kalmamak, bir inanç ve kuruntuya bağlanmamak, daima doğruyu, hakikati aramaktan ibarettir. Ve kim böyle yapı-

---

1 Parlamenter rejim kastediliyor.

2 Danışma.

3 *(Fr. Libre Penseur)* Özellikle dine karşı tutumlarıyla bilinen özgür düşünce dernekleri.

4 Ortaklık, paydaşlık, komün.

yorsa manen İslam'dır. Siz, azizim, siz hiç düşünmez, her şeyde hakikat denilen hayaleti takip ederek birçok geçerli yalanların ne kadar gülünç ve budalaca olduğunu düşünmez misiniz?

Rupenyan — Neler söylüyorsunuz? Fikirleriniz pek, pek berbat... Âdeta ürküyorum. Ben Cizvitlerin[1] mektebinde okudum. Müdürümüz gayet muhterem, gayet değerli, gayet mübarek bir papazdı... Bize hakikatten bahsederken: "Çocuklarım! Sakın başka bir hakikat aramayınız. Bütün hakikat Hazret-i Mesih ile gelmiş ve artık dünyada aranılacak ve bulunacak bir şey kalmamıştır!" derdi. Nutuklarında Latince "...Güneşin altında yeni bir şey yoktur!"[2] cümlesini daima tekrar eder ve şimdiden sonra da asla yeni bir şey olamayacağını ilave ederdi. Ben de iftihar ederek söylüyorum, dindarım! Dinsizlikten nefret ederim. Günah sayılabilecek şeyleri ne söyler, ne düşünürüm.

Surpik — Ah, siz Cizvitlerin mektebinde mi okudunuz? Size acırım öyleyse... Cizvitler kimlerdir, bilmiyor musunuz? Hakikat şafağının doğmaya başladığı ufuklardan, ilim ve fen, düzen ve ilerleme memleketinden kovulmuş aç ve siyah kargalardır ki daima karanlık ararlar! Üstüne kondukları vücutların beyinlerini, zihinlerini, düşünme becerilerini kemirirler, yutarlar; onları hareketli ve canlı bir leş kümesi halinde kalıba dökerler... Ah o kadar müthiştirler ki...

(Bu esnada kapı açılır, Madam Bagdeseryan girer. Ak saçlı, şişman bir kadın.)

Madam Bagdeseryan — Ah, siz misiniz Mösyö Rupenyan?

Rupenyan — Sizi ziyarete gelmiştim efendim. Matmazel'le konuşuyorduk.

---

1 XVI. yüzyılda kurulmuş Katolik Kilisesinin bu tarikatı İsa tarafından bir araya getirildiklerine inanan yedi arkadaş tarafından kurulur. Hristiyanların kendilerini reforme edebilmelerine yardımcı olabilmek için iyi bir eğitime öncelik verirler.

2 Eski Ahit'te geçen (Derlemeci, 1:9), Kral Süleyman'a ait bir söz.

Madam Bagdeseryan *(Gülerek)* — Neden bahsediyorsunuz?

Surpik — Daima havadan, anneciğim, havanın güzelliğinden!

Madam Bagdeseryan — Hakikaten güzel hava... Âdeta yaz! Bu sabah kiliseden çıktıktan sonra bahçede yarım saat gezdim. Ah, aklıma geldi, hele o yeni vaiz... Neler söyledi. Hepimizi ağlattı... Tanıyor musunuz Mösyö Rupenyan, bu genç papazı?

Rupenyan — Tanıyorum efendim, benim eski mektep arkadaşımdır. Evet, işinin ehli olduğu kadar değerli, dindar, yüce bir zattır, o kadar büyük bir zattır ki...

(Rupenyan saatlerce eski sınıf arkadaşını metheder, Matmazel Bagdeseryan da annesiyle beraber, hiç sesini çıkarmadan dinler!)

İrtica[1] Haberi

Bir Subayın Cep Defterinden[2]

1 Nisan 1325,[3] Köprülü[4]

Akşam taliminden sonra gülüşerek aşağıya indik. Hava biraz rüzgârlıydı. Ben arkadaşları sattım. Selanikli Âkil'i[5] buldum. Bu kırmızı saçlı, çalışkan, faal bir çocuk. Üç gündür kendisini tanıyorum. Gazetesinin işi için buraya gelmiş. Görüştük. Fakat bu akşam vapurdumanı[6] gözlüğü altında parlak ve fıldır fıldır dönen gözleri sanki biraz gölgelenmiş, daha ziyade koyulaşmıştı. Üç gündür ne güzel hasbıhaller

---

1 Gericilik.

2 O tarihlerde o bölgede subay olarak görev yapmakta olan Ömer Seyfettin'in hatıra defterine yazdıkları da dikkate alındığında bu hikâyenin otobiyografik özellikler taşıdığı söylenebilir.

3 14 Nisan 1909. Bu hikâye, Rumi takvimle 31 Mart 1325'te (Miladi takvimle 13 Nisan 1909) gerçekleştiği için tarihe "31 Mart Vakası" diye geçen olayları izleyen üç günü konu edinmektedir. 31 Mart Vakası'nda Avcı Taburları'na mensup askerler şeriatçılarla birleşerek Meşrutiyet aleyhine isyan çıkarmış, hükümet istifa etmiş, isyan Edirne ve Selanik'teki İkinci ve Üçüncü orduların askerlerinden oluşturulan Hareket Ordusu tarafından bastırılmıştır.

4 Ünlü Köprülü ailesinin de memleketi olan, Kuzey Makedonya'da Vardar boyunda bir şehir.

5 Selanikli Âkil olarak anılan kişi, Ömer Seyfettin'in arkadaşı, şair ve yazar Âkil Koyuncu'dur (1886-1977).

6 Koyu gri renk, füme.

ettik. Tam benim fikrimde! Bu akşam yine konuşmak için onu tenha bir yere çekmek istedim.

"İstasyona gidelim," dedim, "hava fena değil."

Kabul etti. Koluna girdim. Sarı boyalı yeni otelin dairevi ve fakir burnundan inerek soldaki bozuk kaldırımlı dik ve kısa yokuşa saptık. Dönerken:

"Haberin yok mu?" dedi.

Hayret ettim:

"Neden?"

"Yirmi dört saattir İstanbul'la haberleşme kesik."

"Acayip!"

Ve düşündüm. Tam Vardar'ın kenarına çıkan dar yolun üstündeki şimendifer[1] köprüsünün önünde Süvari Teğmen Emin Bey'e rast geldik. Yanında eşraftan iki üç kişi, bir Bulgar vardı. Selamlaştık. Emin Bey gülerek:

"Siz de Ahrar'dan[2] mısınız?" dedi.

Ben ve Âkil "Evet, evet..." diye gülüştük ve geçtik. Vardar'ın çamurlu, yıkık sahilini takip ederken maktul *Serbestî* yazarından,[3] alçak Murat Bey'in[4] aşağılık bağnazlığından bahsediyorduk. Demiryolunun etrafında habersiz çocuklar oyunlarını bırakıyorlar, "Bu yabancı kimdir?" gibi Âkil'e bakıyorlardı. Belirsiz bir sıkıntı hissediyordum. Laf olsun diye ona çocukları gösterdim ve:

"Saçlarına bakıyorlar!" dedim.

---

1 (Fr. *Chemin de fer*) Demiryolu; tren.

2 Ahrar Fırkası (Partisi) 14 Eylül 1908'de Prens Sabahattin'in önderliğinde liberal bir siyasi çizgide kuruldu. 1908 seçimlerinde İttihat ve Terakki Fırkası karşısında başarısız oldu. 31 Mart Vakası Ahrar Fırkası'nın sonu oldu, yöneticileri yargılandı. Parti 1910'da kendini feshetti.

3 Başyazarı olduğu *Serbestî* gazetesinde İttihat ve Terakki yönetimini sert bir dille eleştiren Hasan Fehmi kastediliyor. 6 Nisan 1909'da bir suikaste kurban gider; Türkiye'nin ilk basın şehidi olarak anılır.

4 Siyasetçi, tarihçi, gazeteci, yazar Mehmet Murat. Çıkardığı *Mizan* gazetesinde Meşrutiyet'ten sonra İslamcı bir çizgiye kaymış ve İttihat ve Terakki yönetimine muhalefet etmişti. 31 Mart'tan sonra yargılanıp Rodos'a sürüldü.

O katiyen kırmızılığı kabul etmiyor, saçlarının gayet sarı, gazetesindeki takma adı gibi "asfer"[1] olduğunu iddia ediyordu. Ben bilakis kırmızı olduğunu ve onun için dikkat çektiğini, hatta bütün Köprülü'de bir eşi bulunmadığını söylüyordum. Nehrin demiryoluyla ayrıldığı yerdeki mezarlığın içine girdik. Tarladan dönmüş birkaç rençper orada oturuyorlardı. Onlar da sanki yine Âkil'in saçlarını seyretmek için gözlerini diktiler. Bunu yine ona söyledim. Gülüştük. Tozlu yollardan geçtik. Güneş renksiz bulutlar altında batıyordu. Sincabi[2] dağlar, dağların arkasındaki mavi ve belirsiz sisler gittikçe koyulaşıyor, yakınlaşan görünmez gölgeler gibi dağılarak yükseliyordu. Çamur rengindeki sefil ve hasta Vardar'ın sesi akşamın sessizliği içinde duyuluyor, bahçelerin üstündeki süvari ahırlarının gübreliklerinden kalkan karga sürüleri rutubetli havada ani bir maça onlusu hayali uyandırarak süratle geçiyorlar, karşı sahilin sık ve yeşil yapraklı ağaçları arasında kayboluyorlardı.

İstasyona geldik. Kimse yoktu. Kahvenin bahçesinde memur oturmuş rakı içiyor, kahvecinin köpeği karşısında onun mezeleri nasıl yediğini seyrediyordu. Oturduk. Âkil bira istedi, ben bir gazoz. Ve onun mezelerini yedim. Gelen gece serindi. Ben pelerinime daha ziyade büründüm. Ayaklarım üşümeye başladı. Ruhumuzdaki belirsiz azabı unutmak için gelecekten ve edebiyattan bahsettik. Ben belki onuncu defa ona emellerimi anlattım. On iki sene askerlik ettikten sonra istifa edecek ve hoca olacaktım. Gençliğimi orduda geçirdikten sonra ihtiyarlığımı mektepte, sınıflarda geçirmek istiyordum. En birinci emelim tarih okutmak, akıl yürütmesini öğretmek; değişken ve gelip geçici hakikatleri kesin bir biçimde anlatıp öğretmekti.

Âkil, geleceği pek âciz ve mütevazı düşünüyor yahut öyle görünüyordu. Bir saat sonra geldiğimiz yollardan dönerek,

1 Sarı. Âkil koyuncu şiir ve yazılarında gerçek adının yanı sıra "A. Asfer" takma adını da kullanmıştır.

2 Kahverengi ile kurşuni arasında bir renk, sincap rengi.

bu sıkıntılı gecenin kuru ve karanlık gölgeleri içinden geçerek aşçı dükkânına geldik. Bizden başka kimse yoktu. Birkaç dakika sonra bir süvari subayı geldi, selamlaştık. Âkil ile gülüşüyorduk.

Süvari üzgün bir tavırla:

"Mutlaka haberiniz yok" dedi.

İkimiz de hayret ettik:

"Neden?"

Lokmalarımız boğazımızda kaldı, iştahımız birdenbire kesildi, subayın cevabı pek müthişti:

"Harbiye Nazırı'yla Sadrazam'ı vurmuşlar. Ahmet Rıza[1] tehlikeli biçimde yaralı..."

Hemen yerimizden kalktık. Otelin altındaki büyük kahveye girdik. Köşeye İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin üyelerinden olan, yahut olması lazım gelen eşraf ve başıbozuklar toplanmışlardı. Aralarında birkaç subay vardı. Yüzlerde soğuk bir can çekişme sessizliği hüküm sürmekteydi. Ne yapacağımızı şaşırarak muhterem bir ölü karşısında bulunan sebepsiz bir tereddüt ve saygıyla kapının yanına oturduk. Köşedekilerin hepsi bir haber bekliyorlarmış gibi kapıya bakıyorlardı. Biz de sustuk. Beş on dakika öyle kaldık.

Nihayet köşedekilerin arasından telgraf müdürü –bu gayet sevimli ve gerçek bir Selaniklidir!– kalktı. Yanımıza geldi. Felaketi anlattı. Zaten dünden beri böyle bir haber bekleniyormuş. Cemiyet'in ilçe merkezi, genel merkezle haberleşiyormuş, ordu ve ahali ile İstanbul'a gidilecek ve Meşrutiyet[2] iade olunacakmış. "İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti"[3] Avcı

---

1 Ahmet Rıza (1858-1930): İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kurucularından. 31 Mart Vakası sırasında öldürülmeye çalışıldı. Adliye Nazırı Nazım Paşa, kendisini Ahmed Rıza zanneden isyancılar tarafından öldürüldü. İstifa eden Ahmed Rıza Bey, kaçarak saklandı.

2 Osmanlı Devleti'nde Birinci ve İkinci Meşrutiyet isimleriyle anılan ve 1876 ve 1908 yıllarında ilan edilen siyasi ve hukuki dönem.

3 [Muhammetçi Birlik] Cemiyeti: *Volkan* gazetesi sahibi Derviş Vahdeti'nin kurduğu İttihat ve Terakki karşıtı, İslamcı örgütlenme. Derviş Vahdeti 31 Mart isyanı bastırıldıktan sonra yargılanıp idam edilmiştir.

Taburu[1] askerlerinin aklına girmiş. Onlar da "Şeriat isteriz!" diye Meclis'e hücum ve Adliye Nazırı'nı falan katletmişler...

Birden o kadar derin ve karanlık bir ümitsizlik duydum ki farkında olmadan:

"Eyvah azizim, mahvolduk. Bu sefer mutlaka mahvolduk!" dedim.

Kalbimde apaçık bir acı sızlamaya başladı. Artık konuşamıyor, Âkil'le müdürün konuştuklarını duymuyordum. Gözlerimin önüne dumanlı bir Balkan haritası geliyor. Türkiye'nin parçalandığını, bu korkunç ve var olmayan haritanın kırmızı ve ateşli çizgili sınırlarının gizli ve çirkin bir elle bozulduğunu, değiştirildiğini görüyorum gibi oluyordum. Izdırap dakikaları her felaket zamanında olduğu gibi yine bir azap ifriti[2] uzunluğuyla geçiyor, aklıma iki üç sene evvel okuduğum Roland de Mares'in "Mal Ottoman"[3] makalesi geliyor, bazen biraz kehanet taslayan ve çoğu sözleri doğru çıkan bu kötümser, bununla beraber meşhur yazarın bizim için, zavallı Türklerin geleceği için verdiği insafsız ve kesin hükümleri hatırlıyordum. Kahveye her girenin yüzüne "Bir havadis?" gibi umumiyetle bakılıyordu. Âkil sabredemedi. Müdürle beraber telgrafhaneye gitmeye kalktı.

"Bana müsaade," dedim, "kışlaya gideceğim."

Onlardan sonra ben de çıktım. Yalnız ve yavaş yavaş tenha ve karanlık sokaktan yürüyordum. Şehrin saati dördü vuruyordu. Çeşmeyi geçtim. Büyük Kavaklı Meydanı'nda her vakitki gibi köpekler yine havlamaya başladı. Köşenin öbür tarafında bir dükkânın peykesine oturmuş olan bekçi, yıldızlarla aydınlanan bu aysız gece içinde bir karanlık yığını halinde duruyor, ara sıra çektiği sigarası yetim ve can çekişen bir ateş böceği gibi parlıyordu.

---

1 İttihatçıların Meşrutiyet'ten sonra rejimi korumak için Selanik'teki Üçüncü Ordu'dan getirip Taşkışla'ya yerleştirdikleri birlikler.

2 (Burada) İçini kemiren, meşgul eden şey.

3 Fransız gazeteci, yazar Mares'nin (1874-1955) "Osmanlı Hastalığı" adlı makalesi.

Mezarlığın arasından geçiyordum. Beş altı ay evvel gericilik ve bağnazlığın köpürmesiyle bir saat içinde öldürülenleri nasıl alayla buraya gömdüğümüzü hatırladım. Daha hâlâ katiller, kışkırtanlar cezalandırılmadı. Belki affolunacaklar. Evet, doğrudan doğruya, açık açık, bile bile Meşrutiyet'e kasteden, payitahtı ayağa kaldıran "Kör Ali"ye[1] ilişmeyen, hatta bu haini okşayan adalet eli onların mı canını yakacaktı. Heyhat!.. Zavallı Remzi... Şimdi acaba ruhun seni ümit ve gençliğinin en hisli ve acınacak bir anında söndüren o galeyanın, o iğrenç öncünün büyük bir kısmını İstanbul'da kanlar akıtırken görüyor mu? Yoksa...

Yavaş yavaş yürüdüm. Mezarlığa girilen yolun karşısındaki fener sönmüştü. Dilsiz mezar taşları, sanki fikren meşgulmüş gibi, güya yaşıyormuşçasına sakin ve karanlık duruyorlardı. Yavaş yavaş yürüdüm... Aşağıdan kutsal tarihin icat edip gölgede bırakamadığı meçhul asırların bilinmez bir gününden beri akan Vardar, değirmen setlerine çarparak çağlıyor ve çarpıntısı bu yaslı geceyi görünmez ürpermelerle titretiyordu.

Artık kışlaya yaklaşmıştım. Çingenelerin boş demirci dükkânları tuhaf bir hayat arz ediyordu. Peykelerinin aralarından kuvvetsiz aydınlıklar akıyordu. Evet, Allah'ın bütün peygamberlerine vatan olan, bütün dinlerine savaş sıtması yağdıran bu memleketin, Türkiye'nin çingeneleri bile bağnazdır! Yarın cuma... Hepsi örslerinin üzerine birer mum yakmışlar, babalarının ruhunu şad ediyorlar!..

---

1 Fatih'te Halıcılar Camii'nin imamı olan Kör Ali, 6 Ekim 1908 tarihinde büyük Fatih Camii'nde verdiği bir vaazda anayasa ve Meclis aleyhinde sözler söylemişti. Bundan etkilenen küçük bir grup önce Beşiktaş'a, oradan da Yıldız Sarayı'na yürümüş, "şeriat" talebinde bulunan göstericiler, parlamenter yönetimin ve anayasanın ortadan kaldırılması, meyhanelerin kapatılması, insan portreleri ve fotoğrafının yasaklanması, kadınların tesettüre sıkı bir şekilde bağlı kalması gibi taleplerde bulunmuştu. Bir süre sonra sorumlular yakalanarak idam edildi.

Odaya geldim. Masanın üzerindeki lamba kısılmış, yüzbaşım kırmızı velensesi[1] altında, Şişman Galip köşede karyolasında, nöbetçi subayı yatağında uyuyorlardı. Onları uyandırdım. Olayı anlattım. Heyecanla biraz abarttım. Fakat yine pek önem vermediler. İşte daha bir saat olmadı. Ben şunları yazarken onlar rahat ve huzurlu uyuyorlar. Halbuki ben... O kadar heyecanlıyım ki bu gece uyuyabileceğimi ümit etmiyorum. Yalnız Arnavutçanın Latin harfleriyle yazılması fikrinde bulunan yüzbaşım gayriihtiyari:

"Ah bu hocalar" dedi, "bizim harflere de mani olan onlar değil mi ya?.."

Nöbetçi subayı Hüsnü sesini çıkarmadı. Şişman Galip uzun ve okkalı bir küfür salladıktan sonra:

"Ah bu softalar... Asker kaçağı ...ler. Hepsini kesmeli..." dedi ve gözlerini kapadı. İşte hepsi şimdi uyuyor!

Ben, zavallı defterciğim, yine seni kitaplarımın altından bulup çıkarıyorum. Altı aydır boş duruyordun. İhtimal yine sana emanet edilecek önemli olaylar meydana gelecek. Bir yanlış anlaşılma korkusuyla kimseye, en genç fikirli, en yeni kafa bir arkadaşa söylenemeyecek şeyleri senin tarafsız ve bağnazlıktan uzak, pak ve beyaz sayfalarına yazabilir ve teselli olurum. Yüzlerce sayfaların doldu. En kanlı ve feci sahneleri sana yazdım. Üzülmek için seni okudum. Yaşadıkça benim yoldaşım olacaksın. Öldükten sonra bir bağnazın, bir vatandaşın eline geçersen aşağılamak için, yok etmek için beni bulamayacak, belki seni parça parça edecektir!.. Gece yarısı geçti. Artık yatıyorum. Bakalım sabah ne olacak?

2 Nisan 1325[2]

Henüz yatmış ve uyuyamamıştım. Kapı açıldı. Süvari Yüzbaşısı Arif Bey içeri girdi. Bu şişman, daima şen, alay-

1 Bir yüzü uzun tüylü, kalın yün battaniye.
2 15 Nisan 1909.

cı bir arkadaştır. Herkese karşı "Hayatım!" diye hitap eder. Lakabı, "'hayatım" kalmıştır. Benim yatağıma doğru yürüdü ve heyecanlı bir sesle,

"Haydi canım kalk, çabuk," dedi. "Subaylar kulüpte toplanıyorlar. Görüşme olacak, giyin. Arkadaşları da uyandır. Ben süvarileri uyandırmaya gidiyorum."

Hemen kalktım. Arkadaşları uyandırdım. Galip kalkamadı. Nöbetçi subayı Hasan'la beraber Süvari Beşinci Bölük odasına gittik. Orada subaylarla beraber kulübe indik. Geceleri kapalı olan kulübün şık ve biraz kibarca salonu aydınlanmıştı. Kapıdan girince soldaki oyun odasında kumandan paşa ayakta duruyor, kurmayı yanında şifre çözüyordu. Salonda yirmi kadar subay vardı. Hepsi birbiriyle konuşuyor, Sultan Hamit'in ismi diş gıcırtıları arasında sık sık geçiyordu. Anladım ki sabahleyin miting düzenlenecek, protesto olunacak; redif[1] taburu toplanacak, Hıristiyanlardan gönüllü yazılacakmış.

Neler konuştuk... Saatler geçti. Sabahı bekliyorduk. Kimse uyumasını düşünmüyordu. Kapı açıldı. Âkil ile belediye doktoru geldi. Çay içtiler. Âkil de hiç uyumamış, postahanede, mitingde müdürün okuması için nutuk yazmış. Yavaş yavaş subaylar gelmeye başladı. Kumandan yukarı çıktı.

Süvari alay kumandanıyla bizim taburun kumandanı Kurmay Müfit Bey de geldiler. Lafa Müfit Bey başladı. Bu zaten asabi ve zannedersem histerik, bununla beraber kuvvetli ve girişken, çekinmez bir adamdır. Doğrudan doğruya Sultan Hamit'i suçladı.

"Arkadaşlar!" diye başladı, "Emin olunuz ki Meşrutiyet'e, milletin ümidine vurulan bu yeni ve tahammül olunmaz darbe Sultan Hamit'tendir! Başka cani, başka katil aramayınız! Meşrutiyet onun için ölümdür; o zulmetmeden, öldürtmeden, ağlatmadan, kan ve gözyaşı döktürmeden yaşayamaz, ölür."

1 Son dönem Osmanlı ordusunda, askerlik görevini bitirdikten sonra yedeğe ayrılan er.

Ve daha şiddetli devam etti. Albaylığına kadar İstanbul'dan çıkmamış olan paşa, şüphesiz eskiden geçirdiği sakin ve tatlı kulluk günlerini hatırlıyordu. Susuyordu. Müfit Bey, "Tahttan indirilmesini isteyelim, ısrar edelim, bu seferki hareketimiz son ve kesin olsun!" diye öfke ve üzüntüden muhakemelerini kaybetmiş olan genç subayları coşturdukça o sıkılıyor ve şu heyecanı yatıştırmak için durumu idare etmenin çaresini arıyor, bilgece bir üslup düşünüyordu.

Müfit Bey'in lafı bitince Âkil ve doktor –sivil oldukları için– kalkıp gittiler. Kısa, bununla beraber şiddetli münakaşalar oldu. Paşa sükûneti tavsiye ediyor, acele işe şeytan karışacağını söylüyordu. Temmuz İnkılabı'nda[1] mühim bir rol oynamış olan süvari alay kumandanı Hasan Bey'in mitingde askerler namına nutuk söylemesi kararlaştırıldı. Ve herkes dağıldı. Belki birçokları oyuna gittiler. Ben Yeni Otel'in bahçesine geldim. Orada Âkil'i buldum. Telgrafhaneye gittik. Müdür, nutkunu iyi okumak için şimdi gözden geçiriyor, okuyamadığı yerleri Âkil'den soruyordu. Memurlar telgraf odasında sürekli meşguldüler. Ben pencerenin kenarında oturuyordum. Karşıki evin kızları henüz çıkan güneşin tatlı ve serin sıcaklıkları karşısında birbirleriyle konuşuyorlar, kapılarının önünden geçen diğer kızları da tutuyorlardı. Dün geceden beri devam eden heyecanın ne olduğunu şüphesiz anlayamamışlardı. Fakat bir olağanüstülük hissettikleri hallerinden belliydi. İki tanesi başlarına, saçlarının arasına "hürriyet kurdelesi" dediğimiz beyaz ve kırmızı şeyleri takmışlardı. Konuşuyorlar, hatta gülüşüyorlar, "Acaba ne var?" gibi güvensiz Slav gözleriyle bana bakıyorlardı.

Bir telgrafçı odaya girdi:

"Miting başladı" dedi.

Müdür geç kaldığımızı söylerken biz hızla ayağa kalktık, dik yokuşu biraz şiddetle indik. Sırp mektebinin önünde müdür:

---

1 23 Temmuz 1908'de Meşrutiyet'in ilan edilmesi.

"İyi okumak için iki konyak atmalıyım!" diye bizi bıraktı ve Merkez Oteli'nin yanından saptı.

Biz yavaş yavaş Hükümet'e[1] doğru ilerledik. Küçük ve düzensiz meydan tamamıyla dolmuştu. Köprüden zor geçtik. Ahalinin en arkasında duran ilçenin tahrirat kâtibi[2] genç bir çocuk Hükümet kapısının yanındaki sütunun kenarında bir sandalye üzerine çıkmış, avazı çıktığı kadar bağırarak elindeki kâğıdı okuyor, istibdada[3] lanetler ediyordu. Ondan sonra bir genç ve sevimli avukat konuşma yerine çıktı... Pek uzun söyledi. Bazen cebinden çıkardığı kâğıda bakıyor ve münasebetsiz bir yerde, mesela istibdat kelimesi geçerken alkışlar içinde kalıyordu. Ahalinin bir kısmı hakaret ve lanet makamında da el çırpıyordu. Hatipler birbirini takip etti. Siyah gözlüklü bir Bulgar çıktı. Sonra bir şapkalı, ondan sonra bir daskal[4]... Bunlar da uzun ve abartılı söylüyorlardı. Yalnız nutuklarından "Çarigrad" kelimesini anlıyordum ki "İstanbul" demektir. Daha sonra ilçe kaymakamı çıktı. Doğaçlama söylemeye başladı. Taşra Rumeli şivesiyle oldukça kıymetli, haykırıyordu. Dinin, mezhebin, cinsiyetin devletle hiç ilgisi olmadığını; devletlerin din, mezhep, cinsiyet için değil, menfaat üzerine kurulmuş olduğunu ve devletlerin diyanet ve kavmiyetle değil menfaatle ayakta durduğunu çekinmeden tekrar ediyordu. Hakkıyla alkışlandı. Jandarma karakolunun pencerelerinden ihtiyar zaptiyeler kaymakamlarının böyle güzel ve akıcı konuşabilmesine gülerek bakıyorlardı. İttihat ve Terakki Cemiyeti İlçe İdare Merkezi'nin pencereleri kapalıydı. Yanındaki medrese odalarından ihtiyar ve genç hocalar, sarıklı adamlar bozuk çehrelerle bu kalabalığı seyrediyorlar, katiyen alkışlara katılmıyorlardı. Güneşin sıcaklığı artmıştı. Arkadan gazozcu çocuk el arabasını kalabalığa

---

1 Hükümet konağı, valilik.

2 Bir ilçede resmi yazı işleriyle görevli kimse.

3 Tek bir yöneticinin uyruklarıyla zora ve baskıya dayanan yönetim. Burada Abdülhamit yönetimi kastediliyor.

4 (Bulg.) Erkek öğretmen.

sokmaya çalışıyor, nutukları iyice işitmek isteyen bir arabacı atlarını daha ileri sürmeye gayret ediyordu.

Medrese pencerelerinden bakan sarıklıların neşesizlikleri bende edebi bir hatıra uyandırdı. On sene evvel Pierre Loti'nin eserlerini incelemeye yeltenirken *Aziyade*'yi[1] de okumuştum. İlk Osmanlı Meşrutiyeti'ne dair orada birkaç sayfa vardır. Yağmurlu bir gün tasvir olunur. Sözde Bayezıt Meydanı'nda toplar atılır. Loti eski bir Türk kahvesine girmiş. Oradaki sarıklı ihtiyarlar Mithat Paşa'nın[2] Anayasa'sı ile eğlenmişler, atılan toplara karşı kaygısızca çubuklarını çekerek gülmüşler... Belki kuruntunun tesiri... Fakat ben de bu medrese odasından bakan sarıklılarda Meşrutiyet ve mitinge karşı aynı aşağılamayı ve kini gördüm. Zaten tarih bize göstermiyor mu ki özgürlük ve serbestliğin her tarzına ancak rahipler karşı gelmiş ve nihayet mağlup olmuşlardır.

Kaymakamdan sonra Süvari Alay Kumandanı Hasan Bey çıktı. Biraz tutuk ve pek resmiydi. Elinde beyaz eldivenleri vardı. Kılıncına dayanıyor ve ikide birde harici bir vaziyetle "Efendiler..." hitabını tekrar ediyordu. Kaymakamdan daha serbest söyledi. Bu devleti her ne kadar Türkler kurmuşsa da genişleyip ilerlemesi için bütün bu memleketteki kavimlerin, yani Arnavutların, Arapların, Bulgarların, Rumların, kısacası bütün unsurların çalıştığını, vatanın bütün unsurlara ait olduğunu söyledi. Hatta:

"Bizim vatanımız, efendiler," dedi, "Bağdat'tan ta Viyana'ya kadar olan yerlerdir. Orada bizim atalarımızın kemikleri vardır. Biz ilerleyip hatta oralarını geri almaya gayret etmeliyiz. Bunun için mutlaka Meşrutiyet, eşitlik lazımdır..."

1 Asıl adı Louis Marie Julien Viaud olan, Türkiye'de uzun yıllar yaşamış ve Türkiye üzerine birçok eser vermiş Fransız deniz subayı ve romancı Pierre Loti'nin (1850-1923) 1879 tarihli romanı. Eserin konusu, bir İngiliz subayın 1876'da Selanik ve İstanbul'da görevli olduğu dönemde Aziyade isimli 18 yaşındaki bir Çerkez kızı ile yaşadığı gizli aşktır.

2 Mithat Paşa (1822-1884): Sadrazamlık ve valilik yapmış Osmanlı devlet adamı. İlk Osmanlı anayasası olan Kanun-ı Esasi'yi hazırlayan kurulun başkanı.

Birkaç kişi daha çıktı, güneşin harareti yakmaya başladı. Âkil'e, "Haydi gidelim," dedim. Kalabalığı yararak çıktık. Küçük köprünün üzeri tenhaydı. Oradan geçtik. Ben kışlaya gelmek üzere onu terk ettim. Çünkü şimendifer hattındaki karakollar toplanacak. İhtimal bizim tabur da hareket edecek. Kışlaya geldim.

Odada kimse yoktu. Hepsi dışarıda oturuyorlardı. Üsküp'ten özel tren gelecekmiş. Burada bir manastır var, onun günüymüş... Ben içeride bugünkü intibaları yazdım. Şimdi onların yanına giderek ziyaretçilerin geçişini seyredeceğim. Hava o kadar sıcak, o kadar sıcak ki ceketle oturamıyorum.

3 Nisan 1325[1]

Bugün cuma... Gönüllüler geliyor. Redif taburu toplanıyor. Benzersiz bir faaliyet! Bütün tabur arkadaşları hareket edeceğimizi ümit ediyorlar. Erlerimiz hep beyaz külah giydi. Depodaki beyaz dolakları[2] dağıttık. Biz de beyaz külah giyeceğiz. Çarıklarımız yağlandı. Ben kitapları, kâğıtları topladım. Büyük sandığa yerleştirdim. Bir kat çamaşır ve esvap bavula ayırdım. Beş senedir bir gün yanımdan ayrılmayan sevgili köpeğim Koton'u, Baytar Mazlum Bey'e bırakacağım. Tamamıyla hazırım. Cuma namazından gelen tabur imamı gayet mühim bir haber verdi. Camide hutbe okunurken Sultan Hamit'in ismi okunmamış. Müftünün emri varmış. Artık onun ismi katiyen hutbelerde geçmeyecekmiş... Bu tuhaf emir beni düşündürdü. Düşündüm ki şimdi İstanbul'da ne kadar vezirler, ne kadar mareşaller, ne kadar tümgeneraller, ne kadar paşalar, ne kadar emir subayları, ne

1 16 Nisan 1909.
2 Baldıra sımsıkı dolanan, dört beş parmak eninde kuşak gibi uzun kumaş parçası.

kadar askerler selamlık resmini[1] gerçekleştiriyorlar; ona, o uğursuz ve yıkılmaz kuvvete, Allah'ın memleketimizde otuz iki senedir sönmeyen o korkunç ve kırmızı gölgesine tapıyor, dalkavukluk ediyorlar.

Perviz

1 İslam devletlerinde hükümdarlığın önemle riayet edilen belirli alâmetlerini sikke ve hutbe oluşturur. Hutbe cuma namazında hükümdar adına okunmakta, hükümdar da cuma namazını genellikle bulunduğu yerdeki camilerden birinde halkla birlikte kılmaktaydı. Hükümdarın bu münasebetle camiye gidişi ve camiden dönüşü Osmanlılar'da cuma selamlığı veya selamlık resmi adı verilen bir merasimle olurdu. Hükümdar-halk bütünleşmesini sağlayan cuma selamlığı, sadece merasim ve dini yönüyle değil hukuki, sosyal ve kültürel açılardan da büyük önem taşırdı.

Yeni Lisan'la hikâye

Bomba

Ali Süha Bey'e

Duvarları ve tavanı uzun bir kışın isleriyle kararmış bu yer odasında mahpus gibi duran bodur ve çirkin ocak, içindeki odunları sanki hiddetle yakıyor, bir an evvel yutmaya çalışıyordu. Hızla tutuşarak uzanan ve sönen alevler, mandolinle heyecanlı sosyalist marşını çalan genç Boris'i, karşısında ezeli ve nihayet bulmaz milli çorabını ören güzel karısı Magda'yı hafif ve akıcı bir kırmızıya boyuyor, bütün odayı kaplayan büyük ve kötürüm gölgelerini titretiyordu. Dışarıda vahşi ve soğuk bir şubat gecesi vardı. Kudurmuş bir rüzgâr küçük pencerenin örtülmüş kapaklarına çarpıyordu. Ortadaki kalın ayaklı, kaba ve iri masanın etrafında yine kaba ve biçimsiz sandalyeler duruyor, çalınan mandolinin keskin sesini dinler gibi uyukluyorlardı. Ocağın üstündeki harap ve ihtiyar saat gece yarısının geçmiş olduğunu gösteriyordu. Boris, mandolinini duvara dayadı. Ayağa kalktı. Birden tavanı kaplayan gölgesiyle gerindi. Magda seri tığlarının ucundan güzel gözlerini kaldırdı:

"Uykun mu geldi?"

Genç ve iri Boris gerinmesine devam ederek cevap verdi:

"Hayır, hiç uykum yok..."

Ve tekrar oturarak ilave etti:

"Bilmem niçin, içimde bu gece bir sıkıntı var."

Magda birden durdu. Çorabını dizlerinin üzerine indirdi. Tereddütlü ve şüpheli Islav gözleriyle kocasına baktı. Kaşlarını çatarak:

"Benim de içimde bir sıkıntı var!.." diye söylendi.

Boris ancak yirmi beş yaşında vardı. Baba İstoyan'ın bir tanecik oğluydu. Köyünde, Sofya'dan gelen öğretmenden okuduktan sonra, genç papazın yol göstermesiyle kendisi de Sofya'ya gitmiş, orada tahsilini bitirmişti. Beş sene sonunda potursuz[1] ve kuşaksız dönen dinç ve güzel Boris babasının evinde, ihtiyar anasının yanında çok oturmamış, bir gün dağa çekilip gitmişti. Senede ancak birkaç defa, geceleyin gelir, anasıyla babasıyla görüşür, yine kaybolurdu. Genç Türkler hiç beklenilmeyen Meşrutiyet'i ilan edince o da bütün arkadaşları gibi şehre inmiş, silahını hükümete teslim etmiş ve köyüne gelmişti. Fakat anası yoktu. O üç ay evvel, "Ah Boris! Ah Boris!" diye ölmüştü. Gözlerinin açık kaldığını ve papaz eliyle kapamaya çalıştığı halde başaramadığını komşular söylüyorlardı. Issız ormanlarda, korkunç kayalıklarda, hep aysız gecelerin karanlıkları içinde geçen beş seneden sonra özgür ve serbest, parlak ve yeşil köyü pek hoşuna gitmişti. Artık babası pek ihtiyardı. Tarlaları ve çifti idare edemiyor, adamları onu aldatıyorlardı. İşleri eline aldı. Zaten emeğe karşı derin bir muhabbeti vardı. Bir gün köydeki mektebin daskaliçesine[2] rast geldi. Tanıdı. Bu kızcağız da kendisi gibi Sofya'da okumuştu. Konuştular. Ve çok sürmedi, seviştiler. Evlendiler. Magda, Boris'e vardıktan sonra mektebi terk etmiş, hayatını evine, kocasına adamıştı. Aşkları gittikçe çoğalıyor, fikirlerinin uyuşması onları daha şiddetli bir arzuyla birbirleriyle bağlıyordu. İşte aylardan beri böyle gece yarılarını bulurlar, konuşurlar, sevişirler, uyumak istemezlerdi.

***

1 Şalvar, çakşır, pantolon gibi belden aşağı giyilen erkek giyeceği.
2 (Bulg.) Kadın öğretmen.

Boris tekrar mandolinini aldı. Çalmaya başladı. Magda çorabını örüyor ve düşünüyordu. Üç ay sonra çocukları olunca kim bilir ne kadar mesut olacaklardı. Tığlardan ayırdığı gözleriyle kabarmış karnına bakıyordu. Eteğinin altında, karnında, kendi içinde Boris'in yavrusu duruyordu. Dirseklerini bu şişliğe temas ettirerek saadetten titriyor ve ayıp bir şey yapıyormuş gibi gizlice Boris'e bakarak kızarıyordu. Ocaktaki odunlar çatırdayarak yıkılıyor, birden alevler çoğalıyor, sanki bütün oda kırmızı gölgelerle doluyordu. Boris yine sosyalist marşını çalıyordu. Bitirdi. Mavi gözleriyle karısına baktı. Ve marşın nakaratını tekrar etti:

"*Da civa truda...*"[1]

Magda çok saçlı güzel başını kaldırdı. İnce kaşları, düzgün bir burnu, pembe ve taze bir rengi vardı. Geniş omuzları, kabarık memeleri elbisesinin altından taşmak istiyor gibiydi. Alevlerle aydınlanan eteklerinin altındaki kalın bacaklarından sonra ayakları pek küçük ve nazik kalıyordu. Gebelik onu daha güzelleştirmiş, daha nefis ve mükemmel bir kadın yapmıştı. Genç ve iri Boris arzulu gözlerle karısını süzüyor, ruhundaki sıkıntıyı atmaya, bu bilinmez kederi unutmaya çalışıyordu. Konuşmak istedi:

"Yaşasın emek ve çalışmak!" dedi. "Değil mi Magdacığım, çalışan mesut olur. Acaba sosyalistlerin hayali ne vakit hakikat olacak!"

Magda başını salladı, gülümsedi:

"Hiç, hiç, hiçbir vakit... Onların hayali hep hayal kalacak! Yine insanlar fenalar elinde esir olacak, çalışmanın faziletini birçok adamlar inkâr edecek."

Boris mandolinini kucağından bıraktı. Ellerini pantolonunun cebine soktu, ayaklarını uzattı:

"Evet ben de bu hayalin hakikat olacağına inanmıyorum," dedi. "Lakin bu hayaldeki insanlık fikrine tutkunum! Düşün. Savaşlar kalkacak. Cinayetler olmayacak. Hain po-

---

1 *(Bulg. Da jivee truda)* Yaşasın emek.

litika unutulacak, herkes kardeş gibi... çalışacaklar ve mutlu olacaklar...”

“Heyhat...”

Boris de tekrar etti:

“Benden de heyhat! Hele burada, bu pis ve vahşi yerde, bu zalim Makedonya’da rahatla çalışmak mümkün değil. Ah bu kanlı Makedonya...”

Magda boynunun altında ansızın bir acı duydu. Çorabını bıraktı. Boris’in yüzüne baktı. Kalbi hızla çarpmaya başlamıştı. Rüzgârın bir küfrü andıran şiddetli gürültüsünü işitti. Ocağın üzerindeki saatin kırık bir kalp gibi vuran kuvvetsiz ve mahzun tiktaklarını duydu. Ayağa kalktı. Boris’in boynuna atıldı.

“Ah, yatalım,” dedi. “Böyle acı şeylerden bahsetme...”

Boris kolunu Magda’nın beline, kalçasının üzerine koydu. Onu kucağına çekti oturttu. Dudaklarından öptü. Bir an, bir dakika, uzun bir dakika böyle kaldılar. Boris diğer eliyle karısının kabarık memesini tuttu. Bütün avucunu dolduran bu yumuşak ve nefis kabarıklığı yavaş yavaş, dalgalandırarak sıktı. İkisinin de gözleri küçülüyor ve titriyorlardı. Magda’nın başı Boris’in kuvvetli göğsüne düştü. Boris dudaklarını bu çok ve kumral saçların arasına koydu:

“Rahat ol Magdacığım, artık hiç korkmayacak, mesut olacaksın!”

Genç kadın iri ve çıplak bacaklarını kocasının güçlü bacaklarına dolaştırdı. Sıktı. Bütün vücudu kasıldı ve sordu:

“Ah mesut olacak mıyız? Nasıl? Söyle, nasıl?”

Boris mesut ve memnun:

“Anlatayım, inan,” dedi. “Artık buradan gideceğiz.”

“Kaçacak mıyız?”

“Hayır, göç edeceğiz.”

“Nereye?”

“Amerika’ya.”

“Amerika’ya mı?”

"Evet, Amerika'ya, Magdacığım. İşte iki aydır hazırlanıyorum. Sana haber vermedim. Tam buradan çıkacağımız gün söyleyecektim. Babama nemiz varsa sattırdım. Şimdi sekiz yüz liramız var. Sekiz yüz lira ile Amerika'da bir insan çalışırsa çok mesut olur."

Magda kocasının bacaklarını daha ziyade sıktı ve dönerek boynuna sarıldı:

"Niçin benden sakladın?" dedi. "Oh, ne kadar mesut olacağız!"

Boris karısının dudaklarını öperek cevap verdi:

"Sebep vardı. Korkacaktın. Senden saklamaya mecburdum."

"Söyle ne vardı? Neye korkacaktım?"

"Şimdi söylesem yine korkacaksın."

"Söyle, korkmam."

Boris tereddütle anlattı:

"İki ay evvel, bir pazar gecesi eve geliyordum. Kapıda bir mektup buldum. Açtım. Bu, İhtilal Komitesi[1] tarafından yazılmıştı."

"Ah..."

"Evet, İhtilal Komitesi tarafından... 'Ey dinsiz Boris!' diye başlıyordu. Ve 'Vaktiyle dağlardan neşretmek istediğin sosyalistliği burada öğretmeye başladın. Hainsin! Vatanımızın düşmanısın! Bil ki o hain kafanı balta ile vücudundan koparacak, sana uyanların, seni sevenlerin eline vereceğiz.'"

"Ah..."

"'Yahut bize katıl. Bizimle beraber Balkan'a çık. Büyük vatan için çalış' deniyordu. O vakit anladım ki burada, se-

---

1 Dâhili Makedonya İhtilal Komitesi: (*V trešna Makedonska Revoljucionna Organizacija* -VMRO- [İç Makedon Devrimci Örgütü]) 1893'te Selanik'te kuruldu. Örgütün ilk hedeflerinden biri Osmanlı İmparatorluğu'nun Makedonya ve Edirne bölgelerinde özerklik kazanmaktı, ancak daha sonra Balkan siyasetinde Bulgarların çıkarlarını gözeten bir yapıya dönüştü. Osmanlılara karşı gerilla taktikleri kullanan örgüt, devlet içinde devlet gibi bir yapıya dönüştü, halktan vergi toplamaya başladı.

ninle, senin aşkınla yaşamak benim için mümkün değil. Hemen babamı kandırdım. Her şeyi sattırdım."

Magda tekrar Boris'i öperek sordu: "Ah, ne vakit gideceğiz? Söyle buradan ne vakit gideceğiz?"

"O kadar yakın bir zamanda ki... Söylesem inanmazsın."

"Söyle."

"Yarın!"

"Yarın mı? Aman ya Rabbi..."

Hızla kocasının kucağından kalktı. Sevinçten çırpındı. Tekrar kocasının dizlerine oturarak onu öpmeye başladı:

"Yarın, yarın... Demek bu son kederli gecemiz..."

Boris karısının sevincinden memnun ve mutlu, onu okşayarak, buseler içinde devam etti:

"Evet Magdacığım. Yarın Amerika'ya gideceğiz, orada çalışacağız. Küçük, rahat, huzurlu bir evimiz olacak. Ne komita, ne eşkıya, ne vahşet, ne cinayet! Yalnız çalışacağız. Gider gitmez çocuğumuz orada doğacak. Zavallı babam geçirdiği yetmiş senelik azabın mükâfatını orada görecek. Kalbi rahat, yatağında ölecek. Geceleri hücum ve boğazlanmak korkusundan uzak, tatlı tatlı konuşacağız. Aşkı, hayatı, güzelliği, iyiliği, fazileti hissedeceğiz..."

Magda titriyordu:

"Oh ne saadet!"

Boris yine buseler içinde devam etti:

"Göreceksin ki o zaman, insanlık ne tatlıymış! Güzel ve güvenli şehirler... Tiyatrolar! Geniş ve aydınlık sokaklar, cennet gibi köyler! Birbirine saygı göstermesini bilen adamlar... Hiçbir sefalete müsaade etmeyen büyük şefkat müesseseleri... hastahaneler, sanatoryumlar... mektepler, üniversiteler... Kısacası cennet! Mümkün değil bunları hayal edemezsin."

Magda daha fazla titreyerek ve dirsekleriyle şişmiş karnını, bacaklarıyla kocasının bacaklarını sıkarak:

"Oh, hayal ediyorum!" dedi.

Boris devam etti:

"O vakit, bazı geceler, minimini evimizde, doğacak çocuğumuz yanımızda oynarken, emek ve namusumuzdan emin, ansızın Makedonya'yı, bu yamyamlar memleketini hatırlayacağız. Gözümüzün önüne pis ve dar sokaklar; sefil ve çıplak adamlar; kanlarla lekelenmiş nihayetsiz karlar; kara, iğrenç ve keskin baltalar; sonra siyah, müthiş Balkanlar, Pirin[1]... gelecek! Tüylerimiz ürperecek, sen yine böyle benim kucağıma kaçacaksın. Bu pis ve müthiş Makedonya'nın kâbuslarını buselerimle senin gözlerinden sileceğim..."

Magda memnuniyet ve saadetten tatlı bir baygınlık hissediyordu. Kocasının bacaklarını sıkan dolgun bacakları gevşedi. Kolları yanına düştü. Gözleri uzak hayallere bakıyordu. Boris yine onu kucağında sıktı. Dudaklarından öpmeye başladı.

"Görüyorsun ki burada her dakikamız elem, matem, ızdırap içinde geçiyor. Bir dakika kalbimiz rahat değil. Ufak bir gürültü bizi korkutuyor.

"Mesela işte seni o kadar severken, sana o kadar taparken dehşetle dolu beynimde aşkım için rahat bir yer kalmıyor. Dudaklarının lezzetini tamamıyla duymuyorum. Hayalimde o kadar çirkin ve kanlı tablolar var ki... Kısacası burada, daima bilinmez bir tehlike karşısında dehşete düşmüş, çaresiz, idraksiz, şuursuz ve vahşi hayvanlar gibiyiz."

Ocağın odunları yıkılmış ve alevler sönmüştü. Yalnız ocağın üstünde küçük lamba sarı bir ışık yayıyordu. Boris'le Magda yine birbirlerine bütün kuvvetleriyle sarıldılar. Öpüştüler. Boris:

"Artık aşkı duyacağım" diyordu, "hatta şimdiden duyuyorum. Kendimi Amerika'da farz ediyor, seninle yalnız, emin ve endişesiz, odamızdayız sayıyorum."

Magda'nın dudaklarındaki buseler söndü. Birden:

"Oh, ben korkuyorum!" dedi.

Boris hayretle sordu:

"Neden?"

---

1 Pirin Dağı.

"Bilmem. Fakat o kadar korkuyorum ki..."

Genç kadın asabi bir heyecana uğramıştı. Hakikaten korkudan titriyor ve ağlıyordu. Boris bu meçhul ve ani kederi teselli etmek istedi.

"Korkma, haydi kalk," dedi, "yatalım, geleceğin pek yakın saadetini şimdiden yaşayalım. Bu pis odayı, bu pis ocağı, bu karanlık ve dehşet yuvasını görme, gözlerini kapa. Amerika'yı hayal et. Haydi kalk, korkma, gözlerini sil!"

"Korkuyorum Boris, korkuyorum."

"Neden sevgilim? Sakin ol. Saadetimiz seni etkiliyor, haydi yatalım. Benim yanımda, kucağımda... korkacak bir şey yok."

İkisi de kalktılar. Boris kolunu Magda'nın boynuna attı. Magda asabi bir arzuyla kocasının beline sarıldı. Yürüyorlardı. Karşı karşıya duran iki kapıdan birisine girecekler ve yatacaklardı. Magda tekrar durdu:

"Korkuyorum Boris, bak köpekler havlıyorlar..."

Boris cevap verdi:

"Her vakit havlarlar."

"Hayır, koşarak havlıyorlar, birisi geliyor!"

Boris tereddütlü ve şaşkın, durdu. Dudaklarını büktü.

"Kim gelecek, gece yarısı çoktan geçti," dedi.

Rüzgâra karışan köpek havlamaları daha ziyade şiddetleniyor ve daha ziyade yaklaşıyordu. İkisi de ayakta dimdik kaldılar. Boris'in kolu Magda'nın omzundan düştü. Magda elini Boris'in belinden çekti. Köpekler koşuyorlar ve bir yabancıya saldırarak havlıyorlardı.

Boris:

"Kimdir, pencereden bakalım" dedi.

Pencereye doğru yürüdü. Magda koştu, içerisi görünmesin diye lambayı söndürdü. Odaya yoğun ve simsiyah bir karanlık doldu. Ocağın içindeki ateşler bir zebaninin dili ve kanlı dişleri gibi parlamaya başladı. Açılan pencereden şiddetle bir rüzgâr giriyor, bu ateş dişleri tutuşturuyor, bu siyah ağıza görünmez tehditler söyletiyordu.

Boris bağırdı:

"Kimdir o?.."

Uzak ve ince bir ses cevap verdi:

"Ben!"

Tekrar sordu:

"Sen kimsin?"

"Ben, Melina..."

Bu komşunun kızıydı. Acaba şimdi niçin gelmişti? Ne arıyordu? Boris yüzünü içeri çevirdi. Magda'yı aradı. Göremiyordu. Yalnız ocağın içindeki ateşler gözüne çarptı. O kadar karanlıktı ki...

Tekrar dışarıya, karanlıklara baktı:

"Ne istiyorsun?"

"Baba İstoyan'ı..."

Kız bu esnada yaklaşmış ve pencerenin dibine gelmişti.

Boris Magda'ya:

"Lambayı yak!" dedi.

Oda aydınlandıktan sonra birbirlerinin yüzlerine baktılar. Boris sordu:

"Acaba babamı ne yapacak?"

"Bilmem, şimdi anlarız."

Ve Magda birden kapıya yürüdü. Açtı. Karanlık rüzgârla beraber genç bir kız içeri girdi. Üşümüş ve yanakları kıpkırmızı olmuştu. Ellerini futasının[1] altına sokmuştu. Göğsü içeri çekik, bacakları içeri dönük ve biraz kamburdu. Magda bir sene ders okuttuğu bu budala kızı sorguya çekmeye başladı:

"Baba İstoyan'ı ne yapacaksın?"

Melina bir cevap vermedi. Evvela:

"Dobır veçer!"[2] dedi. Sonra alık alık etrafına bakındı:

"Ben bir şey yapmayacağım!"

---

1 Vücudun belden aşağı kısmını örtecek şekilde kuşanılan, genellikle ipekten bir nevi önlük, peştemal.

2 (Bulg.) İyi akşamlar.

"E öyleyse ne arıyorsun?"

"Ben aramıyorum."

"Kim arıyor?"

"Komitalar[1]..."

Düşmemek için duvara dayandı.

Magda birden sapsarı kesildi. Elini kalbinin üstüne koydu:

"Komitalar mı?"

Melina, gitmek isteyerek:

"Bilmem, işte silahlı adamlar..." dedi.

Magda duyulmaz ve ümitsiz bir sesle yine sordu:

"Bizim köyden mi?"

Budala kız izah etti:

"Hayır, sarı giysili, tüfekli adamlar! Mutlaka Baba İstoyan'ı istiyorlar. 'Eğer gelmezse oraya gelir, hem hepsini keseriz, hem evlerini yakarız' diyorlar."

Magda'nın dizleri çözüldü. Elleriyle duvarı tuttu, çenesi kilitlendi. Ölü ve boş bir bakışla Boris'e baktı. O da sararmış ve düşünceli duruyordu. Pantolonunun cebinden sağ elini çıkardı ve uzun saçlarını kaşımaya başladı. Gözleri ayaklarındaydı. Kıza bakmayarak sordu:

"Bu adamlar nerde?"

"Bizim evde! Şarap içiyorlar."

"Kaç kişi?"

"Daskalla beraber dört kişi..."

Birden gözlerini kıza kaldırdı ve:

"Haydi git söyle, ben geleceğim..." dedi. "'Baba İstoyan hasta imiş!' de."

Kız "*Sosdıravi*"[2] dedikten sonra çıktı. Kapıyı açık bırakmıştı. Şiddetli bir rüzgâr giriyor, lambanın ışığını dalgalandırıyor, Magda'nın eteklerini kımıldatıyordu. Boris karısına baktı. Bitmişti. Sanki o bu dakika ölecekti. Sap-

1 Burada, Dahili Makedonya İhtilal Komitesi'ne üye çeteciler.

2 (Bulg. Sıs zdrave) Sağlıcakla kalın.

sarıydı. Yürüdü, kuvvetli kollarıyla dayandığı duvardan onu çekti.

"Korkma" dedi, "ben yarım saat sonra gelirim."

Magda ağlamaya başladı. Ta içinden gelen hıçkırıklarla sarsılıyor:

"Ah gitme, gitme, gitme Borisçiğim" diye yalvarıyordu.

Boris onu öperek teselli etmeye, sakinleştirmeye çalıştı. Eğer gitmezse gelip mutlaka bir edepsizlik edeceklerini, Baba İstoyan gitse zavallı ihtiyardan hakaret ve işkencelerle para isteyeceklerini anlattı ve ilave etti:

"Hainler babamın her şeyi sattığını haber aldılar, göç edeceğimizi tahmin ettiler. Şimdi bütün servetimiz olan sekiz yüz lirayı isteyecekler. Babam giderse işkence ve hakaret edecekler. Şimdi ben giderim. Onlarla konuşur, kendileriyle beraber dağa çıkmaya razı olduğumu söylerim. Ve paraların da henüz alınmadığını, bir hafta sonra elimize geçeceğini anlatır ve kandırırım. Yarın akşam bizi burada bulamazlar..."

Magda ümitsiz ve perişan:

"Ah inanmazlar, sana bir fenalık yaparlar" dedi.

Boris tekrar güvence verdi. Mutlaka kandıracağını, böyle hareketten başka çare olmadığını, Baba İstoyan giderse işte asıl fenalık o vakit olacağını uzun uzadıya anlattı. Magda asabi ve derin hıçkırıklarla ağlıyor, kıvranıyor, ince parmaklarıyla kumral saçlarını sıkıyordu. Boris kalpağını başına koydu. Karısını tekrar öperek ve elini sıkarak:

"Haydi sevgilim, cesur ol," dedi. "Yarım saat sonra gelirim, yatarız. Bu son gecenin heyecanları bize bir hatıra olur."

Kapıya yürüdü. Magda da beraber yürüdü. Titrek bir sesle:

"Ben de geleyim, Boris!" dedi. Lakin kocası razı olmadı: "Sen orada sarhoşların arasında ne yapacaksın? Burada otur, bekle, yarım saat sevgilim, cesur ol."

"Ah, bari yanına revolverini[1] alsan..."

"Savaşa gitmiyorum ki... Konuşmaya gidiyorum, lüzumu yok!" dedi. Ve asabi bir aceleyle dışarıya çıktı. Magda kapıda kalmıştı. Karanlık, elle tutulacak ve hissolunacak kadar siyah ve koyuydu. Kocası bu karanlıkta kaybolmuştu. Sevgili Boris'ini yutan bu siyah rüzgârlı gecenin yokluğu andıran, ölümü hatırlatan korkutucu karanlığı gözlerinden vücuduna, damarlarına giriyor, kanına karışıyor, ruhuna işliyordu. Başı döndü. Hıçkırıklar ve gözyaşları içinde tıkandı. Olduğu yere yıkıldı. Gözlerini vahşi ve siyah geceye dikmiş, siyah ve soğuk rüzgârın altında ağlıyor, aralıksız hıçkırıklarla kıvranıyordu.

***

Baba İstoyan daima güneş battıktan bir saat sonra yatar, hemen uyur ve sabah olmazdan iki saat evvel uyanırdı. Kuşağını sararak kapısını açtı. Gelini bahçe kapısının eşiğinde uzanmış görünce şaşaladı, "Ne yapıyorsun orada?" dedi.

Magda kayın babasının sesini işitir işitmez kalktı. Toplandı:

"Hiç!" diye cevap verdi, "Dışarı çıkacaktım, uzanmıştım."

İhtiyar ocağa doğru yürüdü. Magda kapıyı itti. Ve ocağa koştu. Odun attı, tutuşturmaya başladı. İhtiyar, çubuğunu dolduruyordu. Magda ateşi yaktıktan sonra ortada, kaba ve kalın ayaklı masanın yanındaki bir sandalyeye oturdu. Dirseklerini dayadı. Başını ellerinin içine aldı. İşte yarım saat oluyordu. Boris henüz gelmemişti. Niçin bu kadar gecikmişti? Kalbi burkuluyor ve avazı çıktığı kadar haykırarak ağlamak, kendisini yerlere atmak, koşarak Melina'nın evine gitmek, Boris'i bulmak, onun kolları içine atılmak istiyordu. Baba İstoyan kamburunu çıkarmış, sakin ve somurtkan çubuğunu çekiyor ve sol elinin orta parmağıyla burnunu karıştırıyordu. Harap ve eski saat durmuş da sanki yeniden kendi kendine işlemeye başlamış gibi, hazin tik tiklarını tek-

1 Tabanca, altıpatlar.

rar işittiriyor, tutuşan odunlar, yine odanın içine kırmızı gölgeler, kırmızı hayaller dolduruyor, soğuk rüzgâr daha vahşi, daha hain haykırıyor, pencerenin kapağını daha ziyade sarsıyordu. Magda, Boris'i düşünüyor ve gizli gizli hıçkırıyordu. Kalbi şişiyor, göğsünü acıtıyordu.

Dışarıdan uzak köpek sesleri işitildi. Bunlar mutlaka komşunun köpekleriydi. Birden başını kaldırdı. İşte Boris çıkmış olacaktı. Köpekler havlıyorlardı. Dinledi. Oh! Boris geliyordu... Birkaç dakika kımıldamadı, öyle kaldı.

Şimdi köpek sesleri yaklaşıyordu. Kendi köpekleri de havlıyorlardı. Fakat niçin?.. Boris'e niçin havlıyorlardı? Acaba yanında bir yabancı mı vardı? Köpek sesleri daha ziyade yaklaştı. Magda ayağa kalktı. Pencerenin yanına gitti. Kapağı açmaya cesaret edemiyor, meçhul bir korku onu hareketsiz bırakıyordu... Köpekler pek yaklaşmışlardı. Ayak sesleri işitiliyordu. Magda'nın kalbi durdu. Nefesi kesildi. Kendinden geçti.

Kapı birdenbire vurulmuştu. Baba İstoyan sıçradı ve çubuğunu düşürdü. Magda elini kalbinin üstüne koydu. Omuzlarını kaldırdı. Boynunu içeri çekti. Kapı tekrar ve daha şiddetle vuruldu. Baba İstoyan kalktı. Pencereye doğru yürüdü. Kuvvetsiz bir sesle:

"Kim o?" dedi.

Dışarıdan ahenksiz bir ses cevap verdi:

"Aç Baba İstoyan, biziz. Konuşmaya geldik. Korkma!"

İhtiyar mütereddit ve korkak, tekrar sordu:

"Siz kimsiniz?"

"Kaptan Raçof, Pançe, Sandre..."

İhtiyar yıldırımla vurulmuş gibi dondu kaldı. Bunlar en müthiş, en kanlı, en merhametsiz, en gaddar komitalardı. Namları bütün ova köylerini titretiyordu. İhtiyar bir hayal gibi kapıya yürüdü. Açtı. Uzun boylu, kahverengi giysili, omzunda manliher,[1] bir adam göründü. Gözleri küçük ve

1 Avusturya yapımı Mannlicher marka tüfek.

kanlıydı. Zayıf ve gayet çirkin bir boynu vardı. Baba İstoyan, yalnız Bulgar köylülerine has olan o esir ve mazlum tavırla eğildi, yine bu köylülere has olan o çolak ve sahte selamla voyvodayı[1] selamladı:

"Buyurunuz gospodin!"[2] dedi.

Raçof'un arkasında iki kişi daha vardı. Bunların da manliher tüfekleri vardı. Bellerinde ve göğüslerinde çapraz fişeklikler bulunuyordu. Bir tanesi kısa boylu, esmerdi. Diğeri Raçof gibi sarı, fakat daha genç ve daha az çirkindi.

Magda'nın gözleri açılmış ve yüzü bembeyaz olmuştu. Koştu. Raçof'un ayaklarına sarıldı. Öpmeye başladı. Ağlayarak rica ediyordu:

"Gospodin! Boris nerede? Ah Boris nerede?"

Raçof ayaklarına kapanmış güzel kadının güzel saçlarını veremli ve çamurlanmış yılanlara benzeyen parmaklarıyla okşayarak:

"Kalk sosyalist daskaliçe, kalk" dedi, "şimdi Boris'in gelir. Biz şimdi işimizi konuşalım..."

Ve yürüdü. Magda yerde kalmıştı. Masanın yanındaki sandalyeye teklifsizce oturdu. Masanın üzerine tüfeğini koydu. Öbürleri de karşısına oturdular. Esmer ve kısa boylunun elinde siyah bir beze sarılmış yuvarlak bir şey vardı. Onlar da tüfeklerini masanın üzerine koydular ve siyah beze sarılı yuvarlak şeyi de tüfeklerin yanına kondu.

Raçof, Baba İstoyan'a döndü:

"Gel bakalım çorbacı[3]" dedi, "karşıma otur. Seninle konuşacağım. Magda, sen de şöyle yanıma gel. Baban aksilik ederse bize yardım et ki fenalık yapmayalım."

İkisi de tereddüt etmedi. Baba İstoyan, Raçof'un karşısına oturdu. Magda da yanına... Baba İstoyan bütün bütüne aptallaşmıştı. Gelinin niçin komitalardan oğlunun

---

1 (Burada) Kumandan.
2 (Bulg.) Bey, beyefendi.
3 Taşrada halkın Hıristiyan ileri gelenlerine verdiği unvan.

nerede olduğunu sormasına akıl erdirememişti. Boris evde değil miydi?

Raçof cebinden bir tabaka çıkardı. Ortaya koydu. Bir sigara yaptı. Magda seri bir hareketle kalkarak ocaktan ateş aldı. Haydudun sigarasını yaktı. Sonra ateşi ocağa attı. Yine kalktığı yere oturdu. Raçof birkaç nefes sigarasından çekti. Ve dumanlarını seyrederek:

"Ee Baba İstoyan" dedi, "şimdi evvela bize söz ver ki çok zahmet etmeyeceksin! Uzun lafın kısası! Vakit geçirmeyelim. Sekiz yüz lirayı getir..."

İhtiyar titredi. Altmış senedir o kadar tasarruf ve eziyetle kazanılmış bir malın semeresi... bütünü... toplamı... şimdi böyle bir anda isteniyordu. Deli olacaktı. İnkâr etti:

"Nasıl sekiz yüz lira?.."

Voyvoda gülümsedi. Kirli ve kırık dişleri göründü. Tekrar sigarasını çekti. Başını salladı.

"Anlaşıldı. Demek zahmet edeceksin. Mutlaka dayak yemeden, ayakların yanmadan, tırnakların çıkarılmadan söylemeyeceksin! Eğer yine söylemezsen oğlun Boris bizim elimizde mahpustur. Onu keseceğiz. Evini de yakacağız. Yine seni rahat bırakmayacağız..."

Baba İstoyan önüne bakıyordu. Hatta oturdukları evi bile satmışlardı. Bu sekiz yüz lirayı verirse muhakkak açlıktan ölecekti. Bir eşeği bile kalmamıştı. Magda, Boris'in kesileceğinden bahsedildiğini duyunca ağlamaya başladı. Tekrar Kaptan Raçof'un ayaklarına kapandı:

"Affet gospodin, Boris'i affet..." dedi.

Raçof gülerek cevap verdi: "Güzel daskaliçe! Sen de maksada vefasız kaldın. Burada ikiniz de bizim için çalışacağınız yerde babanıza mallarını sattırıp kaçmak istediniz. Sizin için milletin verdiği parayı çalmak arzu ettiniz. İşte biz buna müsaade etmiyoruz. Elinizden paraları alacağız. Buradan bir yere gidemeyeceksiniz. Bizim için çalışacaksınız."

Ve ilave etti:

"Haydi, Boris'ini seversen paraları getir. Baba İstoyan inat ederse sevgilinin kafası kesilecek. Bir daha onu ömründe göremeyeceksin."

Magda, Boris'in öldürülmek ihtimalini düşününce deli olacaktı. Kalktı, ağlayarak Baba İstoyan'a sarıldı:

"Ver babacığım, ver, biz genciz. Boris'le çalışır, yine kazanırız. Söyle nerede, gideyim getireyim."

Raçof ve arkadaşları Magda'nın yalvarmasını seyrediyor ve gülüşüyordu. Baba İstoyan tamamıyla aptallaşmıştı. Sanki hiç lafları işitmiyor, manalarını anlamıyordu. Cimri köylü için ölmek bu parayı vermekten daha iyiydi. Magda yalvarıyordu. Birden Baba İstoyan başını kaldırdı. Raçof'a dedi ki:

"Kaptan, bari yüz lirasını bir ev almak için bana bırak. Ömrümün sonunda açıkta kalmayayım."

Raçof reddetti:

"Hayır, yüz lirasını bırakmam. Oğlun genç, çalışır. Seni besler. Haydi getir, diyorum. Vakit geçiyor."

İhtiyar tereddüt ediyor, Magda yalvarıyordu. Raçof bir işaret etti. Kısa boylu, esmer tüfeği aldı. Dipçikle ihtiyarın sırtına dehşetli bir darbe indirdi. Raçof da ayağa kalktı. Şiddetle sordu:

"Haydi, Baba İstoyan, dayağa başlayacağız. Ayaklarını ateşe sokacağız. Vakit geçiyor. Paraları getirecek misin?"

Magda gözyaşları içinde çırpınıyor ve ihtiyara sarılıyordu. İhtiyar hiçbir şey söylemedi. Başını salladı. Yattığı odanın kapısına gitti. İçeri girdi. Bir dakika sonra kırmızı ve ağır bir çıkın ile geldi. Masanın üzerine bıraktı. Haydutlar parayı bu kadar çabuk elde ettikleri için sevindiler. Raçof hemen çıkını açtı. Saymaya başladı:

"Aferim, Baba İstoyan" diyordu, "zahmet vermedin. Şimdi bize şarap çıkar, eğlenelim..."

Paraların sayılması bitti. Raçof liraları üçe taksim etti. Arkadaşlarıyla çantalarına koydular. "Hani şarap, hani şarap?" diye haykırdılar. Magda ayağa kalktı. Ambarın küçük

kapısına koştu. Açtı ve içeri girdi. Üç bardak ile bir testi şarap getirdi. Haydutların önüne koydu. Sonra tekrar ambara girdi. Mezelik biber ve turşu çıkardı. Komitalar birbiri üzerine aceleyle içiyorlardı. Raçof:

"Böyle mezeye lüzum yok," dedi. "Biz cansız meze istemeyiz..."

Bu laftan bir şey anlamayan Magda'yı belinden tuttu ve öpmek istedi. Magda karşı koydu ve ağlamaya başladı. Raçof genç kadını bırakmayarak diyordu ki:

"Yanaklarından meze alacağım. Sen sosyalist değil misin? Sosyalistler her şeyde ortaklık isterler. Ben de senin yanaklarına Boris'le ortağım!.."

Magda çırpınıyordu. Raçof çirkin ve akur sesiyle dedi ki:

"Eğer böyle münasebetsizlik edersen Boris'ini göremezsin. Onu keseriz..."

Magda bu lafı işitince tekrar hıçkırmaya ve Raçof'a yalvarmaya başladı. Artık Raçof onun taze yanaklarından bol bol öpüyordu. Kadeh kadeh içiyor ve tekrar tekrar öpüyordu. Arkadaşlarına:

"Siz de meze alınız, be!.." dedi.

Cansız bir yumak gibi Magda'yı onların kucağına attı. Bu iki kuvvetli herif bu nefis kadına yapıştılar. Bir tanesi eteklerini kaldırmak istiyordu. Diğeri daha fena sarhoştu. Dişleriyle, avucunun içinde tuttuğu bu güzel başın yanağını ısırmıştı. Magda birden haykırdı. Ve kucaklarından kurtuldu. Sağ yanağının iki yerinden kan akıyordu. Baba İstoyan bu manzarayı görmemek için ocağın kenarına çömeldi ve başını avuçları içine aldı. Gözlerini ateşe dikti. Magda elini yanağına koymuştu. Parmaklarının arasından bol miktarda kan sızıyor ve ağlıyordu. Haydutlar bu güzel kadının bu kan içinde ağlamasına bakarak sanki haz duyuyorlardı. Hepsi susuyorlardı. İhtiyar saat bu zulüm ve sarkıntılıktan kederlenmiş gibi yine tik taklarını işittiriyor, rüzgârın gürültüsüne horoz sesleri karışıyordu.

Raçof sözde acıdı:

"Ağlama Magda," dedi, "şimdi Boris'in gelir. Orasını öper. Acısı kalmaz. Haydi ben mandolin çalayım, bize biraz raks et..."

Ve ocağın yanından mandolini alarak bir polka çalmaya başladı.

Magda ağlıyor, "Ben oynamak bilmem kaptan!" diyordu.

Raçof kalktı. Magda'nın yanına gitti. Kulağına içe işleyen ve vahşi bir sesle:

"Eğer oynamaz, neşemizi kırarsan Boris'i göremezsin, gider keseriz..."

Magda'nın bütün vücudu sarsıldı. Gözlerinin yaşı dindi. Ve tevekkül dolu bir sesle:

"Oynayayım, ah Boris..." dedi.

Raçof oturdu. Mandolini çalmaya başladı. Diğer iki haydut, durmadan içiyorlar ve gülerek Magda'nın oynayışını seyrediyorlardı. Yanağından akan kan beyaz boynuna gidiyor, ona tekrar hayata gelmiş bir şehit manzarası veriyordu. Isıran haydut, başka bir arzusunu daha söyledi:

"Kaptan" dedi, "eteklerini kaldırsın, öyle oynasın. Bacaklarını görelim..."

Raçof Magda'ya döndü:

"Haydi Magda, bunu da yap! Bacaklarını görsünler! Artık gidelim. Boris'ini gönderelim..."

Genç kadın bir an durdu. Baba İstoyan'a baktı. Yüzünü ateşe dikmiş, hiç onları görmüyordu. İşte bu herifler artık namusunu da ayaklar altına alıyorlardı. Lakin Boris'i tehlike içindeydi. Eğer arzularını yapmasa, o kadar sevdiği Boris'i kesilecekti. Bir daha onun kumral ve çok saçlarını, mavi gözlerini, küçük ve kırmızı dudaklarını, tatlı tebessümünü göremeyecekti. Gözlerini kapadı ve eteklerini kaldırdı. Çalınan polkaya ayaklarını uydurarak sıçramaya başladı. Haydutlar coştular. Kaptan daha şiddet ve şevkle çalmaya baş-

ladı. Diğerleri yerlerinde oturamıyorlar, bu beyaz ve dolgun bacaklara, onların atılışlarındaki şehvet uyandıran, azdıran hareketlere bakarak birbirinin boynuna sarılıyor, itişiyor, kakışıyorlardı. Kalktılar, Raçof'un yanına gittiler. Kulağına bir şey fısıldadılar. Raçof:

"Olur, ama vakit geçti! Sabah oluyor! Geç kaldık!" dedi.

Ve derin, hayvani, yakıcı bir hırsla güzel kadına baktı ve:

"Ah, vakit olsaydı..." diye üzüldü.

Kalktılar. Tüfeklerini omuzlarına geçirdiler. Sarhoştular. Adımları birbirine karışıyordu. Raçof:

"Allah'a ısmarladık Baba İstoyan!.." dedi.

İhtiyar köylü sanki ölmüştü. Hiç cevap vermedi. Magda tekrar haydudun ayaklarına kapandı:

"Aman Kaptan, Boris'i gönder. İşte her şeyimizi aldınız. Eğer o gelmezse açlıktan ve ümitsizlikten ölürüz. Bize acı. Bize merhamet et."

Raçof güldü:

"Mutlaka gelecek, mutlaka... Daha çabuk gelmesini istiyorsan, şu kanlı yanağından bir buse ver."

Magda korkuyla geri çekildi. Haydut tekrar kadını tuttu. Zorla kanlı yanağını öptü. Yaladı. Dışarı çıkıyorlardı. Kısa boylu esmer, beraber getirdikleri siyah bezde sarılı şeyi hatırladı:

"Kaptan" dedi, "bombayı ne yapacağız?"

Raçof bir an düşündü. Geri döndü:

"Magda, bana bak!" dedi.

Magda yine bir sarkıntılığa uğrayacak zannıyla titredi. Fakat bu sefer haydut nazik ve insancıldı:

"Şunu görüyor musun, Magda? Bu işte bir bombadır. Eğer siz eziyet edip parayı vermeyeydiniz, sizden yine zorla alacak ve ceza olmak üzere ikinizi bir araya bağlayacak, bu bomba ile atacaktık. Lakin siz akıllılık ettiniz. Bize zahmet vermediniz. Cezalandırmaya gerek kalmadı. Şimdi senden bir ricam var, bu bombayı bana saklayacaksın. Sakın jan-

darmalara filan verme. Nasıl, söz veriyor musun? Ben de gidip hemen Boris'ini bırakayım..."

Magda ümitle, can atarak cevap verdi:

"Söz veriyorum gospodin! Allah aşkınıza hemen Boris'i gönderiniz."

Raçof tekrar sordu:

"Göndereceğim, lakin bu bombayı sadakatle saklayacak mısın?"

"Saklayacağım."

"Nerede?"

"Kendi çeyiz sandığımda! En gizli, en değerli yerde!"

"Bravo!.. Memnun oldum. Öyleyse allahaısmarladık!"

Hepsi güzel kadının elini şiddetle sıktılar ve kapıdan çıktılar. Dışarısı hafifçe ağarıyor, esmerleşiyordu. Köpekler havlamaya başladılar. Koyu gölge halinde duran uzak binaların arasında gidiyorlar ve bir şarkı söylüyorlardı.

Ah, şimdi Boris gelecekti. Genç kadın açılmaya başlayan geceye bakıyor, köydeki bütün horozların birbirlerine cevap verir gibi öttüklerini duyuyordu. Kalbi şiddetle atıyor, Boris'ini bekliyordu. Uzaklaşan haydutlardan biri haykırdı. Bu uğursuz ve gerçek sanılan bir kâbus tehdidi gibiydi:

"Hey Magda dikkat et, bomban patlayacak!"

Genç kadın kulak kabarttı. Bu tehdit, sanki meçhul ve vahşi uçurumlardan, yokluk boşluklarından yankılanıyormuş gibi tekrar etti:

"Hey Magda dikkat et, bomban patlayacak!"

Horozların hep bir ağızdan ötüşleri rüzgârı söndürmüş zannolunacaktı. Uzakta samanlıkların üstünde yalancı bir fecir[1] mor gözlerini açıyordu. Genç kadın şuursuz bir halde düşündü. Bu haydutlar her şeyi, akla gelmeyen vahşetleri yapabilirlerdi. İhtimal bu bombayı, ateş alması için, saniyeli tıpasını ayarlamış, öyle bırakmışlardı. Şimdi birden patlayacak

---

1 Fecr-i kâzip: Güneş doğmadan önce gün doğusunda görülüp sonra kaybolan geçici aydınlık, birinci fecir.

ve zavallı Borisciği gelince, yıkılmış bir evle tanınmaz, kanlı et ve kemik parçalarından başka bir şey bulamayacaktı.

Mekanik bir aceleyle bu felaket oyuncağını kaldırmaya koştu. Ta masanın orta yerinde duruyordu. Elini uzattı. Kaldırdı. Öbür eliyle altından tutmuştu. Ilık bir ıslaklık hissetti. Eline baktı: Kanlanmıştı. Kan?.. Sonra bu tehlikeli ve tahmin ettiği kadar ağır olmayan bombayı önüne koydu. Kadranını, fitilini görmek istiyordu. Yavaşça siyah bezi çözdü. İkinci bir bez daha vardı. Bu bez kandan kıpkırmızıydı. O bezi de çözdü. Kumral saçlar meydana çıktı. Baktı, baktı, dikkatle baktı...

Ve birden öyle müthiş, öyle keskin, öyle feci, öyle korkunç bir nara attı ki ocağın başındaki Baba İstoyan sıçradı ve gelinine koştu. Zavallının gözleri çerçevesinden çıkmış, karışık saçları dimdik olmuş, omuzları gerilmiş, iki eliyle tuttuğu bir şeye korku ve dehşetle bakıyordu. Dikkat etti... O tuttuğu şey, oğlunun, güzel ve kumral Boris'in vücudundan koparılmış kesik ve kanlı kafasıydı...

Ant[1]

Ben Gönen'de doğdum. Yirmi yıldan beri görmediğim bu kasaba hayalimde artık seraplaştı. Birçok yerleri unutulan eski ve uzak bir rüya gibi oldu. O zaman genç bir yüzbaşı olan babamla her vakit önünden geçtiğimiz Çarşı Camii'ni, karşısındaki küçük ve harap şadırvanı, içinde binlerce kereste tomruğu yüzen nehirciği, bazı yıkanmaya gittiğimiz sıcak sulu Bana'nın[2] derin havuzunu şimdi hatırlamaya çalışırım. Fakat beyaz bir unutuş dumanı önüme yığılır. Renkleri siler, şekilleri kaybeder... Pek uzun gurbetlerden sonra vatanına dönen bir adam doğduğu yerin ufkunu koyu bir sis altında bulup da sevdiği şeyleri uzaktan bir an evvel göremediği için nasıl mahzun olursa, ben de tıpkı böyle meraka ve sabırsızlığa benzer bir elem duyarım. O her akşam sürülerle mandaların ve ineklerin geçtiği tozlu ve taşsız yollar, yosunlu ve siyah kiremitli çatılar, yıkılacakmış gibi duran büyük duvarlar, küçük ve ahşap köprüler, nihayetsiz tarlalar, alçak çitler hep bu duman içinde erir...

Yalnız evimizle mektebi gözümün önüne getirebilirim.

Büyük bir bahçe... Ortasında köşk tarzında yapılmış bembeyaz bir ev... Sağ köşesinde her vakit oturduğumuz be-

---

1 Yazarın anılarından ve Tahir Alangu'nun Ömer Seyfettin biyografisinden, bu hikâyenin otobiyografik özellikler taşıdığı anlaşılıyor.

2 Bugün Bano Ilıcası diye bilinen tarihi kubbeli hamam. Gönen'in tarihi ılıcalarından.

yaz perdeli oda... Sabahları annem beni bir bebek gibi pencerenin kenarına oturtur, dersimi tekrar ettirir, sütümü içirirdi. Bu pencereden görünen avlunun öbür tarafındaki büyük ve toprak rengindeki binanın camsız ve kapaksız tek bir penceresi vardı. Bu siyah delik beni çok korkuturdu. Yemeklerimizi pişiren, çamaşırlarımızı yıkayan, tahtalarımızı silen, babamın atına yem veren, av köpeklerine bakan hizmetçimiz Abil Ana'nın her gece anlattığı korkunç ve bitmez hikâyelerdeki ayıyı bu karanlık pencerede görür gibi olurdum. Bu kuruntuyla, rüya dinlemek ve tabir etmek merakında olan zavallı anneme her sabah ayılı rüyalar uydurur, iri ve kuzgun bir ayının beni kapıp dağa götürdüğünü, ormandaki inine kapadığını, kollarımı bağladığını, burnumu ve dudaklarımı yediğini, sonra Bayramiç yolundaki su değirmeninin çarkına attığını söyler, ona birçok, "Hayırdır inşallah..." dedirtirdim. Ve tabir ederken benim büyük bir adam, büyük bir bey, büyük bir paşa olacağımı, bana kimsenin fenalık yapamayacağını temin ettikçe yalan söylediğimi unutur, ne kadar sevinirdim!

***

Nasıl sokaklardan ve kiminle giderdim? Bilmiyorum... Mektep bir katlı ve duvarları badanasızdı. Kapıdan girilince üstü kapalı bir avlu vardı. Daha ilerisinde küçük ve ağaçsız bir bahçe... Bahçenin ucunda ayakyolu ve gayet kocaman abdest fıçısı... Erkek çocuklarla kızlar karmakarışık otururlar, beraber okur, beraber oynarlardı. "Büyük Hoca" dediğimiz kınalı ve az saçlı, kambur, uzun boylu, ihtiyar ve bunak bir kadındı. Mavi gözleri pek sert parlar, gaga gibi eğri ve sarı burnuyla tüyleri dökülmüş hain ve hasta bir çaylağa benzerdi. Küçük Hoca erkekti. Ve Büyük Hoca'nın oğluydu. Çocuklar ondan hiç korkmazlardı. Galiba biraz aptalcaydı. Ben arkadaki rahlelerde, Büyük Hoca'nın en uzun sopasını uzatamadığı bir yerde otururdum. Kızlar, belki saçlarımın açık sarı olmasından, bana hep "Ak Bey" derlerdi. Erkek çocukların büyücekleri ya ismimi söylerler, yahut "Yüzbaşıoğlu" diye çağırırlardı. Sınıf kapısının açılmayan kanadında

sallanan geldi-gitti levhası[1] yassı ve cansız bir yüz gibi bize bakar, kalın duvarların tavana yakın dar pencerelerinden giren donuk bir aydınlık, durmadan bağıran, haykırarak okuyan çocukların susmaz ve keskin çığlıklarıyla sanki daha ziyade ağırlaşır ve bulanırdı...

***

Mektepte yalnız bir tür ceza vardı: Dayak... Büyük kabahatliler, hatta kızlar bile falakaya yatarlardı. Ve falakadan korkmayan, titremeyen yoktu. Küçük kabahatlilerin cezası ise ölçüsüzdü. Küçük Hoca'nın ağır tokadı... Büyük Hoca'nın uzun sopası... ki rast geldiği kafayı mutlaka şişirirdi. Ben hiç dayak yememiştim. Belki kayırıyorlardı. Yalnız bir defa Büyük Hoca kuru ve kemikten elleriyle yalan söylediğim için sol kulağımı çekmişti. O kadar hızlı çekmişti ki ertesi günü bile yanıyordu. Ve kıpkırmızıydı. Halbuki kabahatim yoktu. Doğru söylemiştim. Bahçedeki abdest fıçısının musluğu koparılmıştı. Büyük Hoca bu kabahati yapanı arıyordu. Bu mavi cepkenli, kırmızı kuşaklı, hasta ve zayıf bir çocuktu. Haber verdim. Falakaya konacaktı. İnkâr etti. Sonra diğer bir çocuk çıktı. Kendi kopardığını, onun kabahati olmadığını söyledi ve yere yattı. Bağıra bağıra sopaları yedi. O vakit Büyük Hoca, "Niçin yalan söylüyor, bu zavallıya iftira ediyorsun?" diye kulağıma yapıştı. Yüzünü buruşturarak darıldı.

***

Ağladım. Ağladım. Çünkü yalan söylemiyordum. Evet musluğu koparırken gözümle görmüştüm. Akşam çıkışta dayağı yiyen çocuğu tuttum:

"Niçin beni yalancı çıkardın?" dedim, "musluğu sen koparmamıştın..."

---

1 Eski mahalle mekteplerinde öğrencilerden dışarı çıkan levhanın "gitti" yüzünü, içeri giren ise levhanın "geldi" yüzünü çevirmek zorundaydı. Bu levhaya eski dilde "levha-i amed şod" da deniliyordu. Farsça Amed ü şud: Varıp gelme.

"Ben koparmıştım."

"Hayır, sen koparmamıştın. Öbür çocuğun kopardığını ben gözümle gördüm."

Israr edemedi. Yüzüme baktı. Bir an öyle durdu. Ve eğer hocaya söylemeyeceğime yemin edersem saklamayacaktı. Anlatacaktı. Ben hemen yemin ettim. Merak ediyordum:

"Musluğu Ali koparmıştı," dedi, "ben de biliyordum. Ama o çok zayıf ve hastadır. Görüyorsun, falakaya dayanamaz. Belki ölür, daha yataktan yeni kalktı."

"Ama sen niçin onun yerine dayak yedin?"

"Niçin olacak. Biz onunla ant içmişiz. O bugün hasta, ben iyi ve kuvvetliyim. Onu kurtardım işte."

Pek güzel anlamadım. Tekrar sordum:

"Ant ne?"

"Bilmiyor musun?"

"Bilmiyorum!"

O vakit güldü ve benden uzaklaşarak cevap verdi:

"Biz birbirimizin kanlarını içeriz. Buna ant içmek derler. Ant içenler kan kardeşi olurlar. Birbirlerine ölünceye kadar yardım ederler, imdada koşarlar."

***

Sonra dikkat ettim, mektepte birçok çocuklar birbirleriyle ant içmişlerdi. Kan kardeşiydiler. Hatta bazı kızlar bile kendi aralarında ant içmişlerdi. Bir gün bu yeni öğrendiğim âdetin nasıl yapıldığını da gördüm. Yine arka rahlelerdeydi. Küçük Hoca abdest almaya dışarı çıkmıştı. Büyük Hoca arkasını bize çevirmiş, yavaş yavaş, bir sümüklü böcek kadar ağır, namazını kılıyordu. İki çocuk tahta saplı bir çakı ile kollarını çizdiler. Çıkan büyük ve kırmızı damlayı kollarının üzerinde çizgiye sürdüler, kanlarını karıştırdılar. Sonra birbirlerinin kollarını emdiler. Ant içerek kan kardeşi olmak... Bu, beni düşündürmeye başladı. Şayet benim de kan kardeşim olsaydı hocaya kulağımı çektirmeyecek, ihtimal falakaya yatacağım zaman beni kurtaracaktı. Koca mektebin içinde kendimi yapayalnız, arkadaşsız ve hamisiz zannedi-

yordum, anneme fikrimi, her çocuk gibi birisiyle ant içmek istediğimi söyledim. Ve andı tarif ettim. Razı olmadı. Ve:

"Öyle münasebetsizlikler istemem. Sakın yapma ha..." diye tembih etti.

***

Lakin ben dinlemedim. Aklıma ant içmeyi koymuştum. Fakat kiminle? Bir tesadüf, beklenilmeyen bir kaza bana kan kardeşimi kazandırdı. Cuma günleri bizim evin bahçesine bütün komşu çocukları toplanırlardı. Akşama kadar beraber oynardık. Arkamızdaki evlerin sahibi Hacı Budakların benim kadar bir çocukları vardı ki en çok adı hoşuma giderdi: Mıstık... Bu kelimeyi söylerken sanki zevk alır ve hep tekrarlardım. O kadar ahenkli ve çınlamalıydı. Kızlar, bu güzel isme uydurulmuş kafiyeleri, Mıstık'ı bahçede ve sokakta görünce bir ağızdan söylerler, hâlâ hatırımda:

Mustafa Mıstık,
Arabaya kıstık,
Üç mum yaktık,
Seyrine baktık!

diye bağrışırlar, ellerini yumruk yaparak ona karşı dururlardı. Mıstık hiç kızmazdı. Gülerdi. Biz de bazı bu beyitleri bağırarak tekrarlar, eğlenirdik.

***

Bu iki minimini beyit benim hayalime bile tesir etmişti. Rüyamda birçok arsız kızların onu büyük bir muhacir arabasına[1] sıkıştırarak ve etrafına üç mum yakarak seyrine baktıklarını görürdüm. Niçin Mıstık öyle uslu dururdu? Niçin birden fırlayıp bu kızlara birkaç tokat atmaz sıkıştığı katran kokulu arabadan kurtulmazdı?.. Hepimizden kuvvetli oydu. Sanki adı gibi her tarafı yuvarlaktı; başı, kolları, bacakları

1 Üstü ve yanları örtülü, dört tekerlekli, yaysız araba.

vücudu... hatta elleri... Bütün çocukları, güreşte yenerdi... Ve yazın her cuma sabahı büyük bir deste söğüt dalı getirirdi. Bu dallardan kendimize atlar yapar, cirit oynar, yarışa çıkardık. Yarışta da hepimizi geçerdi. Onu hiçbirimiz tutamazdık. İşte yine böyle bir cuma günü Mıstık söğüt dallarıyla geldi. Ben en uzununu kendime ayırdım. Öbürlerini çocuklara dağıttım. Bir çakı ile bu dalların ucunu keser, kabuklarından iki kulak bir burun çıkartır, tıpkı bir at başına benzetirdik. Ve bunu en güzel ben yapardım.

***

Kendi atımı yapıyordum. Mıstık ve diğer çocuklar sıralarını bekliyorlardı. Nasıl oldu, farkına varmadım, söğüdün kabuğu birden yarıldı ve arasından kayan çakı sol elimin şahadet parmağını kesti. Sulu ve kırmızı bir kan akmaya başladı. O saatte aklıma bir şey geldi: Ant içmek... Parmağımın acısını unuttum, Mıstık'a:

"Haydi" dedim, "hazır elim kesildi. Kan kardeşi olalım. Sen de kes..."

Tereddüt etti. Siyah gözlerini yere dikerek büyük ve yuvarlak başını salladı:

"Olur mu ya... Ant için kol kesmek lazım..."

"Canım ne zararı var?" diye ısrar ettim, "Kan değil mi? Hepsi bir. Ha koldan, ha parmaktan... Haydi, haydi!.."

Razı oldu. Elimden aldığı çakı ile kolunu, hatta biraz derince kesti. Kanı o kadar koyuydu ki akmıyor, bir damla halinde kabarıyor ve büyüyordu. Parmağımın kanıyla karıştırdık. Evvela ben emdim. Bu, tuzlu ve sıcak bir şeydi. Sonra o da benim parmağımı emdi.

***

Bilmiyorum aradan ne kadar zaman geçti. Belki altı ay, belki bir yıl... Mıstık'la kan kardeşi olduğumuzu âdeta unutmuştum. Yine beraber oynuyor, mektepten eve beraber dönüyorduk. Bir gün hava pek sıcaktı. Büyük Hoca bizi yarım

günde bıraktı. Tıpkı perşembe günü gibi... Mıstık'la sokağın tozları içinde yavaş yavaş yürüyorduk. Ben fesimin altına mendilimi koymuştum... Terimi silemediğim için yüzüm sırsıklamdı. Büyük ve geniş bir yoldan geçiyorduk. Kenarda yıkılmış bir duvarın temelleri vardı. Birdenbire karşıdan iri ve kara bir köpek çıktı. Koşarak geliyordu. Arkasından, birkaç adam, kalın sopalarla kovalıyorlardı. Bize:

"Kaçınız, kaçınız, ısıracak..." diye bağırdılar.

Korktuk. Şaşırdık. Öyle kaldık. Evvela ben biraz kendimi toplayarak,

"Aman, kaçalım..." dedim, ama gözleri ateş gibi parlayan köpek bize yetişmişti. O vakit Mıstık:

"Sen arkama saklan..." diye haykırdı ve önüme geçti. Köpek onun üzerine hücum etti. İlkin hızla birbirlerine çarptılar. Sonra tıpkı güreşir gibi boğaz boğaza geldiler. Köpek de ayağa kalkmıştı.

* * *

Ve biraz böyle savaştıktan sonra ikisi de yere yuvarlandılar. Mıstık'ın küçük fesi ve mavi yemenisi düştü. Bu savaş bana pek uzun geldi. Titriyordum. Sopalı amcalar yetiştiler. Köpeğe odunlarının bütün kuvvetiyle birkaç tane indirdiler. Mıstık kurtuldu. Zavallının kollarından ve burnundan kan akıyordu. Köpek, kuyruğunu bacaklarının arasına sıkıştırmış, ağzı yerde, dörtnala, kaçtı. Mıstık:

"Bir şey yok... Acımıyor... Biraz çizildi..." diyordu.

Evine götürdüler. Ben de hemen evimize koştum. Anneme başımıza geleni anlattım. Abil Ana beni yere yatırdı. Uzun uzadı kasıklarıma, korku damarlarıma bastı. Ve öyle bir dua okuyarak yüzüme üfledi ki sarmısak kokusundan aksırdım.

Ertesi günü Mıstık mektebe gelmemişti. Daha ertesi günü yine gelmedi... Anneme Hacı Budaklara gidip Mıstık'ı görmemizi söyledim.

"Hastaymış yavrum," dedi. "İnşallah iyi olunca yine oynarsınız, şimdi rahatsızlık etmek ayıptır."

Ondan sonra ben her sabah Mıstık'ı iyileşmiş bulacağım ümidiyle mektebe gittim.

Fakat heyhat... O hiç gelmedi... Köpek kuduzmuş. Baktırmak için Mıstık'ı Bandırma'ya götürdüler. Oradan İstanbul'a göndereceklerdi.

Ve nihayet bir gün işittik ki Mıstık ölmüş...

***

Erken kalktığım açık ve bulutsuz sabahlar, herkes gibi bana da, çocukluğumu hatırlatır. Yâdımda ezeli ve mor bir fecir memleketi gibi kalan doğduğum yeri gözümün önüne getirmek isterim. Ve daima, farkında olmayarak, sol elimin işaret parmağına bakarım. Birinci boğumun üstünde hâlâ beyaz çizgi şeklinde duran bu küçük yara izi bence pek kutsaldır. Andı için ölen, hayatını mahveden kahraman kan kardeşimin sıcak dudaklarını tekrar parmağımın ucunda duyar, beni kurtarmak için o kendisinden büyük, kudurmuş, iri ve kara çoban köpeğiyle pençeleşen arslan ve bahadır[1] hayalini görürüm.

Ve kavmiyetimizden, sezgisel Türklükten uzaklaştıkça daha pis kokulu derinliklerine yuvarlandığımız karanlık uçurumun, bu ahlaksızlık ve bozukluk, vefasızlık ve bencillik, adilik ve miskinlik cehenneminin dibinde ümitsiz ve yabancılaşmış kıvranırken, saf ve nurdan mazi, kaybolmuş bir cennetin hakikatten uzak bir serabı halinde karşımda açılır... Beni teselli ve mesut eder. Saatlerce Mıstık'ın hatırasıyla, bu aziz ve soylu matemin eskiyip unutuldukça daha ziyade kıymeti artan tatlı ve mahzun acısından zevk duyarım...

---

1 Usta savaşçı, kahraman, cesur.

Aşk Dalgası

Vapur dopdoluydu. Son düdük öttü. İki yandaki çarklar dar kafeslerinde birden uyanan, alışkın ve müthiş denizaygırları gibi hiddetli bir gürültü çıkararak kımıldandı. Bütün vapur hafifçe sarsıldı. Hava gayet güzeldi. Kadıköyü'ne gidiyorduk. Ucu leylak renkli sisler içinde eriyen Marmara'nın kubbeli, ince minareli, uzun ve uyumuş ufuklarında, büyük ve beyaz kenarlı bulutlar, parçalanmış köpük dağları halinde yavaş yavaş büyüyor, dağılıyor, toplanıyor, derin çukurlarında, yüksek tepelerinde morluklar, koyu mavilikler birikiyordu. Haziranın yakıcı güneşi, vapurun, dumanlardan ve yağmurdan esmerlenmiş tentelerine düşüyor, bazı duran ve yine birden esmeye başlayan kararsız rüzgârı sanki ılıklaştırıyor, sanki ona sarhoşluk verici, tahrik edici, şuh ve fettan bir şey katıyordu.

Uzak ve bilinmez mitolojik adalardan gelmişe benzeyen süt gibi beyaz martılar etrafımızda uçuşuyorlar, çıkardıkları tatlı ve derin sesleriyle şehirde kalmış, kalabalıktan, uğraşmalardan, hırslardan, kederlerden bunalmış zavallı insanları kendi vatanlarına, o hakikatten pek uzak, tenha, sakin yerlere biraz aşk ve şiir tatmak için çağırıyorlardı. Lacivert dalgalar içinde bir masal, bir efsane köşkünü andıran Kızkulesi hayalime dokunuyor; ruhumu, hissimi beyaz ve aydınlık duvarlarıyla uyutarak beynimden bütün etrafımın,

muhitimin yansımalarını siliyordu. Artık vapurda olduğumu unutuyordum. Ömründe her gün birkaç şiir okuyan ve düşünen bir adamın o tuhaf ve hastalıklı tutkusuyla etrafımı bozuyor, Üsküdar ve Selimiye yakalarındaki evleri, kubbeleri, minareleri, selvileri, hatta koca Tıbbiye Mektebi'ni ve koca kışlaları silerek hiç görmüyor; onların yerine, alanlarından gümüş ve elmas şelaleler akan, serin gölgelerinde çıplak ve pembe çiftler öpüşen, balta girmemiş çam ve kayın ormanları yapıyordum.

Hakikatte olmayan, yalnız kendi hayalimde vücut verdiğim bu tabloya, bu yüce ve büyük manzaraya bakarak, "Ah, aşk yeri.. ah, işte aşk yeri..." diyordum. Martıların "Geliniz uzaklara, şu leylak renkli sislerin öbür tarafına... Orada sizi beyaz çiçekler, ezeli ve yeşil baharlar içinde bekleyen kızlar var, geliniz haydi, oraya..." diyen ve pek derinlerden acele acele inleyerek gelen seslerini işittikçe, hayalim bütün bütüne dumanlanıyor, âdeta başım dönüyor, artık pek aşağılarda kalan Kızkulesi'nin üstünde şeffaf kanatlı binlerce perilerin uçuştuklarını ve gidilse elle tutulabileceklerini açıkça görüyordum. Ansızın omzuma bir el dokundu. Döndüm.

"Yahu, nedir bu hal, bu dalgınlık ne?"

"Hiç..."

"Beni tanıyamadın mı?"

"Şey..."

"Uyan yahu. Ver elini bakayım."

Sıcak ve kuvvetli bir elin, benim haberim olmadan kendi kendine uzanmış olan soğuk elimi sıktığını duydum ve uyanmaya başladım. Fakat hâlâ mahmurluktan kurtulamıyordum.

"Sen ha..."

"Ben ya!.."

Bu, en sevdiğim mektep arkadaşlarımdan biriydi. On iki senedir görüşmemiştik. On iki sene... Aman ya Rabbim! Dün gibi... Hayat, hakikaten en uzun vakalarıyla çabuk

biten bir sinema şeridinden başka bir şey değil! Mektepte herkesi güldüren, herkesle alay eden, herkese ad takan şen ve sevimli arkadaşım çok değişmişti. Kırmızı dudaklarının üstünde sert ve kumral bıyıklar çıkmış, şakaklarındaki saçları tek tük ağarmış ve biraz şişmanlamıştı. Fakat gözleri... Ne olduğunu bilmediğimiz, ama var olduğunu bildiğimiz "birinci sebep"in insan zekâsına sonsuza dek kapalı kalacak karanlıkları içinde sönen ruhumuzun sanki en çok bulunduğu bu küçük ve parlak uzuvlar... Onlar hiç değişmemişti. On iki sene evvel içlerinde gülen mavi neşe hâlâ yaşıyordu.

Bilmem niçin, uzaklaştıkça muhabbetimiz artan maziden bir simaya rast geliş beni mesut etti. Seviniyordum. Ve bütün kuvvetimle ellerimdeki sıcak eli sıkıyordum. Vapurun üst katındaydı. Kanepelerde boş yer yoktu. Vapur, önünden geçen mavnalara sık sık düdük çalıyordu. Herkes sebepsiz bir sıkıntı içinde gibiydi. Ortada hiç kadın görünmüyordu. İhtiyarlar uyuklayarak gazetelerini okuyorlar ve yanındakilere kısaca bir şey söylüyorlar, şişmanlar sigaralarını içerek çarkların gürültüsünü dikkatle dinliyorlar, son moda giysili şık gençler tek gözlüklerini düşürmemek için dimdik duruyorlar ve dizleri buruşmamak için yukarı çektikleri ütülü pantolonlarından renkli ve ajurlu[1] çoraplarını gösteriyorlardı. Ama hepsi ihtiyarlamış, yorulmuş, bunamış zannolunacaktı. Tüysüz ve tıraşlı yüzlerini, karınları ağrıyor gibi ekşitiyorlar; rüzgârdan kaşlarını ve dudaklarını buruşturuyorlardı.

Biz, beyaz boyalı parmaklıklara dayanıyorduk. Arkadaşım:

"Bir kederin mi var?" dedi, "Buraya çıkınca seni gördüm. O kadar dalgındın ki yanına sokulduğumu duymadın. Nen var kuzum?"

"Hiç, hiç... Dalga geçiyordum."

"Ne dalgası?"

Gülerek cevap verdim:

"Aşk dalgası..."

---

1 Bir işleme veya kumaşta ince iş, delikli örgü.

“Daha bekâr mısın?”

“Bekârım!”

Arkadaşımın mavi gözlerindeki eski neşe birden soldu. Üçüncü derecede veremden yatağa düşmüş bir zavallıya teselli ve cesaret vermek zahmetine girilmeden nasıl hüzün ve tevekkülle bakılırsa bir an bana öyle, acır gibi baktı. Sonra parmaklığa dayadığı elini çekti. Ve cebine soktu. Biraz döndü. Ve ciddileşen gözlerini gözlerime dikti:

“Hâlâ bekârsın ve aşk dalgası geçiyorsun ha” dedi, “öyleyse azizim, sakın darılma, sen bir serserisin... Mektepten çıktık çıkalı görüşmedik. Sormadan, istersen başından geçenleri sana söyleyeyim. Hâlâ aşk dalgası geçmene bakılırsa hayatı anlamamış, açık ve bariz hakikatin farkına varmamışsın. Ve mademki hakikate bu kadar yabancı kalmışsın, mesut değilsin ve ölünceye kadar da mesut olamayacaksın.”

“Hangi hakikat?” diye gülümsedim.

“Hangi hakikat mi?” dedi, “Toplumsal hakikat... Eğer sen bu hakikati sezebilseydin asla aşkla uğraşmayacaktın.”

Anlamıyor ve hep gülümseyerek:

“Ama niçin?” gibi yüzüne bakıyordum. O devam etti:

“Her yerde başlı başına bir muhit, bir toplumsal vicdan vardır ki bütün fenlerin, mantıkların, ilimlerin, akıl yürütmelerin, felsefelerin tersine olarak, en mutlak ve zalim bir tarzda, hükmünü sürer. İşte bizim muhitimizde, Türklerin muhitinde de aşk şiddetle yasaktır. Bir cehennem makinesi, bir bomba, bir kutu dinamit kadar yasak... Bir Türk on dört yaşına girdi mi annesinden, ablasından, kız kardeşinden ve nihayet teyzesinden ve halasından başka bir kadının yüzünü göremez. O halde kimi sevecek! Hiç...

“Bu muhitin, bu toplumsal vicdanın kuvvetini, dehşetini sana nasıl anlatayım! Adını unuttum, bilmem hangi feylesof, Allah’ın insanlar üzerindeki tesirinden, insanlarla münasebetinden, ahlakından bahsederken, ‘o, toplumsal muhitten başka bir şey değildir...’ diyor. Ben bu sözü biraz doğru bulu-

yorum. Eski kutsal kitaplarıyla bugünkü yeni dünyayı çeviren Allah her yerde, her devirde dinsizleri, kendine karşı gelenleri başka sebepler ve başka tarzlarla eziyor. Evvel zamanda Galileo'yu yakan kuvvet, bugün Galileo'nun o büyük ve korkunç kabahatini ders diye okuyan milyonlarca mektep çocuklarına aldırmıyor. İspanya'da Ferrer'in[1] kafasını delen kurşunlar Fransa'da patlayabilse ihtimal orada ihtiyar ve bunak kadınlardan ve papazlardan başka kimse kalmaz. İşte bu feylesof da Allah'ımızın ezeli kanununu işletmek için, hep muhiti, hep muhitin toplumsal vicdanını kullandığını görerek o hükmü veriyor. Bu ezeli ve karşı konulmaz kanun, her yere, her kıtaya, her memlekete değil, hatta her şehre, her köye göre değişiyor.

"Buradaki fazilet orada cinayet, oradaki yararlık burada fenalık sayılıyor; kutsal kitapların bütün tabiat, biyoloji ve evrim kanunlarına inat olarak hiç değişmez kalması lazım gelen emirlerine bile her yerde başka türlü boyun eğiliyor; esasları bir olan Hıristiyanlık Avrupa'da başka, Amerika'da başka, Afrika'da başka... İslamlık da böyle! Hindistan'da başka, Liverpool'da başka, Buhara'da başka, Türkiye'de başka... Arabistan'a ve Acemistan'a git, oralarda bütün bütüne başka...

"İşte Allah'ımızın Türkiye'deki ezeli ve karşı gelinmez kanunu, yani toplumsal vicdan, aşkı bütün kuvvetiyle bize yasak ediyor. Türkiye'de kimse sevişemiyor. Ve kimse şimdiden sonra sevişemeyecek... Çünkü sevmek için evvela görmek lazım. Halbuki genç bir kızla bir yuva yapmak, ölünceye kadar bahtiyar yaşamak için konuşmak, anlaşmak, sevişmek değil, hatta bir kerecik olsun yüzünü görmek imkânsız... Bu

---

1 Francisco Ferrer Guardia (1859-1909) radikal düşünür, anarşist, eğitimci. Barcelona ve civarında kurulan seküler, özel okullar ağının arkasındaki isimdi. Barcelona'daki bir isyanın ardından kurşuna dizilmesi Ferrer'i adeta şehitlik makamına yükseltti, uluslararası bir radikal ve liberal hareket başlattı ve onun eğitim anlayışına uygun okulların yaygınlaşmasına yol açtı.

şiddetli yasağa karşı duranlar, iş durasına[1] girmiş anarşistlerin, nihilistlerin, yahut eski zamandaki dinsizlerin akıbetine uğrarlar. Toplumsal ve acıklı bir ölümle sönüp giderler. Lakin kurnazları, yasak olan aşkın usta kaçakçıları, hırsızlıklarından tıpkı ihtiyar ve cesur bir tütün kaçakçısı, Yunanlı bir yankesici gibi bıkmazlar. Hep yürek çarpıntısı içinde yaşarlar. Gece tenha yollarda, karanlık bahçelerin şüpheli köşelerinde rüzgâr, soğuk ve rutubet altında saatlerce beklerler ve nihayet korkuyla karışık iki manasız kelime, tadı asla duyulmayan acele ve çabuk bir öpme... Hepsi bu! Eski edebiyata Acemistan'dan, yeni edebiyata Fransa'dan gelen aşk masalları, şiirler ve hikâyeler şifa bulmaz bir frengi gibi bu kaçakçıların bütün varlığına geçmiştir. Onlar daima bir macera ararlar. Kadınların görülmesi pek açık ve bariz bir tarzda, dehşetle yasak olan bir muhite zıt ve yabancı muhitlerin âdetlerini, mesela sevişmek hülyasını sokmak isterler. Kendilerini yabancı ve uzak memleketlerde geçen hayali romanların kahramanları yerine korlar.

"Tabii edebi dergilerdeki birçok şiirleri okuyorsun. Mevzu: gece ve kadın... Halbuki Türkiye'de ikisi de yoktur. Türk muhitinde gece alaturka saat birden sonra[2] bütün perdeler iner. Sokaklar tenhalaşır. "Evli evine, köylü köyüne, evi olmayan sıçan deliğine" girer.

"Gazinolar, balolar, tiyatrolar vs... yani Beyoğlu tarafı asla Türk değildir. Orada yabancılar kendi muhitlerini, kendi âdetlerini yaşarlar. Kadınlarıyla kol kola umumi bahçelerde, lokantalarda gezerler, konuşurlar, eğlenirler, gülüşürler. Aralarına, malum manasıyla, bir sıçan deliği bulamayan Türkler de karışırlar. Masaların başında pineklerler. Yabancıların kadınlarına, yabancı güzelliklere, yabancı göğüslere hasretle bakarlar. Uzatmayalım, Türklerin gecesi yoktur.

1 Grev. Nazım H. Polat'ın işaret ettiği gibi bu, Ömer Seyfettin'in "grev" kelimesini karşılamak üzere türettiği ama yerleşmemiş bir ifadedir. (Nazım H. Polat, "Ömer Seyfettin'de İlginç Söz Varlığı," *Bilig* (Güz 2012): 63, 203.)

2 Akşam ezanından bir saat sonra.

"Sonra yine bu yeni şiirlerde boyuna göller anlatılır, hangi göller!.. İstanbul'da Terkos'tan başka göl hatırlayamıyorum. Oraya da eminim, şairlerin hiçbirisi gitmemiştir. Hususuyla Terkos'un civarında gece barınacak yer yoktur. Yüzlerce mısralarla, arşın manzumelerle anlatılan sevişmekler, sevgililer de yalan... Şairin bir sevgilisi var. Lakin nerede! Şair sevgilisiyle konuşuyor, öpüşüyor. Lakin nerede! Ah, ancak hayalinde... Hakikatte sevişmek ve genç bir kızla üç dört dakika konuşabilmek bugünkü Türk muhitinde, balıkların sudan çıkarak havada uçuşmaları ve bostanlardaki ince kavakların dallarında tünemeleri kadar imkânsızdır. İstanbul ve civarında, değil bir genç Türk kızıyla geceleyin kol kola gezmek, bülbülleri dinleyerek aşk kelimeleri söyleşmek, hatta gündüz biraz taze görünen annemizle bir arabaya binmek ne kadar tehlikelidir, düşün... Seyir yerlerinde, ah bu zavallı, feci ve gülünç yerlerde de aşk mümkün değildir. Kadınlarla erkekler asla birbirlerine yaklaşamazlar. Aralarında mutlaka birkaç yüz adım bulunur, birkaç yüz adımdan başka da birkaç düzine polis, muhitin toplumsal vicdanının ve malum yedi başlı bağnazlık ve cehalet devinin arzusunu yerine getirmek için sanki bu polislerin mebusansız ve âyansız ilahi bir kral kadar yetkileri vardır. Kız kardeşinize sokakta bir laf söylediğinizi görmesinler, rezalet hazırdır. Hemen karakola... Kim olduğunuzu ve konuştuğunuzun kardeşiniz yahut anneniz olduğunu ispat edinceye kadar birkaç kilometre dayak yemezseniz yine talihiniz varmış demek.

"Muhitimizin dininden, geleneklerinden, âdetlerinden, din adamlarından, ihtiyarlarından, gericilerinden, hükümetin zabıtasından ziyade bu aşk yasağını isteyen kimlerdir, biliyor musun? Kadınlar, Türk kadınları... Bunlar aşkın ve güzelliğin en korkunç düşmanlarıdır! Dışarıda kendi kavminden hiçbir kadın yüzü görmeyen erkeklerine evlerinde de bir bakacak yüz göstermezler. Dışarıdaki zabıtanın en dehşetlisi evdedir. Mesela hizmetçi alacaklar, değil mi? En çirkinini

bulurlar. Çiçek bozuğu, büyük ağızlı, kalın dudaklı, çarpık dişli, eğri burunlu berbat bir şey... Her gün karşınızda gezen, yemeklerinizi getiren bu kızı daha ziyade çirkinleştirmek için özel bir maharetleri, özel bir dehaları vardır. Kuvvetli ve fırlak kalçaları görünmesin diye gayet bol esvap giydirirler. 'Etrafa dökülüyor' bahanesiyle saçlarını sımsıkı bir yemeni ile bağlarlar. Zavallıyı halis bir orangutana çevirirler. 'Beyin hiç yüzüne bakmayacaksın, yanında laf etmeyeceksin, bir şey sorarsa cevap vermeyeceksin, kolların açık, çorapsız yanına girmeyeceksin vb...' tembihlerini vermekte gecikmezler. Bir hizmetçinin aleyhinde bulunurken, 'çalışkan, temiz, atik kız, ama ağzı burnu yerinde...' derler. Ağzı, burnu yerinde olmak onlar için en affolunmaz bir cinayettir. Genç kızlarla görüşmek ve sevişmek asla mümkün olmadığından 'evlenmek' meselesi de onların elinde bir madendir. İstedikleri gibi işletirler. En birinci emelleri oğullarına yahut kardeşlerine çirkin bir kız almaktır. Tanımadıkları evlere 'görücü' giderler. Ve erkeklerin birçoğu daha hâlâ bilmezler ki bu görücü hanımlar güzelden ziyade bir çirkin ararlar... Ve mutlaka da bulurlar. Güzel bir kız alırlarsa kardeşlerinin yahut oğullarının onu seveceğini, onun lafını dinleyeceğini ve sonra kendi pabuçlarının dama atılacağını düşünmek onları çıldırtır. Güzellikten dehşetle ürkerler. Bunun için İstanbul'da koca bulamayan, evde kalan kızların yüzde doksanı en güzeller, en cazibeliler, en sevimlilerdir.

"Bu zavallı güzel Türk kızlarını görücü hanımlar beğenmez. 'A, kardeş, çok güzel, ama şeytan gibi çok bilmiş... Biz oğlumuza ecinni değil, kız almak isteriz' derler. Kimine alafranga, kimine sıska, kimine şirret gibi kusur bulurlar. Gayeleri tombul, beyazca, sessiz, mıymıntı, budala, cahil, ıslanmış tavuğa benzeyen kızlardır. Böyle bir kıza rast geldiler mi, 'Ah, işte bir melek!' diye haykırırlar ve başlarlar oğullarına, kardeşlerine abartarak anlatmaya... Zavallı erkek talihin kendine bir peri gönderdiğine inanır ve gerdek gecesi kalın

duvağı kaldırınca karşısında, 'Adınız ne, efendim?' sualine cevap veremeyen şaşkın, temiz, beyaz ve biçimsiz bir et yığınından başka bir şey göremez.

"Erkeklerini, hiçbir fırsatı kaçırmayarak, güzel görmekten, aşktan, sevişmekten mahrum bırakan bu kadınlar aynı zulmü kendi cinslerine de yaparlar. Tanıdıkları bir kadının başından kazara bir macera geçer, mesela bir "name"si[1] yakalanır, yahut kocasından boşanıp diğer birine varırsa hepsi birden ona darılırlar ve dehşetle aforoz ederler. Aradan uzun seneler geçer, o kadını sokakta gördüler mi yollarını değiştirirler, bazıları yüzüne tükürmeye kalkar, en insaflıları biraz acır, 'Ah, zavallı kötü oldu, alnının yazısıymış' der.

"Muhitimizde 'bir kadının en birinci vazifesi güzel olmaktır' sözünün nasıl tehlikeli bir yalan olduğunu pek iyi bilen anneler, kızlarına ellerinden geldiği kadar güzelliği, şuhluğu, süsü, serbestliği yasaklarlar. Bu annelerin sokağa çıkarken kızlarının kulaklarına fısıldadıkları nasihatin değişmez modeli budur: 'Kızım! Peçeni indir. Ellerini çarşafın içine sok. Başını öyle yukarı kaldırma. Aşüfte diyecekler. Önüne bak. Frenk karıları gibi zıp zıp yürüme. Yavaş, yavaş... Göğsünü ileri çıkarma, arkamıza takılacaklar. Sana azgın diyecekler... Adın çıkacak. Evde kalacaksın, vs vs...' Sonra, tanışan görüşen her aile sanki birbirlerinin tabii müfettişleridir. Sakın bir aile içinde küçük bir aşk macerası geçmesin. Rezalet, dedikodu birden göklere çıkar, kahramanları tefe korlar. Oğullarının ve kızlarının gizlice görüşmelerine, mektuplaşmalarına aldırmayan, göz yuman annelere bütün tanıdıkları, yine birden darılır, 'Ah; ayol kadın bu yaştan sonra boynuz dikiyor...' diye ondan iğrenirler.

"Bazı yeni romanlarda gösterilen Türkiye'deki malum kibar âlemine gelince... Bu âlem, bütün bütün bir hayal mahsulüdür. Türklerin arasında eskiden de, şimdi de ayrıcalıklı bir sınıf yoktur. Gerçi büyücek memurların, eski devirden

1 Mektup.

kalma paşaların ve bir parça zengin olanların aileleri suni bir kibar âlemi yapmaya çalışırlar ve özlerini feda ederek sözde Batılılaşırlar, Frenkleşirler.

"Fakat netice? Bütün muhit onlara düşman olur. Bir mahallede böyle kadınları nikâh düşen akrabalarına görünen bir aile oldu mu, evvela 'Kötüler!..' lakabı takılır. Sonra boykotaj[1] başlar. Böyle dekadan[2] ailelerin etraflarında yükselen nefret ve saldırı sesleriyle bütün saadetleri söner. Yerlerini, yurtlarını terk etmeye, kırlarda, uzak ve tenha köşklere, ücra yalılara çekilmeye mecbur kalırlar. Evet, yeni şiirlerdeki göller, geceler, aşklar gibi, yeni romanlardaki o nikâh düşen akrabalarına, erkeklerinin arkadaşlarına çıkan kadınların varlığı yalandır, uydurmadır. Bu romanlar Batı romanlarının gölgelerinden, tekrarlarından, tercümelerinden, taklitlerinden başka bir şey değildir. İstanbul'da kadınları yabancı ve nikâh düşen erkeklere gözükür bir Türk ailesi bana gösterilsin, beş senelik kazancımı vermeye şimdi hazırım. Bu romanlarda anlatılan Avrupalılaşmış aileler, meşhur sanatkârlarımızdan Kel Hasan'ın[3] ve Abdi'nin[4] özel ve yazarı bilinmez piyesleri kadar hakiki Türklüğe aykırıdır. O tiyatrolarda uşağın, hanımların yanına zırt zırt çıkması, 'oh kaymak' diye süt ninelerin memelerini sıkması hakikatte Türk aileleri arasında nasıl imkânsızsa ve bu rezaletler nasıl son derece uydurma şeylerse yeni romanlardaki yabancı erkeklerin ellerini sıkan, kocalarının yanında açık saçık, örtüsüz ve çarşafsız, hatta bazı dekolte, yabancı erkeklerle konuşan kadınlar da öyle kaba, münasebetsiz, hakikate taban tabana zıt, soğuk ve sahte hayallerdir.

---

1 (Fr. *boycottage*) Boykot etmek.

2 (Fr. *décadent*) Gerilemiş, çökmüş.

3 Kel Hasan Efendi (1874-1929) Tuluat oyuncusu ve tiyatro yöneticisi. Abdürrezzak Abdi Efendi'ye özenerek tiyatroya başladı. Onun yarattığı İbiş tiplemesini geliştirdi.

4 Abdürrezzak Abdi Efendi (1835-1914) Osmanlı tuluat sanatçısı. Türk tiyatro dünyasında İbiş tiplemesini ilk olarak kişileştiren oyuncudur.

"Uzatmayalım, şimdi bana cevap ver. Böyle diniyle, gelenekleriyle, âdetleriyle, kanunlarıyla, hükümetiyle, zabıtasıyla, aile teşkilatıyla, hatta kadınlarıyla aşkı yasak eden, nikâh düşen erkek ve kadını asla birbirine göstermeyen bir muhitte aşk aramak, sevişmek inadı serserilik değil de nedir? Böyle bir muhitin toplumsal vicdanına karşı gelmek, en kuvvetli ve muazzam hükümetlere karşı anarşistlik etmekten daha delilik, daha çılgınlık değil midir? Çok akıllı sandığım seni de hâlâ bu imkânsız hülya ile uğraştığını gördüğüm için çok canım sıkıldı. Ah zavallı dostum, sen şimdiye kadar piyangoyu çekmeli, kısmetine düşen et yığıntısına, et tarlasına razı olmalı, orduya askercikler yetiştirmeliydin... Ve ancak böyle mesut olabilirdin. Halbuki sen hâlâ aşk dalgası geçiyor, sonu bulunmaz bir ümitsizlik çölüne, içi lav dolu bir cehennem uçurumuna, arkasında ateş fışkıran yanardağlar saklı uzak, aldatıcı, suni bir seraba koşuyorsun... Bilsen sana ne kadar acıdım."

***

Vapur Kadıköyü'ne gelmişti. Arkadaşımı dinlerken ökçelerimin üzerinde kalmış, hafifçe parmaklığa oturmuştum. Doğruldum. Sağ ayağım fena halde uyuşmuştu. Yere basamıyordum.

"Biraz dur kuzum" dedim, "ayağım uyuşmuş. En sonra çıkarız."

Gülüyor, "Ayağın değil, galiba beynin uyuştu" diyordu.

Vapur iskele tarafına eğilmişti. Üstten ve alttan adamlar çıkıyordu. Güneş kalın bulutlar altında kaybolmuş, hava esmer bir demir rengi bağlamış, ağlamaya hazırlanan, içi yaş dolu dargın ve soluk bir göz gibi mahzunlaşmıştı. Çıkanlara bakıyordum. Yarım saat evvelki tatlı dalgamı korkunç bir fırtınaya çeviren arkadaşımın söylediklerini, fertlerini ikiye ayıran, aşktan ve sevişmekten mahrum bırakan; annelerini, karılarını, kızlarını hapsederek asırlarca daldığı rüyasız ve granit uykusundan asla uyanmayan bir kavmin, bir toplu-

mun sonu ne olabileceğini düşünüyor; dar tahtalar üzerinde korkak bir dikkatle hızlı hızlı geçenlerin sessiz ve sedasız çıkışlarını, ürkek bir hayvan sürüsünün acele kaçışına benzetiyordum. Bunların içinde hiç dişi yoktu. Çoluk çocuk, ihtiyar, genç, zengin, fakir hepsi erkekti. Elimle dizimi ovuşturarak:

"Vapurda hiç kadın yokmuş" dedim.

Arkadaşım yine güldü ve cevap verdi:

"Sabırlı ol... Onların erkeklerle karışmaları yasaktır. En sonra çıkarlar..."

Vapur tamamıyla boşalmıştı. Biz hâlâ davlumbazın[1] üstünde, beyaz parmaklıktaydık. Bacağımın uyuşması geçmemişti. Arkadaşımın yanında topallayarak iskeleye doğru yürümeye başladım.

Artık şimdi kadınlar da, her tarafları örtülü koyu siyah çarşaflarının altında sanki şangırtıları işitilmemek için pamuklara sarılmış gayet ağır ve gizli esirlik ve zulüm zincirleri taşıyan, lanetlenmiş, hayattan kovulmuş hasta ve dilsiz heyulalar gibi sendeleyerek, titreyerek yavaş yavaş çıkıyorlar ve başlarını önlerine eğerek düşmemek, bir şeye dokunmamak, birbirlerine çarpmamak, yanlış bir adım atmamak için kalın ve kara peçelerinin altından bastıkları yeri görmeye çalışıyorlardı...

---

1 Yandan çarklı vapurlarda pervanenin üzerini örten yarım daire şeklindeki siper.

Milli hikâye

Piç

Ah Mısır... Bazı Türkler oraya eğlenmeye, hava değişimine giderler! Bilmem o hayata, o manzaraya nasıl tahammül ederler? Ciğerlerine milyonlarca verem mikrobu saldırmış ümitsiz ve halsiz yatan bir hastanın başucunda hiç eğlenilir, hiçbir yaralının akmış ve daha kurumamış kan selleri üzerinde içkiler içilir, keyifler çatılır, naralar atılır mı? Ben, ben mümkün değil bir hafta oturamam. Geniş ve otomobil dolu caddeler, heykelli meydanlar, içine girilmez bir kuvvet ve para kalesi gibi yükselen büyük bankalar, büyük tiyatrolar, peri saraylarını andıran süslü ve kristalli gazinolar... Hep, hep bu yabancı kuruluşlar bende ağır bir kâbus meydana getirir. Gözle görülen her şeyin yabancı olduğunu, yabancılara ait bulunduğunu düşünmek sinirlerime dokunur.

Sokakları dolduran sayılmaz şapkaların zalim ve kurnaz, gaddar ve namussuz gölgelerinde sararmış solmuş gibi boyunları eğri, zayıf, mahzun mahzun dolaşan sarıklı yerlilere, bu zavallı Arap kardeşlerime kalbimde derin bir sızı duymadan bakamam. Soylu Araplık, yükselmek isteyen Türklüğün o kuvvetli ve kutsal kanadı, orada, kendi vatanında esirden başka bir şey değildir. Türklerin çekilmesiyle beraber hain ve zehirli bir çekirge bulutu gibi oraya üşüşen Avrupalılar bu zavallı İslam memleketinin bütün hayat damarlarını ellerine

geçirmişler, doymak bilmez kudurmuş bir açlıkla, azgın bir hırsla din kardeşlerimizin kanlarını emip dururlar... Bütün servet, bütün kuvvet, bütün saadet onlarındır... Ben Mısır'da çok sıkılır, kendimi âdeta bir zindanda sanırım. Bu manevi zindandaki mahpus kardeşlerimin arasında serbest serbest gezmek hoşuma gitmez. Daima otele kapanırım. Hakiki bir zindan hayatı geçirir, yıllardan beri düşmanların eline düşmüş olan bu kıymetli vatanın sönmez matemlerini tutar, elemler içinde kıvranmaktan acı bir haz duyarım.

Bu sefer de gene böyle kendimi hapsetmiştim. Bingazi'deki savaşa[1] karışmak için beraber yola çıktığım arkadaş Kahire'de hastalanmıştı. Doktor on gün istirahat lazım geldiğini söyledi. Onu beklemeye mecburdum. Hem Türk düşmanlarının, yani Avrupalıların hâkim bulunduğu bir yerde zaten yakalanmak için aranan bir Türk'ü, bir kan kardeşimi yalnız bırakabilir miydim?

Bu on gün bana on senelik bir kürek cezası gibi geldi. Yatakta duramazdım. Gündüz garsona gazeteleri aldırır, okur, bir koltuğa uzanarak saatlerce adı dünya yüzünden kaldırılmaya çalışılan Türklüğün talihini düşünür ve terlerdim. İşte Asya'daki Türk hükümetlerini bitiren Avrupalılar onların din ve şan kardeşlerine, Araplara da saldırmaya başlamışlardı. Bütün Turan, bütün Hindistan esirdi. İngiltere kralı yeniden, Hindistan'daki eski Türk imparatorluğunun tahtına oturmak için Mısır sömürgesinden geçerken, şimdi cihan politikasında bir gölge halinde kalan Büyük Hakan'ın oğlunu ayağına getirtiyordu. Türklerle beraber Araplar da eziliyor; Sudan, Fas, Cezayir, Tunus ve nihayet Trablus ve Bingazi de alınıyordu.

Kalbim, bunları düşüne düşüne beynimde ateşlenen kanımdan yanmaya başlardı. Geceleri uykusuz kalır ve bu ızdırapla balkona çıkar, aşağıda idraksiz bir nehir gürültüsüyle akıp giden ahaliye dalardım. Çokluğu hep şapkalılar, ecnebiler oluştururdu. Ara sıra, sanki parlak ve medeni esir-

1 Trablusgarp Savaşı (1911-1912).

liklerinin dehşetini duymuş gibi neşesiz ve dalgın geçen tek tük sarıklı ve entarili yerlilere bakarak, Doğu'nun hakkını istemeyen, hakkı için vurmayan, hakkı için kırmayan, hakkı için yakmayan, hakkı için öldürmeyen, hakkı için haksızlık yapmayan azimsiz ve budala ruhuna lânetler eder, yalnız Doğu'da yaşayan bu miskin ve alçak "tevekkül"ün granitten ağırlığını kendi omuzlarımda, kendi tembel başımda hisseder gibi olurdum. Ve birden dudaklarımda Türk şairinin:

Her zulmü, kahrı boğmaya bir parça kan yeter,
Ey şark! Uyan yeter, yeter ey Şark! Uyan yeter...[1]

iniltisi uçardı...

Evet bu tevekkül zindanında yaşamak beni hasta ediyordu. Günler geçtikçe daha ziyade asabileşiyor, sararıyor, başıma sanki görünmez oklar saplanıyordu.

Gene bir akşam başım böyle fena halde tutmuştu. Boğulacak gibi oluyordum. Gece yarısı yaklaşıyordu. "Biraz hava alayım" dedim. Paltomu giyerek sokağa çıktım. Nereye gideceğimi bilmiyordum. Elektrik ışıklarıyla gündüzden daha aydınlık olan sokaklardan geçiyordum. Kadınlar, erkekler, çocuklar, yerliler, yabancılar birbirlerine karışmış, gülerek, oynaşarak ağır ve yavaş, akıp gidiyorlardı. Ve üzerlerinde iğrenç ve keskin bir fuhuş ve bir sefahat kokusu dalgalanıyordu.

Ben düz ve parlak yaya kaldırımında yürüyor ve her tarafı görmemek için sağımdaki pastacıları, tuhafiyeci dükkânlarını, içindekilerini seyrediyordum. Öteden, temiz ve sade bir lokanta gördüm. Hemen boş denecek kadar tenhaydı. Caddenin kalabalığı beni çok sıkmıştı. Ansızın bir Türkiye lokantasına benzeyen bu tenha yere girmek arzusunu duydum. Açık kapısından girdim. "Bir çorba olsun içerim," diyordum. Oturur oturmaz garson geldi. İngilizce ve Fransızca yazılmış listeyi vererek ne istediğimi sordu. Okumadan:

---

1 Ali Canip'in [Yöntem] "Şarkın Ufukları" adlı şiirinin son dizeleri.

"Çorba..." dedim.

Ve getirince içmeye başladım. İçerken etrafıma bakıyordum. Bütün duvarlar aynaydı. Aynaların üzerinde İngiltere kralının ve kraliçesinin, Galler Prensi'nin büyük ölçekte yapılmış resimleri göze çarpıyordu. Yanlarında başka küçük resimler de vardı. Galiba Mısır'ın, piramitlerin, Sfenks'in yağlıboya manzaralarıydı. Bunlara dalmıştım. Bu esnada kapıdan bir adam girdi. Başında büyük ve hasır bir şapka vardı. Gayet şık ve uzun boyluydu. Garsonun yardımıyla şapkasını ve paltosunu çıkardı. Ta yanımdaki masaya oturdu. Karşısındaki aynada hayalini görüyordum. Dikkatle bakmaya başladım. Çünkü ben bu yüzü tanıyordum. Fakat nereden?

O da aynadan bana bakıyordu.

İstanbul'da ve Selanik'te kendileriyle münasebette bulunduğum ecnebileri ve Rumları aklımdan geçiriyordum. Bir türlü bunu hatırlayamıyordum. Çorbadan sonra iki tabak yemek daha yedim. O da hep bana bakıyordu. Mutlaka o da beni tanımak istiyordu. Artık rahatsız oluyor, çözülmeyen bilmecelerin karşısında bizi üzen o tatsız sıkıntıya benzer bir şey duyuyordum. Ve onun da benim gibi sıkıldığını görüyor, rahatsızlığının farkına varıyordum. Nihayet yemeğini bitirdi. Bir sigara yaktı. Kalktı. Paltosunu ve şapkasını giydikten sonra garsona para ve bahşiş verdi. Dışarı çıkıyordu. Birden benim masamın önünde durdu. Tavrında âdeta bir tiyatro vaziyeti vardı. Adımı söyledi.

"Siz değil misiniz?"

"Evet benim" diye kekeledim.

Kesik bıyıklarının altından parlak dişlerini göstererek gülüyordu.

"Beni tanımadınız mı?"

"Affedersiniz, fakat hatırlayamıyorum."

"Ben Ahmet Nihat'ım..."

Şapkanın altında yabancı ve doğulu duran gözlerini hemen tanıdım. Bu benim mektep arkadaşımdı. Fakat hali bir-

denbire bende fena bir etki yaptı. Kalkıp elini tutamadım. Zoraki gülümsedim. Mısır gibi hiç olmazsa isimce Müslüman sayılan bir memlekette bir Türk'ün şapka giymesinde ne vardı? Hatta burada bazı ecnebiler bile fes giymiyorlar mıydı? Bozulduğumu anladı. Ve aradaki soğuk ve sıkıcı sessizliği yırttı:

"Burada ne arıyorsunuz, gezmeye mi geldiniz?"

Kısaca "Hayır, geçiyordum" dedim.

Tekrar sordu: "Nereye?"

"Bingazi'ye..."

"Ooo, kahramanlık ha... Tebrik ederim. Fakat boşuna çalışıyorsunuz. Artık orası yandı."

Birden böyle söylemesi canımı daha ziyade sıktı. İstemeyerek biraz kaba cevap verdim:

"Şapka giyen Türkler öyle sanırlar..."

Daha ziyade gülümsedi. Ta gözlerimin içine bakıyordu. Biraz yavaşça:

"Fakat azizim, ben Türk değilim" dedi.

Ben şaşaladım:

"Türk değilseniz Osmanlısınız ya?.."

"Hayır, Osmanlı da değilim."

"Hiç olmazsa Müslümansınız ya?.."

"Hayır azizim, Müslüman da değilim."

Bütün bütün şaşaladım. Onun da gülümsemesi garipleşmişti.

"O halde nesiniz?" diye sordum.

Ve yüzüne baktım. Soğukkanla cevap verdi:

"Katolik'im ve Fransız'ım..."

Böyle söylemesi sinirlerime dokundu. Biraz acı ve ekşi, alay etmek istedim. Gülmüyor, yalnız dişlerimi gösteriyordum:

"Tanıdığım Ahmet Nihat Katolik olabilir. İnancını giysi gibi değiştirebilen, vicdanını adi bir eşya gibi satan insanlar bu dünyada az değildir. Lakin İstanbul'da doğan, anası Türk, babası Türk olan, Türkçe konuşan bir aileden çıkan,

damarlarında Türk kanı akan bir Ahmet Nihat milliyetini değiştiremez. Fransız olamaz, yalnız kendini aldatır...”

“Hayır, kendimi aldatmıyorum. Halis bir Fransız’ım.”

“Mümkün mü? Bu bilime, bu doğaya aykırı bir şey...”

“Bilseniz, doğru söylediğimi anlayacaksınız. Ama burada olmaz. Biraz uzundur. Haydi kalkınız. Bir yerde oturalım. Tamamıyla bir Fransız olduğumu anlayınız da şapka giydiğime kızmayınız, olur mu?”

Sanki alay ediyordu... Söyleyeceği saçmaları zaten biliyordum. Dinlerin, geleneklerin, âdetlerin, ırk teorisinin hep efsane olduğunu; milliyetlerin inanış, terbiye ve menfaate göre değiştiğini; hangi milletin terbiyesi görülürse, o milletin ruhuna sahip olunacağını ve nihayet medenilik isteyen bir adamın mutlaka Avrupalılaşması lazım geleceğini iddia edecekti. Fakat bu boş ve çirkin iddiayı bir kere de onun ağzından işitmek istedim. Garsona parasını verdim. Ve hemen kalktım. O, yanımda gidiyordu. Bu milliyetinden çıkmış herif, denizden çıkmış veya patlamış ölü bir köpek balığına benziyordu. Âdeta bir çürük kokusu duyuyor, iğreniyor, iğreniyordum.

Çok yürümedik. Geniş bir gazinoya girdik. Göz kamaşacak kadar aydınlıktı. Kenarda bir masaya oturduk. Yanımızda büyük bir saksı vardı, içinde tanımadığım bir bitki büyük yapraklarını tavana kadar çıkarıyor, iri ve tuhaf gölgelerini üzerimize düşürüyordu. Dirseklerimi mermere dayadım.

“Haydi bakalım, seni dinliyorum!” gibi bu Türk kaçığının, bu hissiz melezin yüzüne baktım. Hiç heyecan falan göstermiyor, eski dininden, eski kavmiyetinden, eski memleketinden bir arkadaşla bulunmak onu hiç etkilemiyordu.

* * *

“Hikâyem tıpkı hayali ve duygusal bir roman kadar gariptir,” diye başladı, “ihtimal inanmayacaksınız. Fakat ben sizi sıkmamak için uzatmayarak anlatacağım. Dikkatle dinleyiniz. Gerçi mektepte sizinle çok sıkı görüşmezdik. Ruhlarımız, eğilimlerimiz ayrıydı. Aramızda biraz, biraz değil çok

uzaklık vardı. Fakat gene beni tanırsınız. Hatırlayınız. Siz, Türkler, bana 'Frenk Nihat' derdiniz ve hakkınız da vardı. Ben son moda giysiler giyer, tırnaklarımı uzatır, dinsizliğimi meydana vurur, Türklüğe dair ne varsa aşağılar, Türkçe konuşmayacak kadar nefretimde bağnazlık gösterirdim.

"Hep Fransızca konuşur, tatil zamanlarımı Beyoğlu'nda geçirirdim. Türk ve Türklüğe benzer her şeyden tiksinir, iğrenirdim. Mektepten ziyade evde azap çekerdim. Babam iri vücudu, geniş omuzları, kuvvetli kolları, ablak çehresi, kalın dudaklarıyla tıpkı budala bir Türk pehlivanını andırırdı. Bütün hareketleri adi, kaba ve bayağıydı. Gayet narin ve nazik bir Çerkez olan annem ondan dehşetle nefret ederdi. Ben bunu anlardım. Akrabalarımın da hiçbirisini sevmezdim. İstanbul bana zindan gibi gelirdi. Levanten arkadaşlarım olmasaydı belki deli olurdum. Geceleri Avrupa ve Batı şehirleri rüyama girer, daima odama kapanır, bağırarak milli parçalar, operalar söyler, kalkar bazı da yapayalnız oynardım.

"Nihayet hukuk tahsili için Paris'e gittim. Orada kimse bana Türk diyemezdi. Tamamıyla Fransızlaşmıştım. Tatil zamanında İstanbul'a dönmedim. Nafile yere annem, babam beni çağırıyordu. Ben mektebi bahane ediyordum. İstanbul'dayken rüyalarımı süsleyen Batı hayatı o kadar, o kadar hoşuma gidiyordu ki memleketimi ve Türk olduğumu hatırlayınca mahzunlaşır ve titrerdim. Bir özlemim, bir hicranım vardı. Bu hicran dudaklarıma ezeli bir nakarat yapıştırmıştı. Bu nakaratı kalabalıkta içimden, yalnızken yüksek sesle tekrar eder dururdum:

'Ah ben niçin bir Fransız doğmadım...'

"Ve Türk olduğumu düşünmek, kendimi öldürmek arzuları verirdi. Tahsilimin ikinci senesini bitirdim. Gene tatil zamanında İstanbul'a dönmedim.

"İstanbul'a gitsem nefret ve hiddetimden öleceğim sanıyordum. Bir gece uyruğumu ve dinimi değiştirmek aklıma geldi. Muhakemeye lüzum görmedim. Hemen karar verdim.

Bir sene sonra avukat olacaktım. Paris'te ufak bir mevki bulur, rahatça yaşayabilirdim. Artık hep kararımı [vermiştim]. Dalga geçiyor, İstanbul'a, Türk muhitine hiç dönmeyeceğim için tarif olunmaz bir sevinç duyuyordum.

"Bu esnada İstanbul'dan bir telgraf aldım: 'Annenize ameliyat yapıldı. Ölümü muhakkaktır. Yetişiniz. Size bir vasiyeti var.' Aldırmadım. Yirmi dört saat geçmedi. İkinci bir telgraf aldım: 'Anneniz ruhunu teslim ediyor. Size bir vasiyeti var. Gelmezseniz mirasından mahrum kalacaksınız.' Gene aldırmayacaktım, fakat miras meselesi midemi bulandırdı. En nazik damarımı bulmuşlardı. Küçükten beri son derece menfaatimi bilir, menfaatimi her şeye tercih ederdim. Çaresiz kalktım. Bavulumu bile almayarak trene atladım. Gene o iğrenç ciğer gibi fesi giyecek, gene budala bir Türk'e, kırmızı başlı duygusuz bir şampanya şişesine benzeyecektim.

"Gardan arabaya atladım. Etrafımı görmemek için pencerenin perdelerini indirmiştim. Doğru eve geldim. Ayak üzerinde bana anlattılar. Annemin memesinde seretan[1] çıkmış. İki defa ameliyat yapmışlar. Doktorlar her gün 'Yarına çıkmaz' diyorlarmış. Beklemedim. Hemen yanına girdim. Zavallı annem sanki ölmüştü. Yalnız gözleri yaşıyordu. Beni görünce güldü. Yanına çağırdı. Ellerimi tutmak istedi. Fakat kolunu kaldıramıyordu:

'Herkes dışarı çıksın, herkes...' diye inledi.

"Yatağının başucunda bir inek gibi böğleyerek ağlayan gecelik entarili babam, ihtiyar halam, halamın şişman ve dul kızı, hizmetçiler hepsi kapıdan dışarı çıktılar. İkimiz kaldık. Annem zayıf bir sesle:

'Kapıyı sürmele...' dedi.

"Bu önlemi garip buluyordum. Gittim, sürgüyü sürdüm; tekrar yatağın yanına geldim.

'Söyleyeceğim şey biraz uzun Nihat' dedi, 'altına bir sandalye al.'

---

1 (Ar. Yengeç) Kanser.

"Cevap vermeden itaat ettim. Yüzüne bakıyordum. Sarı ölüm rengi yavaş yavaş soğuk ve korkunç bir menekşe rengine dönüyordu. Ağlamaya başladı. Gözlerinden iri yaşlar dökülüyor, saçlarının etrafına asılıp kalıyordu.

'Niçin ağlıyorsun anneciğim? İnşallah iyi olacaksın!' diye elimle başını okşadım. Gözyaşları içinde gülerek:

'Teselli istemem Nihat,' dedi, 'ölüyorum; bir saat sonra öleceğim. Bırak ağlayayım. Sevincimden ağlıyorum. Gelmeseydin, yetişmeseydin, kutsal bir sır da benimle beraber mezara gidecekti. Senin haberin olmayacaktı.'

"Bir şey anlamıyor, dalgın dalgın yüzüne bakıyordum. O, zorla kaldırdığı elleriyle gözlerini kapayarak devam etti:

'Sakın hiddetlenme, kızma... Düşün ki işittiklerin bir ölünün ağzından çıkıyor. Ölüler sırlarını saklamazlar. Ölmezden evvel bütün hayatımızca gizlediğimiz şeyleri söylemek insanların en kutsal vazifeleridir.'

"Ben gene bir şey anlamıyordum:

'Anneciğim' dedim, 'niçin hiddetleneceğim. Ne söylersen seve seve dinleyeceğim. Vasiyetini noktası noktasına yapacağım. İşte söz veriyorum.'

'Hayır, biliyorum, darılacaksın' diye cevap verdi, 'sağ olsam, ölüm döşeğinde yatmasam ihtimal beni ayaklarının altına alacaksın, ezeceksin. Ama şimdi eminim, hiçbir şey, hiçbir şey... Elini bile kaldıramayacaksın. İşte söyleyeyim; baban, senin asıl baban değildir...'

"Gözlerimi açtım. Ve şaşırdım. Zayıf kolunu tutarak:

'Benim babam değil mi? Öyleyse babam kim?' diye haykırdım.

"Aptallaşmıştım. O, bir elini dudaklarına götürerek rica eder gibi bana baktı:

'Yavaş Nihatçığım, dışarıdan işitecekler. Halbuki ben yalnız sana söylemek isterim. Ben pek gençken kocaya vardım. Ölürken bile başımdan ayrılmayan, beni son nefesimde rahat bırakmayan herif bana o vakitler akla gelmez cefalar çektirmişti. Çocuğu olmuyordu. Her akşam, 'niçin gebe

kalmıyorsun' diye beni azarlar, hakaret eder, hırpalardı. Üç sene bu hayata dayanamadım. Hasta oldum. Yatağa düştüm. Birçok doktorlar geldi. Beni iyi edemiyorlardı. Nihayet Dübuva[1] baktı. Bu bir Fransız'dı. Kırk yaşında kadar vardı. Saçlarına kır düşmüştü. Gayet tatlı ve yanlış bir Türkçe konuşuyor, beni gülmekten katıltıyordu. Uzatmayayım. Ben bu Dübuva'yı sevdim. Yataktan kalktıktan sonra bile her hafta beni görmeye geliyor, doktor olduğu için kimse bir şeyden şüphelenmiyordu. Beyoğlu'ndaki evine de gitmeye başladım. Aşkımız bir seneden ziyade sürdü. Ben sana gebe kalmıştım. Evet, ondan sana gebe kalmıştım... Fakat bu talih, bu saadet devam etmedi. Mösyö Dübuva memleketine gidiyordu. Orada babası ölmüş, bütün ailesi, evi ve küçük çiftliği kendisine kalmıştı. Gayet tenhalığı sever bir adamdı. İstanbul'daki mevkiini bıraktı. Anasının yanına, doğduğu köye çekilmek istiyordu. Beraber kaçmak için beni o kadar zorladı ki, tarif edemem. Ah keşke kaçsaydım... Nihayet beni kandıramayacağını anlayınca üzüldü. Veda için son defa evine gittiğim gün tam beş saat odasında kapandık. Ve yatağının içinde ağladık, ağladık. Ben gençtim. Ama o yaşlı başlıydı. Ayrılacağımıza yakın eliyle okşayarak:

'Ah sevgilim, bu benim çocuğum, fakat yazık ki göremeyeceğim' dedi, 'hayat mutlaka keder ve gözyaşı için yapılmıştır. Bari söz ver. Büyüdüğü vakit, hiç olmazsa görmek için bana gönderecek misin?'

'Ağlayarak ve yemin ederek söz verdim. Bana köyünün ve çiftliğinin adresini verdi. Ölünceye kadar oradan ayrılmayacağını söylüyordu. Eminim ki hâlâ oradadır. Zira çok duygulu ve şair tabiatlıydı. İstanbul'a bile bu tabiatın şevkiyle gelmişti. Bir de yadigâr olmak üzere fotoğraf bıraktı...'

"Yine gözlerini kapadı. Ve ağlamaya başladı. Hikâyesi ve mazinin tekrarı zavallıyı çok yormuştu. Hıçkırıklar içinde devam etti:

---

1 (Fr.) Dubois.

'O vakitten beri yirmi beş sene geçti. Ben her zaman gizli gizli bu fotoğrafa bakarım. Sen büyüdün. Tamamıyla ona benzedin... İşte ben ölüyorum. Yastığımın altındaki anahtarları al, şu konsolu aç. Orada mavi bir zarfın içinde fotoğrafı bulacaksın. Arkasında babanın, sevgili Dübuva'nın adresi yazılıdır. Git. Onu bul. Eğer sağsa söyle ki son nefesinde onu hatırlayarak, onun adını söyleyerek, onunla geçirdiğimiz güzel ve tatlı saatleri düşünerek öldüm...'

"Ağlıyor ve tıkanıyordu. Elimi yastığın altına soktum. Mor bir kurdeleye bağlı dört anahtar vardı. En büyüğüyle yatağın başucundaki konsolu açtım. Mavi zarfı aldım. Ellerim titriyordu. Fotoğrafa baktım. Birden 'Oh...' dedim.

"Bu resim tamamıyla bana benziyordu. Sanki tamamıyla benim fotoğrafımdı. Yalnız saçların kırlığı başkaydı. Adresi okudum. Paris'in civarında bir köy... Hatta geçen sene oraya gezmeye gitmiştim. Tekrar zarfı kapadım. Anneme döndüm. Hıçkırması falan kesilmişti. Eline dokundum. Düştü. Bayılmıştı. Akşama kadar ayılmadı. Gece de kendine gelmedi. Sabahleyin uyuduğum kanepede gözlerimi açınca bütün evi bir feryat kaplamış gördüm. Annem ölmüştü. Cenazeden evvel ben evden çıktım. Babama yüreğimin dayanamayacağından bahsetmiş ve kandırmıştım. İlk trene atladım. Ve Paris'e indim. Miras işini babama, pardon... annemin Türk kocasına bırakıyordum. Vakit geçirmeden Mösyö Dübuva'yı buldum. Anneme bıraktığı adreste oturuyordu. Küçük ve temiz bir köy evi... İlk görüşmemiz biraz tiyatromsu oldu. O gençlik fotoğrafını görünce her şeyi hatırladı. Annemin son dakikalarını anlattım.

'Ne sadakat! Ne sadakat!' diyor ve titriyordu.

"Bu bunamış, ak saçlı ve ak sakallı bir ihtiyardı. Beni iyi buldu ve sevdi. Meğerse o da hiç evlenmemiş. Bana ismini vermeyi teklif etti. Memnuniyetle kabul ettim. Hâsılı uzatmayayım, dinimi de değiştirdim. İsmim bugün Piyer Dübuva... Babamın Paris'te çok ahbapları vardı. Hukuktan diplo-

mamı alınca bir ticaret bankasında bana mühim bir memuriyet buldu. Şimdi Mısır'a memuru olduğum bankanın bir işi için geldim. Ey azizim, şimdi halis bir Fransız olduğumu anladın mı?"

***

Gülüyor ve muzaffer bir tavırla yüzüme bakıyordu. Mermere dayalı dirseklerim üşümüş, acıyordu. Geri çekildim:

"Anladım, lakin zaten Türk değilmişsiniz ki... Piçmişsiniz!" diyerek ayağa kalktım. O galiba benden takdir ve hayret bekliyordu. Sordu:

"Ne o? Gidiyor musunuz? Bari bir şey içseydiniz. Konuşurduk."

Artık asabiliğim, Türk kafamı tutmuş, Türk hareminin erişilmez namusu hakkında beslediğim iman, bu masum ve kutsal hayal artık kırılmış, artık perişan olmuştu!

"Mösyö Piyer Dübuva ile konuşacak bir şeyim yok" dedim. Selam vermeden ayrıldım. Sokağa kendimi dar attım.

***

Otelde, yatağımda o gece sabaha kadar hemen hiç uyumadım. Hep Ahmet Nihat'ın mektepteki tatsız, biçimsiz hallerini ve soğuk reveranslarını, garip vaziyetlerini düşünüyor ve sonra İstanbul'da Türklüğünü inkâr eden, Türklükten nefret eden, Türklüğü hor görüp bütün varlıklarıyla Avrupalılaşmaya çalışan uzun tırnaklı, son moda giysili, tek gözlüklü züppeleri hatırlıyor, içimden "Acaba bunların da hepsi piç mi? Hepsinin anneleri Beyoğlu'nda mı gebe kaldı?" diyor; korkunç kâbuslar arasında yırtılmış al ve harap hilaller içinde yükselen tunç ve ateş renginde büyük, siyah ve kanlı haçlar görüyordum.

Hürriyet Bayrakları

O akşam Demirhisar'dan[1] Cumayıbala'ya[2] geç ve yorgun gelmiştim. Gündüz hava pek sıcaktı. Baş ağrısı bana eski ve pis otelin aç tahtakurularını bile duyurmadı. Fakat sabahleyin zurna ve davul seslerine karışan naralar, türküler beni uyandırdı. Gözlerimi açtım. Tozlu ve soluk kırmızı perdelerden yakıcı bir güneş taşıyor, bütün odayı dolduruyordu.

Gerinirken yalancı inkılabımızın,[3] bu kansız ve hakikatte ancak manasız alkış tufanlarından ibaret olan zavallı düzme Türk inkılabının ikinci senesi olduğunu hatırladım. Evet, bugün milli bir bayramdı!.. "Lakin, acaba hangi milletin bayramı?" diye düşünerek kalktım. Pencereye yaklaştım. Dışarıda karmakarışık bir kalabalık dalgalanarak, kaynaşarak akıp gidiyordu. Karşıki çürük tahta peykeli[4] Ulah[5] ve Bulgar dükkânları açıktı. Sahipleri bu diyara yeni gelmiş hâkim yabancılar gibi önlerinden geçen sırma cepkenli Türk delikanlılarına gülümseyerek bakıyorlardı. Bu "On Temmuz" alayı, bu gösteri hakikaten seyre layıktı. Yüzümü yıkamayı sonraya bırakarak sandalyeyi çektim. Camı açtım ve oturdum. Biraz ileride Yahudi'nin Kızlı Kahve'sindeki gramofon bu hareket

---

1 Yunanistan'ın kuzeydoğusunda, bugünkü adı Sidirokastro olan kasaba.
2 Bulgaristan'ın güneybatısında, bugünkü adı Blagoevgrad olan şehir.
3 10 Temmuz 1324'te [23 Temmuz 1908] Meşrutiyet'in ilanı kastediliyor.
4 Sedir.
5 Ulahlar ve Vlahlar, Makedonya'da ve Romanya'da yaşayan bir etnik grup.

ve gösterilerden haberi varmış da o da gürültülere karışmak istiyormuş gibi bütün kuvvetiyle, eskisinden fazla bir gürültü çıkararak haykırıyor, uzaktan, el şakırtılarıyla ve "Yaşasın!" feryatlarıyla uğuldayan bir mızıka[1] sesi yaklaşıyordu. Cumayıbala Piyade Alayı'ndan bir müfreze tebrik için hükümete gidiyordu. Binbaşı –kır saçlı, esmer ve saf yüzlü bir adam– beyaz atının üzerinde şaşırmış bir gelin gibi sallanarak ve önüne bakarak gidiyor, arkasından dörder dörder gelen ezeli acemiler, amirleri gibi önlerine bakarak ve mızıkanın çaldığı:

Ordumuz etti yemin,
Titredi hâk ü zemin.[2]

parçasını tekrarlayarak geçiyorlardı. Ondan sonra sırmalı Türk kıyafetleri giymiş genç ve fazla sarı bir bey bir sürü genç arkadaşlarıyla büyük bir zaferden dönüyormuş gibi kabararak askeri takip etti. Onların arkasından da çingenelerden ve sefillerden oluşan diğer bir sürü... Sonra büyük ve kırmızı bir bayrak göründü. Üzerinde üstünlü esreli[3] birtakım yazılar vardı ki okuyamıyordum. Bayrağın etrafında birçok sarıklı kafalar, büyük ve garip dev papatyaları gibi dalgalanıyor, arkadan haki giysili, ikişer olmuş rüştiye[4] çocukları bağrışarak kaynaşıyorlardı. Tutturdukları:

Arş ileri, arş ileri!
Alalım düşmandan eski yerleri...[5]

---

1 Bando.
2 "Ordu Marşı" olarak da bilinen, Muallim İsmail Hakkı Bey'in (1865-1927) Rast makamında bestelediği marşın ilk beyti.
3 Üstün: Arap harfli metinlerde bir ünsüzün a, e seslerinden biriyle okunacağını gösteren işaret, fetha. Esre: Arap harfli metinlerde bir ünsüzün ı, i seslerinden biriyle okunacağını gösteren işaret, kesre.
4 Eskiden ortaokul derecesindeki mektep.
5 Muallim Kazım [Uz] Bey'in (1872-1942) Segâh makamında bestelediği, dönemin irredentist havasını yansıtan "Şehzade Süleyman Marşı"nın nakarat kısmı.

nakaratını o kadar canıgönülden haykırıyorlardı ki önümden geçtikçe hepsinin zayıf boyunlarında ince damarcıklarının şiştiğini, feslerinin altından kırmızı terler aktığını görüyordum.

Bu gösteri akıntısı belki yarım saatten fazla sürdü.

Afyonu fazla kaçırmış bir derviş gibi dalmış gitmiştim. Vatanımın, Türkiye'nin, bu mutlaka öleceğine iman edilen hasta adamın hayatını düşünüyor, ümitsizliğe pek benzeyen acı bir hisle bütün zihniyetimin bozulduğunu, işlemez bir hale geldiğini duyuyordum. Odanın kapısı açıldı. Rum otelci atlarımın hazır olduğunu söyledi.

Razlık'a[1] gidecektim. Demek bu geceki milli şenliği orada görecektim... Hemen giyindim. Giyinirken otelcinin getirdiği sütlü kahveyi bir yudumda içtim.

Ve tekrar deminki garip ve mahzun dalgama düştüm!

***

Bir saat sonra Papazbayırı'na çıkan dik yokuşu tırmanıyordum. Atımdan inmiştim. Hava çok güzeldi. Gökte ufak bir duman bile yoktu. Sırtlarda beyaz sınır kuleleri parlıyor, hafif bir rüzgâr estikçe sanki güneşin sıcağını arttırıyordu. Bir sel yarıntısının içinde yürüyordum. İrili ufaklı taşlar ayaklarımı acıtıyor, atların yürümesine mâni oluyordu. Buralarda hiç yol yoktur. Hatta bir keçi yolu bile... Etrafıma bakıyordum; gördüğüm yerler küçükken coğrafya kitaplarında o kadar önemle okuyarak hayal ettiğimiz o bildik portakala benzeyen yeryüzünü hiç andırmıyordu. Sanki üzerinde insan ve hayvan yaşamayan bir kürenin, mesela ölmüş ve donmuş denilen ayın bir köşesindeydim. Taşlar, taşlar, taşlar... Sarı ve kısır topraklar, cılız ve sıska ağaçlar, çalılar, çalılıklar, gene çalılıklar. Yalnız telgraf direkleri bu iklimlerden vaktiyle yanılıp da bir kerecik geçmiş sanılan medeniyet heyulasının belirsiz izlerinde dikilmiş büyük ve öksüz ünlem

1 Osmanlı döneminde Serez sancağına bağlı kaza. Bugün Bulgaristan'ın güneybatısında Blogoevgrad iline bağlı Razlog ilçesi.

işaretleri gibi yükseliyor, onun kaçtığı ormanlı ufuklara doğru birbiri arkasına sıralanıp gidiyordu.

Ve yolcular hep bu güneş, soğuk, rüzgâr, tipi ve kar altında kapkara olmuş ölü direklerin dibinden gidiyorlardı. İyice terledikten ve nefesim kesildikten sonra tepeye çıktım. Dinlenmek için duracaktım. Biraz ileride bir atlı gördüm. Kılığından, kılıcının parıltısından bir subay olduğunu anladım. O da yere inmiş, dinleniyor ve tabakasından cigara sarıyordu. Yanına gittim. Türklerde uzun uzadıya tanışmaya hacet yoktur. Bu teklifsizliğimizi çok sever ve çok samimi bulurum. Yaklaştım. Selam verdim. Nereye gittiğini sordum. Gülümseyerek cevap verdi:

"Razlık'a efendim, siz?"

"Ben de."

"O halde beraber gideriz."

Bu esmerce, orta boylu, güzel bir teğmendi. Geniş ve dolgun omuzlarının üstündeki büyük ve dik başı, iri ve siyah gözlerinin mahmurluğu sirklerde kırbaçla ahlakı bozulmuş esir kaplanların acıklı sessizliğini hatırlatıyordu. Konuşmaya başladık. Bütün Türk subayları gibi kendi malumat ve mantığına, kendi inançlarına pek büyük bir önem veriyor, tartışma için fırsat arıyordu. Orada bir taşın üzerine oturduk. Cigaralarımızı yaktık. Öteden, beriden... Bahsi politikadan açtık. Ben "On Temmuz"un buralarda bile takdir olunduğunu söyledim. Teğmen, hayretime canı sıkılmış gibi:

"Ah ne diyorsunuz? On Temmuz'u takdir etmek..." dedi, "bu da laf mı? Bu bizim en büyük, en şanlı, en yüce bir günümüz, en kutsal milli bayramımızdır. Keşke üç gün olsaydı... Çünkü bir gün bir gece, pek az..."

"Demek On Temmuz'a bu kadar önem veriyorsunuz?" diye gülümsedim. İddialarının aksini söyleyerek sinirli tartışmacıları kızdırmak hoşuma gittiğinden ilave ettim:

"Hem bu nasıl milli bayram? Hangi milletin bayramı?"

"Osmanlı milletinin..."

"Osmanlı milleti demekle Türkleri mi kastediyorsunuz?"

"Hayır, asla... Bütün Osmanlıları..."

Genç teğmenin koyu siyah gözlerinde sanki bir bağnazlık ateşi parladı. Dinine küfredilmiş bir evvel zaman Müslüman'ı gibi bakıyordu. Birden başlamayarak akli sorucuklarla onun duygusal mantığını şaşırtmaya karar verdim:

"Bütün Osmanlılar kimlerdir?"

"Tuhaf soru! Araplar, Arnavutlar, Rumlar, Bulgarlar, Sırplar, Ulahlar, Yahudiler, Ermeniler, Türkler... Kısacası hepsi..."

"Bunlar demek hep bir millet?"

"Şüphesiz..."

Tekrar güldüm:

"Fakat ben şüpheleniyorum."

"Niçin?"

"Söyleyiniz Ermeniler bir millet değil midir?"

Biraz durdu. Tereddütle cevap verdi.

"Evet bir millettir."

"Arnavutlar da bir millet?"

"Arnavutlar da."

"Ee, Bulgarlar?"

"Bulgarlar da..."

"Sırplar?"

"Tabii Sırplar da."

Gülerek ve başımı sallayarak:

"O halde sizin matematiksel ve kanıtlanmış gerçeklere inancınız yok" dedim.

Ne demek istediğimi anlamadı. Yüzüme baktı. Ben devam ettim:

"Geometriden, cebirden, trigonometriden vazgeçelim, hatta aritmetik bilmiyorsunuz. Aritmetiğin 'toplama' kuralını bilmiyorsunuz. Yahut biliyorsunuz da, bunların doğru ve esaslı şeyler olduğuna inanmıyorsunuz."

Teğmenin bakışı bütün bütüne değişti. Kendisiyle eğleniyorum sandı. Öfkelenmesine meydan vermeden ben yine devam ettim:

"Yanlış anlamayınız. Yalnız bana cevap veriniz. Aritmetikteki 'toplama' kuralını hatırlayabiliyor musunuz?"

"!!!"

"Ben size söyleyeyim. Tabii inkâr edemeyeceksiniz. Bir cinsten olan şeyler toplanabilirler. Mesela on kestane, sekiz kestane, dokuz kestane! Hepsi yirmi yedi kestane eder, değil mi?"

"Evet!!!"

"Bir cinsten olmayan şeyler toplanamaz. Mesela on kestane, sekiz armut, dokuz elma... Nasıl toplayacaksınız. Bu mümkün değildir. Ve bu imkânsızlık nasıl matematiksel ve bozulmaz bir kuralsa birbirinden tarihleri, gelenekleri, ilgileri, kurumları, dilleri ve idealleri ayrı milletleri toplayıp hepsinden bir millet yapmak da o kadar imkânsızdır. Bu milletleri toplayıp "Osmanlı" derseniz, yanılmış olursunuz."

Teğmen cigarasını unutmuştu. Yüzüme şaşalamış gibi bakıyor, onun şüphesiz ilk defa işittiği bu kadar basit ve sıradan bir hakikatten şaşalamasını sersemliğe çevirmek için ben izahımda, daha ayrıntılı ve hararetli, devam ediyordum. Birçok misaller getiriyor, "Osmanlılık" kelimesinin devletlerle ilgili bir tabirden başka bir şey olmadığını, Rumların, Bulgarların, Sırpların, bütün o eski esirlerimiz olan bugünkü uyanık milletlerin Türklerden intikam almak ve kendi öz kardeşleriyle, Balkan hükümetleriyle birleşmekten daha tabii, daha makul, daha mantıklı, daha haklı idealleri olamayacağını anlattım.

Lakin teğmenin anlamadığını gözlerinden, birden coşmasından pek iyi anlıyordum. Cigaralarımız bitmişti. Nihayet:

"Sizinle tartışamam" dedi, "çünkü fikirlerimiz taban tabana zıt..."

Ve ayağa kalktı. Ben de kalktım. Atlarımızı yedeğe alarak keskin ve kayalı bir sırtın kenarından yürümeye başladık. Yan gözle çaktırmadan yüzüne bakıyordum. Pek sıkıntılıydı,

hep yere bakıyordu. Bir şey söylemek ister gibi bazı duruyor, sonra vazgeçmiş gibi gene hızla yürümeye devam ediyordu. Gene ben sessizliği bozdum:

"Gerçi fikirlerimiz zıt, fakat azizim inkâr edemezsiniz, benimkiler doğru değil mi?"

"Hayır, asla doğru değil" dedi.

Tırmandığımız tepeden artık aşağıları görünüyor, Karaali Hanları'nın üstündeki beyaz jandarma karakolu, Simitli'ye[1] doğru akan çakıllı dere parlıyor, uzakta seyrek ve sık ormanların nispetsiz ve boş alanlarında yanmış tahta yığınları halinde küçük köyler görünüyordu. Ayağa kalkar kalkmaz gene sızmaya başlayan terlerimi ıslak mendilimle silerek gene ısrar ettim:

"Lakin, niçin azizim, niçin doğru değil?.."

Teğmenin canı sıkılmıştı. "Affedersiniz ama..." diye başladı. Ve coştu; eğer benim iddiam doğru olsaydı o kadar büyük adamlar bunu kabul etmezler miydi? Eski ve yeni bütün hükümetçi memurlara "büyük adamlar" diyordu. Özellikle "Osmanlılık" fikri söylediğim kadar boş, suni ve hayal olsaydı iktidardaki ve muhalefetteki bütün siyasi partiler programlarına bunu esas yaparlar mıydı? Artık Türkiye'de hiç adam yok muydu? Herkes yanılıyor muydu?

Söyledikçe savunmasında ve mantığında kendini haklı sanıyor, haklı sandıkça daha ziyade coşuyor ve biraz eğlenir gibi:

"Demek koca Türkiye'de herkes cahil de yalnız siz âlimsiniz. Herkes yanılıyor da, aldanıyor da hakikati yalnız siz anlıyorsunuz, tebrik ederim, tebrik ederim öyleyse..." diyordu.

Yol birdenbire döndü. Derin bir sel yarıntısını geçmek lazım geldi. Durduk. Doğru yürüsek atların ayakları sakatlanacaktı. Belki düşeceklerdi. Etrafımıza bakınıyorduk.

Teğmen sevinerek ve gülerek:

"Ah bakınız, azizim..." diye haykırdı, "bakınız, işte Osmanlılığın şahidi!"

---

1 Bulgaristan'ın güneybatısındaki Blogoevgrad iline bağlı, Razlık'ın batısında, bugün de Simitli adını taşıyan belediye.

Parmağıyla bin metre kadar ilerde, uçurumlu bir yarın kenarındaki küçük bir Bulgar köyünü gösteriyordu. Siyah ve sürülmüş birkaç tarlacığın içinde süprüntü halinde duran bu viranecikte birkaç da ağaç vardı. Dikkatsiz gözlerle bakıyordum.

Teğmen ellerini çırpar gibi ovuşturarak:

"Ah görmüyor musunuz," dedi, "görmüyor musunuz? Şu köycükte sallanan kırmızı kırmızı hürriyet bayraklarını görmüyor musunuz? Bugünü, Osmanlıların birbirleriyle en samimi ve hakiki kardeşi olduklarını dünyaya anlattıkları bu büyük ve kutsal günü, On Temmuz'u alkışlayan bu kırmızı bayrakları görmüyor musunuz?"

Dikkat ediyor, dikkatli dikkatli bakıyordum. Köyün orta yerindeki bir binada kırmızı bayraklar asılmış duruyordu! Gözlerime inanamıyordum.

"Acaba bunlar hürriyet bayrakları mı?" dedim.

Teğmen taştı. Taşmadı, âdeta fışkırdı:

"Körsünüz azizim, bakar körsünüz. Nafile zahmet edip bakmayınız. Hakikatleri görme yeteneği sizde yok. Hâlâ şüphe mi ediyorsunuz? Evet bunlar hürriyet bayraklarıdır. Şu dağ başında kaybolmuş Osmanlı-Bulgar köycüğü On Temmuz'u kutluyor. İnanmıyor musunuz? Onlar Osmanlı değil midir? Yarın Osmanlı vatanına düşmanlar hücum ettiği vakit sizden evvel onlar koşacaklar, Osmanlılık namına kanlar dökecekler, Osmanlılığı kanlarıyla kurtaracaklar..."

Kendimi tutamadım:

"Bu Bulgarlar ha?.."

"Evet bu Bulgarlar! Bunlar en sadık Osmanlılardır. Komitacılarla[1] hiç ilgileri yoktur. Komitacılardan nefret ederler.

---

1 Komitacı, siyasi bir amaca ulaşmak için silahlı mücadele yapan gizli topluluk veya örgüte bağlı kimse. Özellikle Makedonya ve diğer Balkan ülkelerinde, Osmanlı döneminde 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında örgütlenmiş gerilla çetelerinin üyelerine verilen addır. Makedonya'daki İlinden ayaklanmasını gerçekleştiren âsiler veya İç Makedonya Devrimci Örgütü'nün üyeleri de "komitacı" adıyla bilinirdi.

On Temmuz'u en kutsal bir gün bilirler. Fakat siz bağnazsınız. İnanmazsınız. Hâlâ akılsız ve cahil babalarımız gibi, 'domuz derisinden post, gâvurdan dost olmaz...' der, medeniyetin, büyük yirminci asrın doğurduğu insanlık, kardeşlik, eşitlik fikirleriyle eğlenirsiniz. Bütün Osmanlıların kardeş olmalarını kabul edemezsiniz. İşte bakınız. Ufacık bir köy bugünü kırmızı bayraklarla yüceltiyor. Kim bilir, akşam bu büyük günün şerefine nasıl eğlenecekler, nasıl içecekler ve 'Yaşasın Osmanlılık, kahrolsun nifak!' diye bağıracaklar..."

Ben susuyor ve dinliyordum. Teğmen coşuyor, Tanzimat tılsımının hülyalarıyla, seraplarıyla dalgalanan Osmanlılık rüyasını, onun tatlı sayıklamalarını tasvir ediyor, artık büyük Osmanlı milletine kimsenin galip gelemeyeceğini söylüyordu. Hâlâ yarın başında, uzakta kırmızı bayrakları görünen Bulgar köyünün karşısında duruyorduk. Birden elimden tuttu:

"İster misiniz, oraya kadar gidelim," dedi, "doğruluğuna inanamadığınız Osmanlılığın nasıl güçlü ve halis olduğunu kendi gözlerinizle göreceksiniz. Üşenmeyiniz. Gidelim, bu muhterem Osmanlıları, bu sadık köylü Osmanlıları tebrik edelim. Bu büyük gün için öpüşelim..."

Daha ziyade rica ediyordu. Gerçi köy ancak bin metre kadar vardı. Lakin aradaki dere pek sarptı. Oraya varmak için en aşağı bir saat lazımdı. Yolumuzdan bir buçuk saat kadar kaybedecektik. İstemiyordum. Razlık'a geç kalacağımızı söyledim. Teğmen rica ve ısrar ediyor, mutlaka bu zavallıların samimiyet ve sadakatlerini bana göstermek istiyordu. Ben vazgeçmesini, kendi fikirlerini kabul ettiğimi, kendisiyle bir fikirde olduğumu, deminki sözlerimin şakadan başka bir şey olmadığını söyledikçe o ısrar etti. Nihayet dayanamadım:

"Haydi gidelim," dedim.

O önden, ben arkadan derin bir uçuruma yuvarlanır gibi indik. Dere kupkuruydu. Etraftaki taşları, kumlu toprak yığınlarını güneş kızdırmış, âdeta bir fırına çevirmişti. Atlarımız bu münasebetsiz seyahatten şaşalamış gibi bazı du-

ruyorlar, gelmemek istiyorlardı. Derenin dibinde köye çıkan yolu bulduk. İndiğimiz kadar çıkacaktık. Nefeslerimiz duruyor, her yirmi adımda bir dinleniyor, tekrar taşları ve çalı köklerini tutarak tırmanıyorduk. Ayaklarımızın altından toprak parçaları yuvarlanıyor, kertenkeleler kaçışıyor, fundaların arasına saklanıyorlardı. İnce yol gayet dikleşti. Ve artık tepeyi tutuyorduk. Bir gayret, bir gayret daha... Hafif bir düzlüğe çıktık. Burası köyün önüydü. Yeni açılmış tarlaların kenarlarında büyük gübre yığınları duruyordu. Kırmızı hürriyet bayrakları takan eve, ancak yirmi otuz adım vardı. Durduk. Bizi birden gören zayıf, sarı tüylü ve iri bir köpek havlamaya ve üzerimize atılmaya başladı. Gübreleri burunlarıyla karıştıran irili ufaklı domuzlar, minimini gözleriyle, "Bunlar kim?" gibi merakla, anlamaya çalışarak bakıyorlardı. Fakat biraz ilerde, tarlanın nihayetinde bel ile çalışan Bulgar, köpeğin havlamasını işitmemiş gibi hiç bize bakmıyor, kim olduğumuzu bile merak etmiyordu.

On Temmuz bayramını yüceltmek [için] asılan bayraklara baktım. Bunlar hava aldırmak için güneşe asılmış kırmızıbiber dizileriydi... Alçak kapıdan gözüken kolları sıvalı, pis, sarı esmer bir kadın, hain ve mavi gözleriyle, kızdırılmış vahşi bir hayvan gibi bizi süzüyor, etrafımızda havlayan, sıçrayan, deliren köpeği mahsustan çağırmıyordu. Şimdi hürriyet bayrakları sandığı şeylerin ne olduğunu gören teğmen dudaklarını ısırıyor, sapsarı kesiliyordu. Şaşkın bir sesle tarladaki Bulgar'a:

"Kolay gelsin gospodin!" dedi.

Bulgar hâlâ işini bırakmıyor, başını çevirip bize bakmıyordu. Gene yüzünü çevirmeden sert ve bir küfür kadar çirkin bir şiveyle:

"Neznam[1] Türkçe bre..." diye haykırdı.

Ben ve teğmen, donmuş kalmıştık. Öyle duruyorduk. Sanki vurulmuştuk. Tablo değişmiyordu. Kadın aynı hain gözlerle bize bakıyor, etrafımızda çırpındıkça daha ziyade

1 (Bulg.) Bilmiyorum.

kuduran köpek havlamasında devam ediyor, domuzlar gayet adi ve önemsiz mahluklar olduğumuzu anlamışlar gibi sahiplerini taklit ederek bize bakmaktan vazgeçiyorlar, gübrelerde ezeli gıdalarını araştırmaya başlıyorlardı. Tarlada çalışan Osmanlı-Bulgar vatandaş bir kere olsun dönüp bakmıyor, çapasıyla uğraşıyordu. Teğmenin kolundan çektim:

"Haydi artık gidelim" dedim.

Cevap vermedi. Beni takip etti. Dumanlaşan gözleri yerdeydi. Artık ne onda ve ne de bende tartışacak kuvvet ve neşe yoktu. Issız bir cehennemin tenha uçurumlarında kalmış günahsız hayvanlar gibi, ne olduğunu anlamadan ve dalgın, tekrar uçuruma girdik. Tırmandığımız yollardan kaymaya başladık.

***

Tepeye, Karaali Hanları'na giden keçi yoluna çıkınca arkama döndüm. Ta derenin öbür tarafında kalan köye baktım. Hakikaten, zehir kadar acı olan bu kırmızıbiber dizileri uzaktan pek cazibeli ve al hürriyet bayrakları gibi parlıyor, insana ne olursa olsun bir şeyi alkışlamak, "Yaşasın! Yaşasın!" diye haykırmak arzuları veriyordu.

25 Temmuz 1326

Primo Türk Çocuğu

Vatan ne Türkiye'dir Türklere, ne Türkistan,
Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan...[1]

Bu serin ve karanlık eylül gecesinin yıldızsız göğü altında ümitsiz ve ızdıraplı Selanik, sanki gündüzki gösterilerden, heyecanlardan, gürültülerden yorulmuş gibi baygın ve sakin uyuyordu.

Rıhtım tenhaydı... Olimpos Palas'ın,[2] Kristal'in,[3] Splandit Palas'ın,[4] diğer küçük gazinoların lambaları çoktan sönmüştü. Katolik kilisesinin hâkim ve istilacı çanı saat üçü vuruyor, hiddetli bir ahenkle bazı yavaşlanarak, bazı coşarak devam eden hırslı tınlaması karanlıklara yayılıyor, altınlı iktisat ve menfaat rüyaları gören rahat Yahudi mahallelerinin üzerinde dalgalanıyor, sonra ta yukarılara, mert ve sessiz Türk mahallesinin sık ve geniş çatılarına doğru yükseliyordu. Kenara çarpan siyah köpüklü deniz, havagazlarının[5] donuk

---

1 Ziya Gökalp'in "Turan" şiirinin son beyti.
2 Hotel Olympos Palace: Hikâyenin yazıldığı dönemde *Genç Kalemler* dergisini kuran ve "Yeni Lisan" hareketini başlatan Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp ve Ali Canip Yöntem, özellikle kışın, sık sık Selanik'in bu ünlü otelinde buluşup görüşürlerdi.
3 Café Crystal Selanik'te dönemin popüler bir kafesi.
4 Splendid Palace Hotel, Selanik'in ünlü otellerinden biri.
5 Kentlerde ısınma ve aydınlanma maksadıyla kullanılmak üzere kömürden imal edilen gaz yakıt.

ışıklarından uçan ölüm renginde ışıltıların içinde, keder ve elem sesleri çıkararak ağlıyor; sanki bu sonu görünmeyen, bu, sabahın açık ve mavi ufkunu, beyaz ve mor sisli Olimp Dağları'nı,[1] o geçmiş ve mitoloji vatanını yutan, yok eden geçici yokluğun, bu siyah ve yırtıcı gecenin gizli kinlerini açığa vurmak istiyordu...

Biraz ötede, tramvay yolunu tamir için yığılmış parke taşlarının ilerisinde, denize inen küçük merdivenin başında, hareketsiz ve cisimleşmiş bir gölge dimdik duruyor, önündeki korkunç karanlığın derinliklerinde bilimin bir hayat ve cesaret ışığı gibi dolaşan, görünmez düşmanları arayan büyük gözünü, Karaburun'un projektörünü seyrediyordu. O kadar dalgındı ki, bekçinin İkinci Cadde'deki yaya kaldırımına düzensiz aralıklarla inen sopasını, geç vakit yeşil masadan dönen zengin ve yabancı kumarcıların aceleci arabalarını duymuyor, lastik tekerlekli landolar[2] içinde geniş ve yüksek şapkalarının altına üşümüş gibi büzülen yarım gecelik sarhoş âşıklarıyla dudak dudağa öpüşerek geçen artistlerin, medeni ve soylu Batı'nın yabani Türkiye'ye bir hediyesi olan bu kibar ve seçkin orospuların arsız kahkahalarını işitmiyordu. Sanki bir kısmı eriyerek deniz halinde, ayaklarının dibinde fışıldayan bu koyu ve kuşatıcı karanlık gözlerinden ruhuna giriyor, bütün damarlarına yayılıyor, kalbine doluyor, bilincini belirsiz bir yokluğa döndürüyordu. Bu yokluk içinde bir an, sersem ve hissiz kaybolurken, Karaburun projektörünün birden ortaya çıkması uyuşuk beyninde yeni ve beklenilmez parıltılar alevlendiriyor, onu düşünmeye yöneltiyordu.

Bu zavallı düşünceli gölge, gayet muhterem bir genç, mühendis Kenan Bey'di... Yabancı ve Levanten çevrelerinde, bağnazlık ve hayvanlık denilen Türklükten nefretiyle;

---

1 Olimpos Dağı Yunanistan'ın en yüksek noktası ve mitolojide Yunan tanrılarının evidir.

2 Dört tekerlekli, içinde dingillere paralel olarak düzenlenmiş karşılıklı iki oturma sırası bulunan, üstü açılıp kapanabilen çift körüklü binek arabası.

Türklüğe, yani medeniyetsizliğe karşı olan kiniyle, Avrupa görgü kurallarındaki bilgi ve becerisiyle, nazikliğiyle, şen ve şuhluğuyla meşhurdu. Eğitimini Paris'te bitirmişti. On bir sene evvel memleketine dönünce –her Paris'ten gelen gibi o da– dolgun bir maaşla İzmir'e gitmiş, orada âşık olduğu güzel bir İtalyan kızıyla evlenmişti...

***

İşte bu gece ne yapacağını bilemiyordu! Kırk sekiz saatin[1] feci ve inanılmaz tarihi sinirlerine dokunmuştu. İki defa Depo'daki[2] yalısının önüne kadar gitti. Fakat içeri giremedi, tekrar arabaya atladı. Döndü, lanetlerden kaçan bir hain, arkasından koşulan bir suçlu gibi karanlık sokaklarda kaybolmak istedi. Dolaştı, dolaştı. Tekrar rıhtıma çıktı. Hırsız adımlarla deniz kenarına geldi. Uykuda gezen bir adam tavrıyla "Bu nasıl olur? Bu nasıl olur?" diye sayıklıyor; işittiklerinin, gördüklerinin, gazetelerde, ilavelerde okuduklarının gerçek olmasına akıl erdiremiyordu. Acaba bunlar bir rüya, bir kâbus muydu? Fakat uyanıktı. Bunu duyuyordu. Şişen kalbi göğsünü acıtıyor, nemli bir sıcaklık şakaklarını yakıyor, ateşli bir sıtma insafsız ve görünmez zehirli kelepçeler gibi bileklerini sıkıyordu. Yirminci asrın orta yerinde; bireylerin, toplumların, devletlerin ve milletlerin hakları tamamıyla belirlenmiş ümit olunurken bu korsan hücumu beklenilir miydi? Bu ne kadar çirkin bir canilikti... Düşüncelerini daha ziyade ilerletemiyor, beyni uyuşuyor, dizleri kesiliyor, görmek için bir şey arıyormuş gibi karanlıklara bakıyordu.

O hiç savaşı sevmezdi. "Savaş hayattır!" diyen feylesofun kırmızı bir canavardan başka bir yaratık olamayacağını

---

1 İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiği 29 Eylül 1911 ve Trablus'u bombaladığı 30 Eylül 1911 günleri kastediliyor.

2 Depo semti adını oradaki tramvay deposundan alırdı. Bu depo denize paralel giden tramvay hattının başlangıç noktasıydı ve o dönemde lüks ve gösterişli yapılarla çevrelenmişti.

iddia eder, canlılar âlemindeki "mücadele" eyleminin sosyolojide, insanlıkta da gerekli ve zorunlu olduğunu bilimle, deneyle gösteren Darwin'den nefret ederdi.[1] Hakikate dokunmayarak daima hayal içinde yaşayan o tembel, korkak ve hasta düşünürlerin ortak şiiri, "insanlık" hülyası onun mezhebiydi. Asıllarını, kaynaklarını, ikinci sebeplerini bilmediği bir sürü "fazilet", hayalindeki seraptan tapınakta, dumandan yontulmuş büyük ve vücutsuz putlar gibi yükselir; bu ismi var cismi yok allahların karşısında o daima ruhuyla secde ederdi.

Dokuz senedir masondu... Aşırı ve tartışma kabul etmez bir takipçisi olduğu franmasonluktan[2] başka dünyada bir hakikat olamayacağına bütün vicdanıyla kanaat ederdi. Ne gelenek, ne geçmiş, ne vatan, ne kavmiyet tanırdı. Irk ve muhit teorisini,[3] ruhu ve fikri hasta bütün zavallılar gibi inkâra kalkardı. Ne olduğunu açıkça bilmediği bir gaye, "fazilet ve insanlık" fikri, belli ve sabit manası olmayan bu genel ve belirsiz iki kelime, bütün mantıklara, bütün akıl yürütmelere, bütün bilimlere, bütün hakikatlere isyan eden yırtıcı ve vahşi bir din gibi, beynini köreltmiş, ruhunu katletmiş, onu hareket eder ve yaşar bir ceset halinde bırakmıştı. Evet o, dörtte üç buçuğu Yahudi ve Levanten olan sadık kardeşleri ve "kamarad"ları[4] arasında mühim bir nüfuz ve itibara sahip, gayet bağnaz bir masondu! Yakında "granmetr"[5] bile olacaktı!

---

1 Burada dile getirilen düşünce "Sosyal Darwinizm"dir. 1860'larda ortaya çıkan bu düşünce, güçlülerin (güçlü sınıflar, uluslar, vb.) servet ve gücünün artması, zayıfların servet ve gücünün ise azalması gerektiğini savunur. Hikâyede iddia edildiğinin aksine, bu görüşün Darwin'le ve bilimsellikle ilgisi yoktur, aksine bir anlamda Darwin'in teorisinin suiistimalidir denebilir.

2 (Fr. *franc-maçon*) ya da farmason (İng. *free mason*) da mason anlamına gelir.

3 Fransız pozitivist düşünür ve eleştirmen Hyppolyte Taine'in "Irk, Muhit ve Zaman" teorisi. Edebiyata bilimsel bir yaklaşım getirmek isteyen Taine, sanat eserini yaratan bireyi yaratan koşulları incelemek gerektiğini iddia eder. Bu koşullar da ırk, çevre ve zamandır.

4 (Fr. *Camarade*) Arkadaş, yoldaş. Masonların birbirlerine hitap ifadesi.

5 (Fr. *grand maître*) Büyük üstat.

Birden "Oh..." dedi. Sanki bu karanlıklardan çıkan görünmez bir el kalbine ateşten bir hançer saplamıştı; hem de Selanik'teki İtalyan Mason Locası'na mensuptu... Bunu hatırlamak bütün varlığını sarstı. Sonra yine düşünmeye başladı. Ölüyorum zannetti. Yalnız kalbinin yeniden sıcak bir zehirle dolduğunu, göğsünün parçalanacak gibi acıdığını duyuyordu. Geçmiş ve bugün birbirine karışarak sayıklamalar halinde beynine hücum ediyor, meçhul bir ağız tarafından kulaklarına fısıldanıyormuş gibi bağlantılı bağlantısız birçok olaylar aklından geçiyor, birden ruhu, hissi, fikri, vicdanı, kavrayışı değişiyor, tutuşturucu bir ateşli hastalık nöbeti varlığını eritiyor, "Ah, insanlığa hizmet eden Avrupalılar!.." diye söyleniyordu.

Avrupalıların, önceden önem vermediği, hatta bazı pek tabii bulduğu hareketleri ansızın aklına geliyordu. İlk olarak Fransa'yı hatırladı. Daima fazilete, insanlığa hizmet ettiğini haykıran bu millet yüz senedir Afrika'yı kana boyuyor; çölün silahsız, saf, masum, cana yakın, iyi huylu ve asil evlatlarını mitralyözlerle öldürüyor; asude şehirleri, sakin yuvaları seri ateşli toplarla yıkıyor; hiçbir kabahati olmayan koca bir milleti esir yapıyor; vatanlarını, mallarını çalıyor; ırzlarını, hayatlarını, ruhlarını zapt ediyordu. Cezayir, Tunus, Büyük Sahra, Senegambi,[1] Madagaskar vb... Son fethettikleri yerle, zavallı Fas'la Avrupa'daki kendi vatanlarının yirmi katından fazla bir araziye sahip olmuş bulunuyorlardı. Bu gaddar Avrupa'nın yüzölçümü ancak on milyon kilometrekareydi. Halbuki Afrika'daki Fransız sömürgeleri on milyon üç yüz bin kilometre!.. İnsanlığa Fransızlardan daha fazla hizmet etmek fikrinde bulunan İngilizlerin yalnız Afrika'daki sömürgesi on milyon kilometrekareden biraz eksikti. Bir vakitler, genel barıştan en çok bahsedildiği zaman, Meşrutiyet'e, hatta Cumhuriyet'e

---

1 Batı Afrika'da, kuzeyde Senegal Nehri ve güneyde Gambia Nehri arasında kalan coğrafi bölgenin tarihsel adı.

sahip en düzgün idareli, küçük, fakat gayet namuslu bir hükümetceğizin üzerine aç ve kudurmuş bir hayvan gibi atılmış, onu çatır çatır paralayarak yutmuştu. Zavallı Transvaal'in[1] yalnız bir günahı vardı: Zenginliği, altın madenlerinin bol bulunması!.. Almanya, İspanya, hatta Portekiz ve Belçika'nın da büyük sömürgeleri vardı. İşte Afrika paylaşılmıştı. Bu, o kadar aşikârdı ki... Koca kıtada ancak Habeş[2] ve Liberya gibi bir iki yerli ve bağımsız hükümetceğiz kalmıştı. İtalya'ya da sömürgeleri dar gelmişti... Şimdi beklenilmeyen, ümit ve tahayyül olunmayan bir dakikada Trablus'a saldırıyor, elli senedir süren "Afrika'yı Latinleştirmek" faciasının son perdesini açıyor, yahut kapıyordu! Bu nasıl insanlıktı? Bu insanlığın vahşilikten, barbarlıktan, yamyamlıktan ne farkı vardı!..

Silahsız Afrika'yı tamamıyla zapt eden bu yırtıcı, insafsız, korkunç Avrupalılar Asya'yı da paylaşıyorlar, bu tecavüzlerine soğukkanla, "Doğu sorunu!" diyorlardı. Milyonlarca adamı insan yerine saymıyorlar, onlara hayvanlardan daha aşağı muamele ediyorlardı. Kendi memleketlerinde yalancıktan gülünç insanlıklar gösteren, şefkat pazarları, şefkat kurumları, hatta hayvanları koruma dernekleri kuran bu dolandırıcı, alçak Avrupalılar, zavallı Çin, halkının sıhhat ve afiyetini, neslinin geleceğini korumak için afyonu yasaklayınca, birden kuduruyorlar, bütün alacalarını meydana çıkarıyor, "Ticaretimize ziyan gelir!!!" diye bu talihsiz hükümeti sıkıştırıyor, korkutuyorlar, tekrar afyonu müsaade ettiriyorlardı... Ticaretlerini üç yüz milyon insanın sıhhat ve afiyetinden, geleceğinden daha kıymetli görüyorlar, üç yüz milyon Çinliye memleketlerindeki köpekler kadar önem vermiyorlardı. İngiltere Hindistan'ın kanını emiyor, bütün hazinelerini Avrupa'ya taşıyor, iki yüz

1 Şimdiki Güney Afrika Cumhuriyeti'nde yer alan Transvaal Cumhuriyeti, 1852'den İngilizlere yenildikleri 1902'ye kadar uluslararası camia tarafından tanınan bağımsız bir devletti.

2 Habeşistan: Bugünkü Etiyopya.

doksan beş milyon insanı hizmetçi hayvanlar, yani at ve eşek gibi her haktan mahrum, kendi hesabına çalıştırıyor; Rusya, Türk yurdunu akla gelmez gaddarlıklarla çiğniyor; İngiltere ile üç bin senedir yaşayan kadim bir milleti, viran olan İran'ı haritadan silmek, yeryüzünden kaldırmak için ittifak ediyorlardı...

Türkiye'nin paylaşılması da muhakkaktı! Çünkü Asya yağmasına onu engel görüyorlardı. Evvela onu zayıf bırakmak, mahvetmek lazımdı... Hemen bir asır evvel Avrupalılar aleyhimize kalkmışlar, Navarin'de[1] donanmamızı yakarak Yunanistan'ı icat etmişlerdi. Romanya, Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan, Doğu Rumeli,[2] Cezayir, Tunus, Kıbrıs, Mısır, Sudan yağmaları birbirlerini takip etmiş, nihayet son idam kararımız Reval Görüşmeleri'nde[3] verilmişti. Meşrutiyet ilan edilince sözde bu karar ertelendi. Halbuki bu erteleme tamamıyla yalandı... Bizi dünya yüzünden kaldırmak için çizilen plan duruyordu; Bosna-Hersek zorla alındı. Meseleler yine duruyordu: Makedonya meselesi, Arnavutluk meselesi, Girit meselesi, Boğazlar meselesi, Doğu Anadolu meselesi, Mezopotamya meselesi, Irak meselesi, Suriye'nin bağımsızlığı meselesi, Arabistan meselesi vb... Bu meseleleri Avrupalılar birer birer halledeceklerdi. Yalnız hepsinin uygun vakitlerini bekliyorlardı...

Bunları süratle düşünmek beynini döndürüyor, onu asılmak için ipe doğru yürüyen, celladın satırı altına başını uza-

1 1827'de Osmanlı ve Mısır donanmaları ile Rusya, Britanya ve Fransız donanmaları arasında gerçekleşen deniz savaşı. Savaş Avrupalı güçlerin kesin zaferiyle sonuçlanmış ve Yunanistan'ın bağımsızlığına yol açmıştır.

2 Doğu Rumeli veya Rumeli-i Şarkî, 1878'de Berlin Antlaşması'yla Osmanlı İmparatorluğu'nda oluşturulmuş, büyük ölçüde bugünkü Bulgaristan sınırlarında yer alan bir özerk bölgedir.

3 9 Haziran 1908 tarihinde günümüzde Estonya'nın başkenti olan Tallinn'de (eski adı Reval) İngiltere Kralı VII. Edward ile Rus Çarı Nikola'nın yaptığı görüşmedir. Jön Türkler, bu görüşmede Abdülhamit'in pasif politikasından dolayı imparatorluğun paylaşıldığı yönünde yoğun bir propagandaya başladılar ve bu propaganda İkinci Meşrutiyet'in ilanı ve İkinci Abdülhamit döneminin sona erdirilmesi sürecinde etkili oldu.

tan masumun duyduğu o boyun eğmiş, ümitsiz, fakat asil korku ile titretiyordu. Vücudunda hiç kuvvet kalmadığını hissediyor, sebepsiz gözyaşlarıyla ağlamak, denize, bu erimiş yokluk gecesine atılmak, yok olmak istiyordu.

İşte Trablus meselesinin çözüm zamanı gelmişti. O da herkes gibi bunun farkında olmamış, uyurken hançerlenen bir adamın uyanarak, lakin ne olduğunu anlamayarak ölmesi gibi, his ve muhakemesini birden kaybetmişti. Başı fena halde ağrıyor, şakaklarından kanlarının uğuldayarak geçtiğini işitiyor, karşısındaki koyu ve sonsuz karanlığa bakıyordu.

Karaburun'un projektörü tekrar doğdu. Bu, uzun ve ışıktan bir çizgiydi. Seri bir daire çizdi. Olimp'e dikildi. Şimdi gözleri bu yatay ışığa dalıyor, bu ışığın içinde mavi deniziyle, açık semasıyla, sevimli kalesiyle, beyaz minareleriyle, hoş ve sade evleriyle, yüksek hükümet sarayıyla, Münşiye Mahallesi'nin sağındaki yeşil hurma ormanıyla Trablus'un hayalini görüyordu.

Alçak düşman bu güzel memleketi topa tutmuş, zapta kalkmıştı. Ve ortada hiçbir sebep yoktu. Bu derecede kaba ve soysuz bir saldırıya kimler cesaret ediyorlardı? Bu milletin içinde namuslu insan yok muydu? Bu millet baştan aşağıya kadar korsan mıydı? Hükümetleri bir ahlaka, bir vicdana sahip insanlardan oluşmuyor muydu?.. Düşünüyordu... Projektörün ışığı tekrar söndü. Yatay ve beyaz Trablus hayali kayboldu. Gözleri yine karanlıklarda kaldı... İtalyan başvekili Ciyoleti,[1] Hariciye Nazırı San Culyano[2] da, Avrupa'da devlet adamlarının çoğu gibi, mason değil midirler?.. Şöhretli granmetrleri, mason hükümdarları, mason prensleri, mason lordları, mason milyonerleriyle "Yalnız insanlık, başka bir şey yok!" diyen franmasonluk şimdi neredeydi?..

---

1 Giovanni Giolitti (1842-1928): 1892-1921 arasında beş kez başbakanlık yapmış İtalyan siyasetçi.

2 Antonino Paternò Castello, Marchese di San Giuliano (1852-1914): Dışişleri bakanlığı da yapmış İtalyan diplomat.

Başı dönüyordu. Düşeceğim zannetti. Biraz geri çekildi. Yukarı doğru yürümeye başladı. Yanından geçen devriyenin polisi, "Kimdir bu?" gibi yüzüne bakıyordu. Bütün hayatında ne kadar yanlış ve çürük fikirlerle aldandığını, kavmiyetsizliğin, milliyetsizliğin, "enternasyonallik ve masonluk" hülyasının biraz düşünebilen bir adamı hüngür hüngür ağlatacak derecede gülünç bir budalalık olduğunu anlıyor, istemeyerek, içinden "Ben neyim?.." diye kendi kendine soruyor, fakat "Türk'üm!.." demeye cesaret edemiyor, şimdiye kadar ruhu ele geçirilmiş kıymetsiz bir cesetten başka bir şey olmadığını kavrayarak öfkesinden ve utanmasından ağlamak istiyordu. O da Türkleri dünya yüzünden kaldırmak için birbirleriyle tamamıyla ittifak etmiş olan Avrupalıların naçiz bir kulu, uysal bir hizmetçisi, sahipli bir kölesi değil miydi? Avrupalılara, Avrupalıların âdetlerine, geleneklerine, terbiyelerine, görgülerine, muhitlerine, cemiyetlerine tapmıyor muydu? Ecnebilerden aldığı önemsiz bir nişan, bir madalya onu nasıl deli gibi sevincinden çıldırtır ve iftihar ettirirdi?..

Türkleri, Türklerin vatanını mesele mesele taksim edip taksitle maddi olarak parçalamaya çalışan bu yağmacı ve doymaz Avrupalılar manevi hücumlarını da ihmal etmiyorlardı. Lisanlarını, eğitimlerini, ahlaklarını, terbiyelerini, âdetlerini yayarak bir asırdan beri içimizde yalnız isimleri "Türk ve doğulu" kalmış müthiş bir "renksiz ordusu" oluşturuyorlar, bu "renksiz"lerle direncimizi kırıyorlar, bizi zayıflatıyorlar, milliyet ve Türklük fikrini franmasonluk efsanesiyle boğuyorlardı. Düne gelinceye kadar kendisi bile "Türk'üm!" demeye sıkılmıyor muydu? Ve bu memlekette kendisi gibi tarihinin büyüklüğünü, mazisinin şerefini, dedelerinin şanını bilmeyen, inkâr eden, milliyetinden utanan ne kadar Avrupalılaşmış renksiz vardı? Düşünüyor ve hızlı hızlı gidiyordu. Gümrüğün arkasına, yeni apartmanların hizasına gelmişti.

"Nereye gidiyorum?" dedi. Sabaha ancak birkaç saat vardı. Bu gece yatmayacak mıydı? Fakat nerede yatacaktı?

Evini, yalısını hatırlayınca soğuk bir titreme duydu. Oraya nasıl gidecekti? Artık o eve girerse nefret ve öfkesinden, elem ve pişmanlığından ölmeyecek miydi? Tekrar döndü. Beyni sulanmış da kafasının çeperlerine çarpıyormuş gibi, her adımda başında dayanılmaz bir acı duyuyordu.

Yürüdü. Yürüdü ve şuursuz bir hareketle Splandit Palas'ın önüne geldi. Camlı kapıdan görünen aydınlık ve taş koridorun sonunda bir sandalye üzerinde garson uyukluyordu. Çan düğmesine bastı. Garson birden uyandı. Ve çabuk adımlarla kapıya geldi. Açtı. Bu, kır bıyıklı, kırk yaşında tahmin olunur bir Rum'du.

"Oda var mı?" diye sordu.

Garson anlamamış gibi yüzüne baktı. Sözde Türkçe bilmiyordu. Biraz tereddütten sonra:

"*Malista...*"[1] dedi.

Fakat karşısındakinin Rumca bilmediğini anlayınca tekrar iğrenç bir Yahudi Fransızcasıyla ilave etti:

"*İlya, ilya, veuyez entre!*"[2]

Mermer basamaklı merdivenin başına gelince garson geride kaldı. Yine o yalnız Selanik'e mahsus olan bozuk ve yanlış Yahudi Fransızcasıyla

"Siz çıkınız mösyö, yukarda odanız gösterilecek..." dedi.

Bir düğmeye bastı. Yukarda bir zilin çalındığı işitilir gibi oldu. Merdiveni yavaş yavaş çıkıyor, başının ağrısından gözleri kapanıyordu. Kendisini ortadaki salonun açık kapısı önünde buldu. İçerde gayet sarı saçlı, beyaz giysili bir Avrupalı kadınla başı açık ve esmer bir delikanlı konuşuyor ve gülüşüyorlardı. Gözlerini ovuşturarak gelen kuvvetli, çirkin ve biçimsiz garson onu sağ tarafta tek yataklı odalardan birine götürdü. Çiğ ve beyaz aydınlığı söndürüp yalnız kalınca arkası üstü karyolaya uzandı. Soyunmaya, hatta potinlerini[3]

1 (Yun.) Elbette.
2 (Fr. *Il y a, il y a, veuillez entrer!*) Var, var, buyrun!
3 Koncu ayak bileğini örtecek kadar uzun olan, bağcıklı veya yan tarafı lastikli ayakkabı.

çıkarmaya takati yoktu. Gözlerini kapadı. Kollarını başının üstüne çapraz koydu.

Uyuyamıyor, başının zonkladığını duyuyor, evini düşünüyordu! İhtimal karısı bu akşam onu beklemiş ve kim bilir ne kadar merak etmişti. Ama nasıl gidecekti. Kırk sekiz saattir birbirini takip eden olaylar, haberler onu şaşırtmış, varlığını, ruhunu değiştirmiş, muhakemesini perişan etmişti. Şimdi ne kadar zor bir durumda kalmıştı... Hakaretin, tecavüzün, haksızlığın şiddetinden ansızın uyanan millet İtalyan mektebinin, acentesinin, hastanesinin, hatta konsoloshanesinin armalarını parçalamış, bayrak direklerini kırmış, sancaklarını yırtmış, heyecanlı gösteriler yapmıştı. Ne kadar İtalyan varsa şüphesiz hepsi kovulacaktı. İtalyan dostu görünecek bir Türk şüphesiz lanetler, nefretler içinde küçük düşürülecek, memleketten dışarı çıkarılacaktı...

Başının ağrısından gözleri yaşarıyor ve akacak gibi oluyordu. Yüzükoyun döndü. Önüne karısı, çocuğu, evi geliyordu. O hiç böyle bir günü düşünmemiş, bu ana kadar mesut yaşamıştı. Bir Batılıyla, bir İtalyan'la evlenmek, hayatını birleştirmek ona pek tabii görünmüş, hatta iftihar edilebilecek bir seçkinlik gibi gelmişti. Avrupa'dan geldiği seneyi, gençlik ve bekârlık günlerini hatırlıyor, geçmişi sesli bir sinematograf süratiyle hayalinden geçiyordu.

Grazia'yı ilk defa İzmir'de bir baloda görmüş ve hayret etmişti. Bu kız eski Roma tarzında fantazi kıyafetler giyiyor ve tıpkı İmparator Adrian'ın[1] metresi Antinous'a[2] benziyordu. Avrupa'da öğrenimi sırasında sanat tarihini incelerken hep Louvre Müzesi'ne gider, saatlerce bu güzel gözdenin heykeline bakardı. İzmir'de bu heykelin canlısını görmek onu deli ediyordu. Grazia'ya hemen âşık olmuştu.

Evvela babasına kendisini tanıştırttı. Bu mösyö, Vitalis isminde bir İtalyan mühendisti. Mesleklerinin bir olma-

---

1 Roma İmparatoru Publius Aelius Traianus Hadrianus (76-138).
2 Hadrianus'un sevgilisi genç adam Antinous (111-130).

sı ahbaplıklarının çabuk ilerlemesine sebep oldu. Mösyö Vitalis'in hükümette görülecek işleri, memlekette çevrilecek birçok dalavereleri vardı. Bu genç Türk'e mal bulmuş mağribi gibi sarıldı. Evine kabul etti. Onu âdeta kendisine fahri bir tercüman, fahri bir komisyoncu yaptı. Fahri ve bedava olmakla beraber gayet terbiyeli olan bu hizmetçi ona istediği kadar iş buluyor, hilelerine, vurgunlarına yardım ediyor, hükümetteki güçlüklerini bir dakikada hallediveriyordu. Hem bu Türk zengindi. Kızına gayet kıymetli hediyeler veriyordu.

Fakat bedava ve sadık tercümanının kızına âşık olduğunu, onunla evlenmek istediğini işittiği vakit çok öfkelendi. Bir Türk'e kızını vermek... Bu mümkün müydü? Bir barbara, bir vahşiye, bir medeniyet düşmanına, kısacası bir Türk'e nasıl kız verilirdi?.. Şiddetle reddetti.

Aradan birkaç ay geçti. Lakin tuhaftı; kızı da bu Türk'ü istiyordu. Mösyö Vitalis gençliğinden beri İspanya'da hayalini kurduğu şatoların temellerini birden kazılmış gördü. Büyük bir menfaat onu bekliyordu... Biraz feylesoflaştı, biraz âlimleşti. İtalya'da, aç ve sefil günlerde bütün ruhuyla inandığı sosyalizm teorileri tekrar aklına geldi.

Bir gün kızına dedi ki:

"Zanneder misin, bu Kenan bir Türk'tür?"

Grazia can atarak:

"Asla, asla! Kenan asla bir Türk değildir. Ve asla bir Türk olamaz..." diye cevap vermişti.

Sonra uzun uzadıya sohbet ettiler. Mösyö Vitalis kızına tarihten, soyağacı biliminden bahis açtı; Bizans İmparatorluğu'nu zapt eden Türkler ancak bir avuçtu... Bugün görülen Rumeli ve Anadolu ahalisi hep Rum'du. Fakat zorla dinleri değiştirilmişti. Evet, Kenan da bir Rum çocuğuydu. Türkiye, Avrupalılar tarafından paylaşıldıktan sonra hiç şüphesiz Rumeli ve Anadolu'da Türk namı altında yaşayan on yedi milyon Rum eski dinlerine dönecek, Hıristiyan olacaklardı... Mösyö Vitalis böyle anlatıyor, bü-

tün Türkiye'de sultanın ailesinden başka Türk bir familya olmadığını ve hatta bunu aklı eren, bilgili Türklerin de itiraf ettiklerini ilave ediyor, Grazia şaşıyor ve seviniyordu.

Kenan tekrar davet edildi. Bu konuşmalar yanında açıldı. Tarihleriyle, eserleriyle, gelenekleriyle, kahramanlıklarıyla şöhret kazanan, daha Abbasiler zamanında batıya üşüşmeye başlayan milyonlarca Türk'ü, Karamanlıları, Selçukluları, Akkoyunluları, Karakeçilileri unutarak, Osman hanedanının ortaya çıkışından birkaç sene evvel Rumeli'ye, Vardar Vadisi'ne geçen bahadır Türklerin varlığını inkâr ederek o da, Türkiye'de hiç Türk bulunmadığını onayladı.

Baba kız hayalleriyle Kenan'ı Rum olarak kabul ettikten sonra evliliği o kadar imkânsız görmediler. Mösyö Vitalis iki sene evvel ölen babasından Kenan'a on beş bin liralık bir miras kaldığını öğrenmişti. Bu mühim bir paraydı, özellikle Türkiye'de... Sonra Doğu meselesi halledilince, yani Türkiye Avrupalılar tarafından parça parça paylaşılınca en büyük mevkileri böyle Kenan gibi teknik bilgiye sahip, Avrupa'da tahsil görmüş, yerlilerin ruhuna vâkıf, güçlü adamlar işgal edecekti. Evet Grazia'nın talihi iyiydi...

Mösyö Vitalis'e bu evlilik uygun göründü. Lakin birkaç önemsiz şartı vardı: Kenan evlenmeden evvel mülklerini satacak, kızına beş bin lira verecek, Türk âdetlerine sadık kalmış tutucu akrabalarıyla asla görüşüp konuşmayacak, doğacak çocukları İtalyan terbiyesi görecek ve İtalyan olacak... Grazia her hususta serbest bulunacak... Kendisine de bazı teşebbüslerinde kullanılmak için, borç gibi, beş bin lira verilecek!..

Kenan hemen İstanbul'a gitmiş, satılacak şeyleri satmış, bütün şartları kabul ederek Grazia ile birleşmişti. İki sene içinde birbiri üstüne iki erkek çocuğu olmuştu. Gayet mesuttu. İtalyan âdetini takip ederek çocuklarını numara ile çağırıyorlar: "Primo! Sekundo!" diyorlardı. Sekundo iki sene evvel hastalanmış ve ölmüştü. Şimdi yalnız Primo ile

kalmışlardı... Mösyö Vitalis Meşrutiyet'in ilanından sonra Türkiye'de işlerin iyi gitmeyeceğini düşünerek binlerce lirayla on parasız geldiği İtalya'ya gitmişti. Orada bir çiftlik almış, işten el çekmişti. Kızına ve damadına her hafta bir kartpostal ve her ay uzun bir mektup gönderiyordu...

Acaba bu saldırının üzerine neler yazacak, İtalyan armadasının[1] galibiyetini, İtalyan askerinin kahramanlıklarını nasıl methedecekti. Kenan bilmediği bir yerinden yaralanmış gibi yüzünü buruşturdu. Uyuyamıyordu...

Şimdi babası Grazia'yı ve kendisini İtalya'ya çağırmayacak mıydı? Ne yapacaktı?.. Gidecek miydi?.. Hayır... O halde?..

Acaba Grazia uyruğunu değiştirmeye razı olacak mıydı? Çocukları vardı. Ve işte on seneye yakın birbirlerini o kadar seviyorlardı... Şakaklarından soğuk terler akıyordu. Cebinden mendilini çıkardı. Yüzünü sildi. Saçlarını parmaklarıyla karıştırdı. Gözlerini açtığı vakit pencereden dışarısının aydınlanmakta olduğunu gördü. Sabah oluyordu. Ömründe ilk defa olarak bütün bir geceyi uykusuz geçiriyordu. Ayağa kalktı. Gerindi. Başı ağrıdan uyuşmuş gibiydi. Pencereye yaklaştı. Sokağa baktı. Karşıki binanın ikinci katındaki balkonuna yaşlıca bir kadın birtakım örtüler asıyor ve rıhtımda koyu lacivert bir deniz, koyu lacivert bir göğün altında uzanıp gidiyordu. Sokağın içinde birkaç Yahudi kavga eder gibi konuşuyorlar, yirmi otuz kişilik bir gürültü çıkarıyorlardı. Döndü. Tekrar yatağa uzandı. Gözlerini kapadı. Uyuyamıyor, içinden "Ne yapacağım? Ne yapacağım?" diyor, hiçbir karar veremiyor, ızdırap ve azaptan kıvranıyordu...

* * *

Otelin kapısından çıkınca gözleri kamaştı. Büyük bir güneş tepe noktasına yaklaşmış, ortalığı çiğ, sert ve beyaz bir ışık içinde bırakmıştı. Deniz sakin ve maviydi. Arabalar, tramvaylar yine eskisi gibi geçiyor, herkes sanki eskisinden biraz daha hızlı yürüyordu.

---

1 Büyük savaş filosu.

Tramvaya binmedi. Beyaz Kule'ye[1] kadar yayan gitmek istedi... Evvela deniz kenarını takip etti. Bu tarafı çok tenhaydı. Tek tük birkaç kişi geçiyordu.

Sonra yine binalar tarafına saptı. Ümitsiz bir yüze rast gelmiyordu. Bilakis şapkalıları daha şen, daha mesut görüyordu. Tüccar kâtipleri, mağaza memurları, kendi kendilerine hayali bir önem veren tatlısu frenkleri, kısacası bütün bu renksiz ve Türklüğe düşman güruh, seviniyordu. İyice dikkat etti. Dışarıdan biri gelse mutlaka bugün bir bayram var zannedecekti. Asabileşiyor, dişlerini sıkıyor, dudaklarını ısırıyor:

"Sevininiz, hainler, sevininiz! Bizim felaketimiz sizin için saadettir!" diyordu.

Beyaz Kule'ye geldi. Duvarları yıkma işine ara verilmişti. İttihat Bahçesi'nin[2] önünde durdu. Asker kulübünün karşısında boş bir araba duruyordu. "Binsem mi?" diye düşündü. Vazgeçti. Ne oldukları belirsiz, irili ufaklı şapkalı çocuklar Fransızca ilaveleri birbirlerine okuyorlar, katılacak derecede gülüyor, ve itişiyorlardı. Güneş yüzünü yakıyordu. Havagazı direğinin dibinde birkaç ecnebi kadınla birkaç şapkalı duruyor ve tramvayı bekliyordu. Erkekler şüphesiz yeni başlayan savaşı, düşman filosunun zaferini anlatıyorlar ve kadınlar sevinçli bir merakla dinliyorlardı. Nihayet uzaktan yaklaştığı görülen tramvay geldi. Ağzı ağzına doluydu. Yalılarda oturanlar öğle yemeğine dönüyorlardı. Yer yoktu. Arkadaki arabaya atladı. Kondüktörün mevkiinde ayakta durdu. Herkes birbiriyle konuşuyordu. Türkçe bir kelime geçmiyordu. Dikkat etti. Tramvayın içine baktı.

Kadın erkek hepsi şapkalıydı. İğne atılsa yere düşmeyecek olan bu koca hareketli ve genel meskenin içinde kendisiyle beraber ancak üç fesli vardı. Diğer iki fesli de tramvayı idare eden adamla biletçiydi.

---

1 Selanik'te, deniz kıyısında bulunan ve şehrin sembollerinden sayılan tarihi kule.

2 Beyaz Kule'nin de bulunduğu alan, bahçe.

Tramvay yürürken bu vicdan ezici mağlubiyet ve perişanlık manzarasını görmemek için artık dışarısını seyrediyordu. Yalısına yaklaşmıştı, neden sonra tekrar dikkat etti. İşte aksi gibi bir fesli geçmiyordu. Hep şapkalı, şapkalı, şapkalı... Kendi kendini teselli etmek, bütün bütün kedere ve ümitsizliğe bırakmamak istedi.

"Garip tesadüf," dedi. "Bu kadar yolda bir feslinin geçmemesi pek garip..."

Küçük, zarif yalısı ölmüş gibi sessizdi. Bütün panjurları kapalıydı. Bahçeden geçti. Taş merdiveni çıktı, çana bastı, hizmetçi kız geldi, kapıyı açtı, asabi bir aceleyle sordu:

"Madam nerede?"

"Sabahleyin araba getirtti. Dışarı çıktı."

"Primo?"

"O da madamla beraber gitti."

"Madam bir şey söylemedi mi?"

"Hayır..."

İçeri girdi. İki yol sandığı hazırlanmıştı. Demek Grazia yolculuğu düşünüyordu. Burasını ilk defa görüyormuş gibi duvarlara, perdelere, möblelere, eşyalara bakıyor, hayret ediyordu. Bütün bu evde Türk hayatına, Türk ruhuna ait bir gölge, bir çizgi bile yoktu...

Birden Bursa'daki çocukluğunun geçtiği baba evini hatırladı; sofada rahat ve beyaz örtülü divanlar vardı. Odalar gayet temiz ve halı doluydu. Kubbe tarzında yapılmış nakışlı tavanda asılı yaldızlı kafesinin içinde bir kanarya daima öter, merdiven başındaki ceviz ağacından eski ve guguklu saat, alaturka saat başlarını haykırarak onun gürültüsünü keserdi. Babasının odası gözünün önüne geliyordu. Buraya selamlık[1] da derlerdi. Alçak sedirleri ve kalın halılarla döşeli olan bu geniş oda, ağır vişne rengindeki perdeleriyle biraz karanlıkçaydı. Duvarlarda eğri ve altın kakmalı kılınçlar, ka-

1 Eskiden saray, konak gibi büyük meskenlerde ve evlerde erkek misafirlerin kabul edildiği bölüm.

malar, piştovlar[1] asılıydı. Hatta bir gün babası bu kılınçlardan birini indirmiş, kınından çıkararak ona birtakım siyah lekeler göstermiş ve:

"Bunlar ne? Biliyor musun?" diye sormuştu.

O ne olduğunu anlamayarak,

"Çok kirlenmiş, temizletelim..." cevabını vermişti.

Hâlâ duyuyor gibi oluyordu; o vakit babası gülümsemiş ve büyük eliyle minimini sırtını okşayarak:

"Hayır, oğlum, hayır," demişti, "bunlar kir değil... Bunlar düşman kanı... Bu kılınç bize dedelerimizden kaldı. Babam da, ben de onunla savaşa gittik. Bu kılınç yedi muharebe gördü. Üzerindeki düşman kanı en büyük kıymetidir, temizlenmez..."

Sonra bir gün yalnızken, hizmetçiye diğer kamaları ve irili ufaklı kılınçları indirtmiş, kınlarından çıkararak bakmıştı. Hepsi, hepsi kanlıydı. Ve bu kanlar düşman kanıydı... Yine bu odadaki baş sedirin üstünde etrafı ipekten ve sırmalı çevrelerle süslenmiş büyük bir tablo vardı. İki sütun üzerine, kırmızı ve ince çiçekler içine yazılmış olan bu satırları daima okur, hatta ezberlerdi. Bu sert ve temiz, sanki altın ve çelikten yapılmış bir kasideydi. Mertlik nasihatleri veriyor, mert bir Türk ruhundan saçılıyor, iffet, namus, dayanıklılık, gönül tokluğu tavsiye ediyordu. Bazı mısraları işte aklına geliyordu:

Geçme namert köprüsünden, ko aparsın su seni!

*

Korkma düşmandan, ki ateş olsa yandırmaz seni!

*

Müstakim ol, Hazret-i Allah utandırmaz seni![2]

---

1 Tabancaların atası olan silah. Misket tüfeğinin kısaltılmışıdır.

2 Süleyman Nazif ve Faik Ali Ozansoy'un babası Diyarbekirli Sait Paşa'nın (1832-1891) "Müstakim [Doğru] ol Hazret-i Allah utandırmaz seni" mısraıyla biten meşhur muhammesinden mısralar.

Son mısra bir nakarat gibi tekrar ederdi. Babası ne kadar genç dururdu. Gelen misafirler, ağalar da ona benzerlerdi. Bu tablo güya kalplerinin, ahlaklarının tercümesiydi... Harem tarafı da hayalinde dalgalanıyor, başı yeşil örtülü annesiyle, daima yere bakan, omzunda hale gibi pembe bir atkı taşıyan sevgili kızkardeşini görüyordu. Şimdi bu aziz varlıklardan, kendi kökünden, temellerinden ne kadar uzaktı... Tahsildeyken babası ve annesi ölmüşlerdi. Amcasının yanına giden kızkardeşi orada yerlilerden birine varmıştı. Kendisi on senedir ne Bursa'ya gitmiş, ne akrabalarını görmüş, hatta mallarını bile İstanbul'dan gönderdiği bir vekil vasıtasıyla sattırmıştı...

Hayalinden uyanıyor, etrafına bakıyordu. Duvarlarda mitolojiye ait resimler, eski Roma ve Yunan manzaraları vardı. Askıda Primo'nun mektebe giderken giydiği geniş hasır şapkası, ortadaki yuvarlak masanın üzerinde *Progrès* [1] ve *Journal de Salonique*[2] gazetelerinin nüshaları duruyordu. Buradan kaçmak istedi. Ama hangi odaya gidecekti? Yukarı çıksa Mösyö Vitalis ile Madam Vitalis'in büyük boy resimleriyle karşılaşacaktı. Salona girdi. Bir pencere açtı, panjuru itti. İçeriye aydınlık doldu. Oh... İstemeyerek duvarlara göz gezdirdi. Garibaldi'nin,[3] Victor Emmanuel'in[4] resimleri rahat ve muzaffer iki hâkim gibi ona bakıyorlardı. Karşısındaki duvarlarda Vatikan'ın, Napoli'nin yağlı boya manzaraları asılmış duruyordu. Ve bu ev kendisinindi... Düşünüyor, düşünüyor, düşündükçe iki gündür farkına vardığı varlığının aşağılığını, sefaletini, adiliğini, mefkûresizliğini[5]

---

1 *Le Progrès de Salonique* [Selanik'in İlerleyişi]: 1900-1911 yılları arasında Selanik'te yayımlanmış Fransızca gazete.

2 *Le Journal de Salonique* [Selanik Gazetesi]: 1895-1911 yılları arasında Selanik'te yayımlanmış Fransızca gazete.

3 Giuseppe Garibaldi (1807-1882), İtalyan devletinin kurulmasına öncülük eden, büyük yurtsever lider.

4 Victor Emmanuel III (Vittorio Emanuele Ferdinando Maria Gennaro di Savoia, 1869-1947): 1900-1946 yılları arasında İtalya kralı.

5 "İdeal" kelimesine karşılık olmak üzere 20. yüzyıl başında Ziya Gökalp tarafından Arapça kök ve vezinle Türkçede üretilmiş kelime.

anlıyor; kaybettiği kavmiyeti, unuttuğu milliyeti, kıymetini takdir edemediği temelleri için acı bir matem duyuyor, "Ah ne kadar zavallıymışım!" diyordu.

Bu vicdan azapları içinde geçen yarım saat ona bir gün gibi göründü. Kapının zili çalınca bütün vücudu titredi. İşte Grazia geliyordu. Parmaklarının uçları üşüdü. Boynu hararet içinde kaldı. Başı kaşındı. Dayanılmaz bir ızdırap duydu. "Keşke fikrimi mektupla yazaydım!" diye düşündü. Fakat işte artık vakit yoktu. Grazia dışarıda şapkasını çıkarıyor ve hizmetçi kıza kendisini soruyordu. Şimdi kapıyı açacak içeri girecekti... O ne yapacaktı? Ne söyleyecekti? Nasıl konuşacak, sabahleyin verdiği kararı ona nasıl anlatacaktı?

Bu tereddüt eziyeti çok sürmedi. Grazia kapıdan girdi ve solgun bir tebessümle:

"Bonjur dostum, niçin burada oturuyorsun?" dedi.

Yüzü sararmış ve güzel burnu biraz daha büyümüş ve uzamış gibiydi. Arkasında ince kahverengi bir manto vardı. Sol elinin eldivenini çıkarmaya çalışıyordu. Kenan şuursuz bir cevap verdi:

"Hiç..."

"Dün gece neye gelmedin?"

"İşim vardı."

"Neredeydin?"

"Otelde!"

"Oh, ne kadar merak ettim."

Ve yanına oturarak merakının ızdıraplarını anlattı. Bir kolunu aşk ve zevk dakikalarında olduğu gibi Kenan'ın omzuna atmıştı. Cümlelerin nihayetlerinde bu koluyla onun başına dokunuyor, hafif bir sallantı yapıyor, sanki muhatabını böyle büyüleyip uyutuyor, varlığını benimsiyordu. Kenan on senedir içine yuvarlandığı esirlik uçurumunun hâlâ dibinde bulunduğunu ve buradan kurtulmanın pek güç olduğunu görüyordu. Seviyorum zannettiği bu siyah gözlü güzel kadın, hakikatte, aslıyla, esaslarıyla, kavmiyetiyle kendisine ne kadar yabancı, ne kadar uzaktı. Ve hatta bir düşmandı...

İlan olunan savaştan bahsediyordu. Kenan dinliyor ve sessizliğini bozmuyordu. Grazia bu sabah tercümanla konuşmuştu. Hiç kimsenin bilmediği, gazetelerin yazmadığı havadisleri öğrenmişti. Ecnebi siyasi memurlar her şeyi biliyorlardı. Yalnız Türklerin bir şeyden haberleri yoktu. Tercüman sır olarak söylemişti; bu sene içinde Doğu meselesinin en mühim noktaları hallolunacaktı. İngiltere, Almanya, Fransa, kısacası bütün Avrupalılar birbirleriyle tamamıyla anlaşmışlardı. Fas Fransa'nın oluyor, Almanya'ya Afrika'dan başka bir sömürge verilmekle beraber Anadolu'da serbest bırakılıyor, İngiltere İtalya'ya Trablus'un acele zaptını tavsiye ediyordu. Trablus İtalya'nın olurken Acemistan[1] da Rusya ve İngiltere tarafından paylaşılacaktı. Birkaç ay sonra Rumeli'nin her tarafında bombalar patlamaya başlayacak; Girit Yunanistan'a bağışlanacak, Arnavutluk'a, Makedonya'ya, Suriye'ye, Arabistan'a özerklik verilecek, sultanlık Avrupalıların himayesine alınarak Türkiye'de "uluslararası bir yönetim" kurulacaktı... Avrupa'nın programı buydu!

Grazia bunları ayrıntılı ve çabuk anlatıyor, tercümanın korkularını tekrar ediyordu: Şimdi hükümet Genç Türklerin elindeydi. Ve bu gençler halkı heyecana getirmek, haşin ve ortak bir ruh yaratma becerisine sahiptiler. Doğu meselesinin çözümüne teşebbüs olunduğu sırada hükümet ellerinde bulunursa büyük felaketlerin yaşanması muhakkaktı. Çünkü ihtiyar Türklerle birleşecekler, Rumeli'de ve Anadolu'da savaşmaya kalkacaklardı. Birçok katliamlar beklemek lazım geliyordu. Bir iki hafta içinde Trablus'un zaptı heyecanıyla mebuslar hükümeti devireceklerdi. Bütün konsoloslar, yeni kabinenin Avrupa fikirli, Avrupa'da tahsil görmüş ademimerkeziyet[2] yani özerklik taraftarı, hakiki hürriyeti, yani Avrupa himayesini ister, milliyet bağnazlığından arınmış ve muhalif ve güçlü mebuslardan oluşacağına emindiler.

---

1 İran.
2 Yerinden yönetim.

Bu kabine askerleri öldürtmeden Trablus'ta İtalya'nın hakkını ve hâkimiyetini tanıyacak, Girit için manasız ve tehlikeli ısrarlarla büyük devletleri ve Yunanistan'ı üzmeyecek, Arnavutluk'a, Makedonya'ya, Suriye'ye istedikleri özerkliği verecek, maliyesini Avrupalılara teslim ile "toprak bütünlüğünü" son defa bir kere daha onaylatacak, kısacası Doğu meselesini mutlu bir siyasetle kan dökülmeden bitirecekti... Bütün limanlar açılacaktı. Mezopotamya işletilecek, Avrupa'nın büyük sermayeleri hep koşacak, her tarafa şimendiferler yapılacak, buraları Mısır gibi ticaret ve zenginlik memleketi olacak, Türkiye de artık bütün gelirlerini vahşi ordusu ile donanmasına harcamaktan vazgeçerek gerçek ilerleme yolunu tutacaktı. O vakit ne bağnazlık, ne cehalet kalacaktı. Avrupa medeniyeti üstün gelecek, sert ve savaşçı milyonlarca yarı vahşi, uysal ve yumuşak ameleler haline gelecekti.

Ama tercüman korkuyordu... Korkuyordu ki hükümet yine Genç Türklerin elinde kalmasın! Bunlar gayet gururlu, cahil ve şovendiler. Avrupalıları hiç sevmiyorlardı. Devrimden, kan dökmekten, boş yere savunma ve inattan çekinmezlerdi. Barbarca cesurdular. Hatta on iki saat içinde İtalyanları Türkiye'den kovmaya kalkışmışlar, boykotaj ilan ederek İtalyan ticaretini zarara uğratmak serseriliğini göstermişlerdi...

Grazia şuh ve heyecan verici kadınlara has bir konuşma becerisiyle, uzatarak, ayrıntılı ve güzel anlatıyor, Kenan kesmeden dinliyor, ölmüş gibi hareketsiz duruyordu. Tercüman herhalde iki üç ay için Selanik'i terk etmek pek münasip olacağını da söylemişti. İstanbul gayet güvenliydi. İtalya'ya, yahut yabancı bir memlekete gitmeliydi... Grazia pasaportlarını bile hazırlatmıştı. Sordu:

"Ne vakit hareket edeceğiz, Kenan? Yarın mı?.."

"Nereye?"

"Mısır'a, İstanbul'a, yahut İtalya'ya..."

Kenan cevap vermedi. Bize daima büyük ve sarsıcı heyecanlardan, büyük kederlerden, büyük ümitsizliklerden

sonra gelen o derin ve bilinçli sükûn, o cesur soğukkanlılık, mizacını birden değiştirmiş, ağırlatmıştı. Şimdiye kadar neslinin düşmanı olan bu yabancı kadınla, vatanının zapt ve iflasını hoş ve uygun gören bir Batılı ile nasıl yaşamıştı, şaşıyordu. Grazia ilave etti:

"Yüzüme ne tuhaf bakıyorsun... Hem söylemeyi unutmuştum, dün babamdan da bir telgraf aldım. Mutlaka Selanik'ten çıkmamızı yazıyor."

Kenan başını çevirerek ve pencereden dışarıya bakarak:

"Ben buradan bir yere gitmem!" dedi.

Grazia inanamadı:

"Nasıl, Selanik'te mi kalacaksın?"

"Tabii..."

"Ee ben?"

"Sen de..."

Bu esnada Primo içeri girdi. Yavaş yavaş yürüyordu. Düşünceli ve solgundu. Gözleri uzaklara bakıyor gibi küçülmüş ve derinleşmişti. Annesi onun yanında tartışmayı uygun görmedi. Öfkeli ve sert bir tavırla:

"Haydi dışarı bakayım, Primo," dedi, "gizli bir şey konuşuyoruz..."

Çocuk itiraz etmedi. Sararmış babasıyla, dudakları titreyen, parmaklarıyla eldivenlerini çıkaran annesine bir şey söylemeden çıktı. Evet böyle olacaktı. Primo sanki bilmiyor muydu?.. Dünü düşünmeye başladı. Mektebe gitmemişti. Sabahleyin İttihat Bahçesi'nde buluştuğu Rum çocuklarıyla rıhtımdan balık tutmaya çalışıyordu. Mektep arkadaşlarından Orhan'ı yazlık tiyatronun önünde gördü. Gazete okuyordu, yanında biraz büyücek bir Türk çocuğu daha vardı. Kendisini çağırmıştı. Bu bir Türk paşasının oğluydu. Mektepte bütün arkadaşlarına hükmeder, frerlerden[1] hiç korkmazdı. Acaba niçin çağırıyordu? Yanına gitti. Orhan onun elinden tuttu ve sordu:

---

1 (Fr. *frère*) Yabancılara ait okullarda görevli papaz.

"Senin baban Türk değil mi?"

Primo kızardı:

"Niçin soruyorsun?"

"Soruyorum, niye inkâr ediyorsun? Senin baban Türk mühendisi değil mi?"

"Evet..."

"O halde sen de Türk'sün!.."

Primo Türkçe bilmiyordu. Orhan Fransızca söylüyordu. Ona elindeki Genç Türklerin bildirisini tercüme etti. Şimdi Türklerle İtalyanların savaştığını anlattı. Anlatırken coşuyordu; Türkler dünyanın en cesur, en asil, en güçlü bir milletiydi. Krallar, hükümdarlar, hakanlar, beyler, emirler nesliydi... Asırlarca bütün Asya'ya hâkim olmuşlar, Atilla[1] Avrupa'yı ezmiş, köpek gibi inletmişti. Türkler medeniyet yollarını açmış, her yere kahramanlık, temiz kan, saf ahlak, yenilik ve seçkinlik götürmüşlerdi. Dünyanın en büyük devletini Cengiz[2] kurmuş, bu büyük Cengiz neslinden ayrılan küçük bir kısım, Doğu Roma'yı, Bizans İmparatorluğu'nu yıkmış, Anadolu'yu ele geçirmiş, oradaki dağılmış Türkleri birleştirerek, ta Viyana'ya kadar gitmişti. Birkaç asır evvel Avrupa'yı terbiye eden bu nesle, Osmanlı Türklerine şimdi hepsi birden, bütün Avrupalılar saldırıyorlar, mahvetmek için uğraşıyorlar, fakat başarılı olamıyorlardı. Şimdi de hepsi onları Afrika'daki sömürgelerinden çıkarmak istiyorlardı. Ama çıkaramayacaklardı. Türklerin ne kadar kuvvetli olduklarını, ne kadar mağlup olmaz bir kuvvet olduklarını tekrar anlayacaklar ve düşünmeye başlayacaklardı. Bütün Avrupa'nın teşvikiyle İtalya ortaya atılmıştı. Onun zırhlıları çoktu!..

Orhan, "Ah, bizim de olsaydı..." diyor, fakat karada bir şey yapamayacaklarını, denizden içerleri İtalyanlar için mezar olacağını söylüyor, Türklerin eski deniz savaşlarını, vaktiyle

---

1 Attila (406-453): 434'ten 453'e kadar Hunların lideri, Avrupa Hun İmparatorluğu'nun hükümdarı.

2 Cengiz Han (1162-1227), Moğol komutan, hükümdar ve Moğol İmparatorluğu'nun kurucusu.

Akdeniz'i bir Türk gölü yaptıklarını, bütün paşababasından, teğmen ağabeyisinden duyduğu şeyleri çocukça büyülterek, abartarak, uzun uzadıya hikâye ediyordu. Primo zevk alıyor ve dinliyordu. O an kendi babası da bir Türk olduğu için derin bir iftihar duydu... Rıhtımdaki Rum çocukları onun bir Türk çocuğu ile saatlerce konuşmasını kıskandılar. Çağırdılar. Aldırmadı. Yine çağırdılar. Tekrar çağırıyorlardı.

Orhan:

"Oh bu sinekler!" dedi, "bir şey yapamazlar, yalnız taciz etmesini bilirler."

Ve ilave etti:

"Bunlar bizi rahat bırakmayacaklar; haydi dışarı çıkalım, yine sonra gireriz."

Primo hiç itiraz etmedi. Orhan'la beraber bulunmaktan o kadar hazzediyordu ki... İşte Türk olmayan arkadaşları içinde onun kadar güzeli ve sevimlisi, özellikle de kuvvetlisi yoktu. Kırmızı fesinin altındaki siyah saçları, esmer çehresi, al yanakları daima ileri ve yüksekten bakan parlak gözleri, hemen bir şeyin üzerine hücum edecekmiş gibi dik ve çevik duran cesur tavrı ona küçük ve karşı konulmaz bir kahraman hali veriyordu.

Bahçeden çıktılar. İlerde, İttihat ve Terakki Kulübü önünde dehşetli bir kalabalık gördüler. Primo bu kalabalığı dört beş yüz bin kişi tahmin etti. Orhan durdu. Baktı:

"Bir şey var galiba, haydi oraya gidelim!" dedi.

Primo tereddüt ediyordu. Orhan ona cesaret verdi:

"Korkma, sen Türk'sün! Türkler hiçbir vakit, hiçbir yerde, hiçbir şeyden korkmazlar..."

"Fakat başımda şapka var!"

"Zarar yok!"

"Kenarında İtalyan renklerinden kurdele var, bak..."

Orhan yine buna da bir çare buldu. Primo'nun şapkasını yarım saat için bahçenin tütüncüsüne bıraktılar. Tam kulübe doğru giderlerken bu kalabalık dalgalandı, karıştı, ortaların-

da uzun bir sırıkta sallanan kırmızı bayrak, beyaz ay ve yıldız göründü. Bahçeye doğru geliyorlardı. Bu heybetli gelişi nefes almadan seyrettiler. Önlerinden geçerken onlar da takıldılar. Primo dikkat etti. Birçok çocuk vardı. Ellerinde yırtılmış bayrak parçaları tutuyorlardı. Ama kendisinden başka fessiz ve başı açık yoktu. İttihat Bulvarı'nda yürümeye başladılar. Sol tarafta bir binanın önünde durdular. Primo hemen tanıdı. Annesiyle birkaç defa gelmişti. Burası İtalyan Konsoloshanesi'ydi. Kapının üzerine bir adam çıktı. İtalyan armasını indirdi. Aşağıda bekleyenler hücum ederek ayaklarıyla parçaladılar. Bir baltayla büyük bayrak direğini kırıyorlardı. Kapının yanındaki parmaklık setine siyah giysili, sarı bıyıklı, küçük fesli bir adam çıktı. Yumruklarını sıkarak bir şeyler söylüyor, bütün kalabalık alkışlarla ona cevap veriyordu. En nihayet avazı çıktığı kadar bir şeyler haykırdı. Dinleyenler bağırarak mukabele ediyorlar ve anlayamadığı birtakım kelimelerle bağrışıyorlardı. Merak etti. Ne söyleniyordu? Yavaşça sordu:

"Ne diyor?"

Orhan Fransızca tercüme etti:

"Diyor ki namussuz, alçak, korsan İtalyanlar, bizim haberimiz yokken, aramız kendileriyle iyiyken, bizim dostlarımızken birdenbire vatanımıza hücum ettiler. Oradaki silahsız adamları, ihtiyarları, kadınları, kızları, çocukları top gülleleriyle öldürdüler. Vatandaşlar! Onlar büyük ve güçlü zırhlılarına güveniyorlar. Fakat onların zırhlıları varsa bizim de kutsal bir hakkımız vardır. Ve bu onların zırhlılarından daha kuvvetlidir!"

Sonra bir telgraf okundu. Orhan onu da tercüme etti. Trablus'ta İtalyanların iki harp gemisi kayalıklara çarparak batmıştı. Daha sonra bu göstericiler yukarılara doğru çekilmişlerdi. Arkalarından, kırılmış ve ezilmiş İtalyan armasına küçük çocuklar bir ip takmışlar, sürüklüyorlar ve üzerine tükürüyorlardı...

* * *

Primo kapının dibinde, elleri kısa pantolonunun küçük ceplerinde, büyük ve ela gözlerini yere dikmiş bunları düşünüyor, dünün hatırasını noktası noktasına hayalinden geçiriyor ve göğsünün kabardığını duyuyordu. Sabahleyin annesi tercümanla konuşurken de onu dışarı çıkarmıştı.

Şimdi babasıyla konuşurken de kovmuştu... Niçin kovuyordu? O taciz etmekten başka bir şey bilmeyen pis sineklerden miydi? Hayır, o pis bir sinek değil, Avrupa'yı, Asya'yı zapt eden, Orhan'ın anlattığı mert ve cesur Türklerden biriydi... Daima hâkim olan, bu krallar, beyler, hakanlar, emirler nesline mensup bir Türk asla kovulamazdı! Annesi buna nasıl cesaret etmişti. Yoksa kendisinin bir Türk olduğunu bilmiyor muydu?

Yüzüne kan hücum ediyor, elleri titriyordu. İçeri girmek ve annesinden niçin kovduğunu sormak istedi. Kapıya döndü. Fakat durdu. İçerde şiddetle ve heyecanla konuşuluyordu. Âdeta bir kavga sanılacaktı! Anahtar deliğine baktı. İyice dinlemek, ne konuştuklarını işitmek ihtiyacını duyuyordu. Fakat bu bir ahlaksızlık değil miydi?.. Lakin böyle mühim dakikalarda ahlaksızlık var mıydı?.. Kulağını anahtar deliğine koydu. Şimdi odanın içindeymiş gibi işitiyordu. Annesi öfkeli zamanlarındaki ince ve titrek sesiyle:

"Burada ben kalamam!" diyordu, "istiyorsun ki ihtiyar Türkler, vahşi bağnazlar yatağanlarla sokaklara dağıldıkları zaman beni de öldürsünler. Parça parça etsinler! Yarın büyük devletlerin donanması Selanik'i topa tuttuğu zaman gülleler altında ezilelim!"

Babasının sesi pek sert çıkıyordu:

"Bunlar hep hayal, hep vehim! Türkler kadınlara el kaldırmazlar. Avrupa'nın donanması da buraya gelemez. Hem sen kalırsan artık İtalyan olmayacaksın..."

"Ya ne olacağım?"

"Türk..."

"Ben mi Türk?"

"Evet sen..."

"Mümkün değil. Ölürüm de Türk olmam. Vahşiliği kabul etmem."

"Türkler vahşi değildir. Asıl vahşi, hırsız ve korsan olan İtalyanlardır."

"Hayır Türklerdir!.."

Babasının sesi bir yıldırım gibi gürlemeye başladı:

"Sus diyorum!.. İşte sana teklifim: Buradan gider ve İtalyan kalırsan bil ki artık aramızda hiçbir ilişki yoktur. Benimle yaşamak, evimizi bozmamak istersen tamamıyla Türk olacaksın! Babanı, memleketini, âdetlerini, dostlarını unutacaksın! İsmin değişecek! Çarşaf giyecek, Türkçe öğrenecek, bir harf İtalyanca söylemeyeceksin... İşine geliyorsa razı ol. Yok, gelmiyorsa serbestsin! Bugün istediğin yere gidebilirsin. Seni boşarım. Bir daha birbirimizi görmemek üzere ayrılırız!"

Annesinin sesi yumuşuyordu:

"Oh Kenan, on senelik hayatımızı birden nasıl unutuyorsun? Birleşirken şartlarımız neydi? Sen tamamıyla bir Avrupalı'ydın. Niçin böyle birdenbire değiştin? Vahşi oldun? Ah Madam Rapizardi... Şimdi neredesin? Sen bana hep bugünleri söylemiştin..."

"Ne söylemişti?"

"Seninle nişanlandığımız vakit o kadar engel olmaya çalıştı; 'Bunlar koyun derisine saklanmış kurtlardır. İnanmaya gelmez. Ne kadar Avrupa'da okusalar, terbiye görseler, yine bir gün dişlerini çıkarır, insanı parçalarlar' derdi. Ben dinlemedim. Ah ben dinlemedim. Sana inandım. Hiç böyle vahşileşeceğine; medenilere, Batılılara hakaret edeceğine, beni Türk yapmaya, çarşaflara hapsetmeye, hayvanlaştırmaya kalkacağına ihtimal veremezdim. Ah Kenan, sen ne kadar nazik ve medeniydin..."

"Kısa cevap isterim! Ya evet, ya hayır... Ben seni zorlamıyorum. 'Serbestsin!' diyorum. Lakin İtalyan ve Batılı kalırsan şimdiden sonra seninle yaşamayacağımı açıkça söylüyorum..."

Annesi cevap vermedi. Yüz sene uzunluğunda bir dakika geçti. Primo başını çevirdi. Anahtar deliğinden baktı. Ortadaki masa ile üstündeki çiçek vazosunun bir kısmını görüyordu. Annesi lafa başlayınca yine kulağını deliğe koydu:

"Mademki öyle... İşte cevap veriyorum: Hayır... Beraber geçirdiğimiz on seneyi, sadakatimi sen düşünmezsen ben hiç düşünmem. Babamın yanına gider, orada rahibe olur, kalırım. Fakat..."

"Ee, fakat?"

Primo'nun şiddetle kalbi çarpmaya başladı:

"Çocuğumu da beraber götürürüm, burada bırakmam..."

"Primo yalnız senin çocuğun değildir! Senin onda ne kadar hakkın varsa, benim de o kadar, belki daha fazla hakkım var. Lakin ben sana haksızlık etmek istemem. Çocuğumuzu çağırırız, sorarız. Hangimizi arzu ederse onun olur. Ya benimle kalır, Türk olur; yahut seninle İtalya'ya gider. Orada ya papaz olur, ya korsan..."

Ya papaz olmak, ya korsan... Primo asla İtalyan olmayacaktı. Mademki babası Türk'tü! O da Türk'tü... Geri çekildi. Eliyle alnını tuttu. Annesi Türk olmaya tenezzül etmez de o İtalyan olmaya sanki tenezzül mü ederdi? Jimnastikhanede idman yapıyormuş gibi göğsünü ileri fırlattı. Ellerini kalçalarına koydu. Kafasını salladı. Kaşlarını çattı. Dudaklarını uzattı. Kollarında bilinmez ve karşı konulmaz bir kuvvetin taşmak istediğini, kalbinin içine sığmadığını duyuyordu. Sert adımlarla salon kapısının önünde gezinmeye başladı. O söyleyeceği ve yapacağı şeyi biliyordu! Kendisi bir Türk, yani bir kahraman değil miydi? Bunu gösterecekti...

Birden annesinin bağırdığını işitti:

"Primo, buraya gel..."

Kapıya doğru yürüdü. Kuvvetinden iyice emin olmak için yumruklarını sıktı. Ve yine idman yapar gibi kollarını ileri uzattı. Evet gayet kuvvetliydi. Kapıyı açtı. Annesi ayak-

ta, masanın yanında duruyordu. Babası oturduğu koltukta hiç kımıldamamıştı. İkisinin de yüzleri sapsarıydı. Annesi onu kucaklamak istedi. Primo dehşetli bir ciddilikle reddetti:

"Yavaş..."

Küçük bir trajedi oyuncusu gibi elini kaldırmıştı. Grazia birdenbire değişen yavrusunun bu amirce hareketi karşısında buz gibi dondu. Sanki nefesi kesildi. Primo büyük bir adam tavrıyla babasının yanındaki koltuğa oturdu. Başını eline dayadı. Ve gayet garip bir şiveyle Fransızca olarak:

"Ne var? Beni neye çağırdınız?" dedi.

İtalyanca söylemiyordu. Grazia'nın çenesi tutulmuştu. Bu bir kâbus muydu? Primo yoksa önceden ders mi almıştı? Kocasına baktı. O da şaşkındı. Primo'nun tuhaf hali onu da şaşırtmıştı.

Uzadıkça ağırlaşan sessizliği, yine Kenan bozmaya cesaret etti. Önüne bakarak:

"Yavrum, biliyorsun ya," dedi, "şimdi savaş var. Annenle biz artık bütün bütüne ayrılıyoruz. Sen benimle beraber burada kalmak, Türk olmak mı istersin? Yoksa annenle İtalya'ya gidip İtalyan olmak mı?"

Primo oturduğu yerden şiddetle fırladı. Grazia ve Kenan ne yapıyor diye birbirlerine bakıştılar. Ellerini kalçalarına dayamış, facia ve heyecan tavrıyla bir annesini, bir babasını süzdü ve gayet bozuk bir Türkçeyle:

"Ben... Turko çocuk... Ben, yok İtalyano... Ben burada... Ben çocuk Türk..." diye haykırdı.

Grazia hayret ve üzüntüsünden masanın yanındaki sandalyeye yığılmıştı. Kenan gözlerine, kulaklarına inanamıyordu. Primo sonra seri bir hareketle kenardaki hasır sandalyeyi kaptı. Kanepeye fırladı. İnce kollarının asla tahmin olunamayan asabi kuvvetiyle bu sandalyeyi kaldırdı ve şiddetle Victor Emmanuel'in resmine vurdu.

Levha parçalanmış ve camları şangur şungur etrafa saçılmıştı... Grazia bir gülle patlamış da sakınmak için başını

saklıyormuş gibi büzülmüş ve sinmişti. Primo öbür kanepeye sıçradı. Aynı sandalye darbesini Garibaldi'nin kafasına indirdi.

Camlar odanın her köşesine düşüyordu. Kenan şaşıp kalmıştı. Sevinçli ve bilinçsiz bir hamleyle kalktı. Kanepenin üzerinde, yükseklerden, pek çok yükseklerden kendisine bakan bu Türk çocuğunu kucakladı. Minimini bir tanrı gibi onu göğsüne bastı. Alnından öptü, öptü, sonra yüzüne baktı. Bu ela gözlerin sonsuz derinliklerinde şimdiye kadar ham bir hayal, asılsız bir serap saydığı şeyin büyük ve yüce bir hakikat olduğunu görüyor; birbirini izleyen nesillerin aymazlığıyla kaybolan, Doğu'nun uğursuz manevi afyonuyla zehirlenen bu muhteşem ve heybetli hakikatin, büyük Türk ruhunun yeni nesilde, yeni hayatta tekrar doğduğunu anlıyordu. İşte iki günde kendisi bile ne kadar değişmişti. Ve büyük saldırılar, büyük felaketler daima büyük devrimlere başlangıç olmaz mıydı? Bunu düşünüyor, kolları arasında tuttuğu ve hâlâ:

"Ben Turko, ben Turko.. Ben yok İtalyano..." diyerek varlığını idrak ve ilan eden küçük tanrısını tekrar tekrar öpüyor, öpüyor; Grazia, muzaffer, genç, güçlü ve uyanık Turan'ın muhakkak galibiyeti altında ezilecek olan zayıf, hasta ve miskin Batı'nın korkak ve kadından bir simgesi gibi hıçkıra hıçkıra ağlıyordu...

Milli hikâye

Primo Türk Çocuğu

1
Nasıl Doğdu?

Bu küçük romanın birinci kısmı Selanik'teki Genç Kalemler'*de yayınlanmıştı. Bu kısmın gayet kısa bir özetini işte yazıyoruz.*

Mühendis Kenan Bey on sene evvel İzmir'de bir İtalyan kızıyla evlenmiş. Avrupa'da tahsil görmüş ve o vakte kadar Türk olduğunu düşünmemiş. Bu kadından da çocuğu var. İtalya Savaşı başlıyor. Bu haksız saldırı son derece gücüne gidiyor. Karısının İtalya'ya gitmek teklifini ret, hatta ona Türk olup kalmasını teklif ediyor. Kadın "Ben vahşi Türklüğü asla kabul etmem..." diyor. Fakat ayrılıp İtalya'ya giderken çocuğunu da götürmek istiyor. Halbuki çocuk Selanik'te yapılan gösterilerden etkilenmiş ve Türklüğün büyüklüğünü, kutsallığını anlamıştır. Türkçe bilmediği halde, "Ben Turko çocuk, ben Turko çocuk..." diye İtalyanlığı reddediyor ve yeni doğan Turan idealinin canlı bir delili gibi babasının ve anasının karşısında yükseliyor..."

T[ürk] S[özü]

2
Nasıl Öldü?

Annesi Türk ve İslam olmayı istemeyerek babasından boşandı. İtalya'ya gitti. Primo evde yalnız kalmıştı. Bu yalnızlık hoşuna gidiyordu. Zaten o ecnebi kadının, o düşmanın aralarında ne lüzumu vardı? Şimdi Fransız mektebinden de çıkmış, bulvarın sonundaki büyük mektebe, bu Türk ocağına girmişti. Bir ay içinde Türkçeyi öğrendi. Bu ne güzel bir lisandı... Yavaş yavaş gazeteleri bile okumaya başladı. Bir gün babası:

"Primo, sana bir Türk ismi koyalım!" demişti.

Hemen sevinerek razı oldu:

"Koyalım, Enver mesela..."

"Bu Türkçe değil."

"Öyleyse Niyazi..."

"O da değil."

"Tuhaf, şaka ediyorsun baba... Türklerin kullandıkları bu adlar nasıl Türkçe olmaz" diye güldü.

Ve babası kendisiyle eğleniyor zannetti; ciddileşti. Kaşlarını çattı. Kollarını göğsünün üzerine çaprazladı. Dik dik baktı. Babası onun sertliğini bozmak istiyor gibi kucağına çekti:

"Şaka etmiyorum, yavrum, bu adlar Türkçe değil."

"Ya nece?"

"Arapça."

"Türkçeler başka mıdır?"

"Başkadır."

"Ne gibi?"

"Mesela Oğuz, Turhan, Orhan, Cengiz, Turgut, Alp vb..."

"Oh Oğuz, Oğuz... Oğuz koyalım" diye ellerini çırptı ve babasının boynuna sarılarak sordu:

"Bu büyük bir adamın adı mıdır?"

"En büyük Türk'ün adı."

"Bu bir paşa mı?"

"Hayır, Türklerin ilk hakanı... İlk Türk hakanı... Her milletin olduğu gibi Türklerin de mitolojisi vardır. Oğuz Han gökten inmiş ve sülalesi Türklere hükmetmiş."

"Oğuz... Oğuz... Beni bir kere çağırınız bakayım."

"Oğuz..."

"Buradayım..."

Minimini vücudu dimdik oldu. Göğsünü ileri çıkardı ve bir kahraman vaziyeti aldı. Babası tekrar onu kucakladı. Öptü.

"Sen bir aslansın yavrum, aslan bir Türk. Adın tarihe geçecek" dedi.

Primo bir dakika düşündü. Adını tarihe geçirmek... Bu nasıl olurdu?

"Bir adamın adı tarihe nasıl geçer?"

Babası onun kumral ve kıvırcık saçlarını okşayarak cevap verdi:

"Gayet büyük ve yüce bir şey yapmakla... Herkesi hayretten şaşırtacak bir kahramanlık göstermekle..."

"Pekâlâ, pekâlâ..." dedi.

Ve o andan itibaren büyük şeyler düşünmeye, takındığı "'Oğuz" adına layık hayallerle uğraşmaya başladı. Fransızcayı ana dili olarak biliyordu. Babası ona sarı kaplı ve *Mavi Bayrak*[1] adlı bir kitap getirdi. Küçük Oğuz hep onu okuyor, rüyaları Cebe'nin[2] ordularıyla, Cengiz'in saraylarıyla doluyordu. Derslerini bitirdikten sonra *Mavi Bayrak*'a dalar, saatlerce okurdu. Sabahleyin ilk işi gaze-

---

1 Yahudi asıllı Fransız gezgin, oryantalist ve yazar Léon Cahun'un (1841-1900) 1876 tarihli *La Banniére Bleue* (Mavi Bayrak) isimli tarihi romanı. Romanda 12. yüzyıl sonlarıyla 13. yüzyıl başlarında Cengiz Han zamanındaki Orta Asya Türkleri anlatılır. 1912'de *Gök Sancak* adıyla Necip Asım tarafından; 1913'te ise *Gök Bayrak* adıyla Galip Bahtiyar tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Türkçeye çevrildiğinde devrin Türkçülerine büyük esin kaynağı olmuş, temel başvuru kitabı haline gelmiştir.

2 Cebe Noyan: Cengiz Han'ın en önemli süvari komutanlarından biri.

teleri gözden geçirmekti. Trablus'ta alçak İtalyanlara öyle darbe vuruluyordu ki...

***

Bir gün babasına sordu:

"Biz Türk müyüz?"

"Şüphesiz, yavrum..."

"O halde evdeki uşak, aşçı, hizmetçi niye Rum?"

Babası düşündü. Oğlunun bu milliyetçiliği hoşuna gitti. Öyle ya, insan Türk olduktan sonra hiç olmazsa kendi yurdunu olsun Türkleştiremez miydi?

"Doğru söylüyorsun, Oğuz" dedi.

Ve ertesi gün bir Türk uşak buldurdu. Aşçı ile hizmetçi de arıyordu. Zorluk çekmedi. Emine Hanım isminde bir dul bulundu. Güzel yemek yapmasını da biliyordu. Alaturka yemeklere hasret kalmıştı. Hele Oğuz, ömründe yememişti. Bu kadın bir muhacirdi. Bir de oğlu vardı. Askerdi. Komşu bir subayın evinde emir erliği ediyordu. Bir hafta içinde artık Türk'ten başka millet yoktu. Artık Oğuz bol bol Türkçe konuşur, babasının getirdiği Türkolojiye dair kitapları iyice anlamadan okur, okuduklarını herkese anlatırdı. Bonmarşeden aldığı bir talim tabancasıyla hep nişan atmaya çalışırdı. İtalya kralının resmini hedef yapmıştı. Her gün bu Türk düşmanının bazı başına, bazı göğsüne bir iki atım yerleştirirdi.

İtalya Savaşı uzadıkça uzuyor, hâlâ Trablus alınamıyordu. Neredeyse bir sene olacaktı. Ajanslar ve gazeteler iyi yazıyordu. Fakat babasını çok ümitsiz ve hüzünlü görüyordu. Acaba kederi niçindi? Sordu. Babası başını salladı:

"Oğuzcuğum," dedi, "artık son günlerimizi yaşıyoruz. Biz de Acemistan gibi olacağız. Hem bu, çok sürmeyecek..."

Primo şaşırdı:

"Nasıl, lakin nasıl? Babacığım, Trablus'ta pek güzel savaşıyoruz. Ordularımız hazır."

Babası tekrar bir ah çekti:

"Dinle beni yavrum," diye başladı, "sana Türkiye'yi ve batı Türklerinin halini anlatayım. Bizim devletimizi ku-

ran Ertuğrul ve Osmanoğulları Turan'dan, Horasan'dan, Altundağı'ndan[1] kalkarak Anadolu'ya gitmişler, Anadolu'da ne kadar Türk varsa, Selçuklu ve başkaları, hepsini kılıç kuvvetiyle birleştirmişler. Sonra Avrupa'ya geçmişler. Orada Rum, Arnavut, Bulgar, Sırp gibi milletleri esir etmişler. Memleketlerini almışlar. Daha sonra çok kuvvetlenince Suriye ve Arabistan'ı alarak oralarda düzensizlik felaketlerine son vermişler.

"Fakat aldıkları yerlerin ahalisini Türkleştiremediklerinden bu büyüklük onların zayıf düşmelerine sebep olmuş. Hani bir bardak limonatanın içine fazla su koyup çoğalttıkça nasıl şekerinin kuvveti azalırsa ve tadı kaçarsa öyle... Eskiden bu milletleri ayrı ayrı, oldukça iyi idare etmişler. Sonra Tanzimat işi bozmuş. Ah bu Tanzimat... Bu, işte asıl felaketimizin başlangıcıdır."

Primo:

"Acayip, bu Tanzimat ne?" diye sordu.

Babası daha ayrıntılı anlatmaya başladı:

"Türklüğümüzü bütün unuttuğumuz tarih... Bu Tanzimat, Avrupai kanunların bizim memleketimize uygulanmaya başlamasıdır. Bu yabancı ve zararlı kanunlar eski esirlerimiz olan reayaların[2] çok işine yaramış. Çünkü bu kanunlar Avrupa medeniyetinden, yani Hıristiyanlık ruhundan doğuyordu. Esirlerimizin çoğu da Hıristiyan olduklarından hayatlarına biçilmiş kaftan gibi uyuyor, onları ilerletiyordu. Biz Türklere gelince, dinimiz Müslümanlık olduğundan Hıristiyanlıktan çıkan bir kurum mümkün değil bize gelmiyor, aksi tesirler meydana getiriyordu.

"Seneler geçti. Esirlerimiz fikirce, ruhça, medeniyetçe bizi fersah fersah geride bıraktılar. Bizim büyüklerimiz hâlâ aymazca ve budalaca 'eşitlik' ilan ediyorlardı. Esirlerimizin

---

1 Altındağ: Türk, Altay ve Moğol mitolojilerinde kutsal dağ. Gökyüzünde bulunur, Türk yurdunun ve devletinin enginliğini, göz alıcılığını temsil eder.

2 Tanzimat'tan önce Osmanlı Devleti'nin Müslüman olmayan uyrukları.

elinde yeni ve mükemmel bir silah vardı. Bizde kırık bir ok... Memleketimizde bütün zenginlik, az zaman içinde esirlerimizin, yani o eski ve barışmaz düşmanlarımızın eline geçti. Biz âdeta bir bekçi, bir uşak gibi kaldık. Askerlik ve memurluktan başka kaynağımız yoktu. Ve tamamen devletlerle ilgili ve siyasi bir tabirden başka bir şey olmayan 'Osmanlı' namı altında bütün düşmanlarımızı kardeş sayıyor, en büyük Türkleri, mesela Cengiz ve Hülagû[1] gibi en seçkin savaş dâhilerini çocuklarımıza, en fena adamlar olarak gösteriyorduk. Ne yeni ve Müslümanlığa muhalif olmayan bir Türk medeniyeti yaratabiliyor, ne de Avrupa'dan gelen Hıristiyan medeniyetini kabul edebiliyorduk.

"Felaket gecikmedi, Rumlar donanmamızı Navarin'de dindaşları olan Avrupalılara yaktırdıktan sonra bağımsızlıklarını ilan ettiler. Romanya, Sırp, Karadağ, Bulgaristan da rahat durmuyorlardı. Ayaklandılar. Asırlarca karış karış kan dökerek aldığımız yerleri bir hamlede kapıştılar. Nihayet elimizde bugünkü Rumeli ile Anadolu kaldı.

"Rumeli gitmek üzereydi. Doğu'nun uyanılmaz uykusundan Genç Türkler uyanmışlardı. Meşrutiyet'i ilan ettiler. İşte dört senedir hükümeti, Osmanlı hâkimiyetini tutuyordular. Yalnız bu "Genç Türk" kuvvetiydi ki en gizli yollardan devletimizin temeline hücum eden, devletimizi yıkmaya çalışan Rumlara, Bulgarlara, Sırplara, Arnavutlara karşı geliyor, onlarla uğraşıyorlardı. Bugün bu kuvvet yıkıldı. Yere serildi. Artık Türklüğün düşmanları serbest kaldılar. Rahat rahat çalışacaklar. Mezarımızı bir an içinde kazacaklar..."

Primo'nun gözleri bulanmış, bakışı kaybolmuştu. Babasının yavaş yavaş anlattığı şeyleri dinliyor ve küçük kalbinin rahatsız olduğunu duyuyordu. Demek kendisinin milleti o kadar bahtsızdı. Ama yine ümidini kesemiyordu:

"Ya ordumuz, babacığım, ya ordumuz?" diye haykırdı.

---

1 Hülâgû Han (1217-1265): Batı Asya'nın çoğunu ele geçiren Moğol hükümdar. İlhanlılar Devleti'nin kurucusudur. Cengiz Han'ın torunu, Mengü Han ve Kubilay Han'ın da kardeşidir.

Babası başını salladı:

"Heyhat yavrum, heyhat... Artık o bir efsane... Topla, tüfekle savaş olmaz. Ruh ister. Maneviyat ister. Artık orduda ortak bir ruh olmadığı, maneviyatın iflas ettiği anlaşıldı. Türk subayları kendi milliyetlerini inkâr ediyorlar. Devletimizin en korkunç, en usandırıcı, en yorulmaz düşmanları olan Arnavutlarla birleşerek, Türk kuvvetini, yani kendi varlıklarını öldürüyorlar."

Primo anlamadı:

"Aman babacığım, Arnavutlar Türklerin kardeşi değil mi?"

"Hayır yavrum, eski esirlerimiz içinde bizi asla affetmeyen Arnavutlardır. Hatta Yunan devletinin bağımsızlığına onlar sebep olmuşlar. Rumların bir devlet kurmalarına kanlarıyla çalışarak Türklerle çarpıştılar. Geçmişi bırakalım. Meşrutiyet'in ilanından beri dört sene geçti. Devletin en sıkıntılı zamanını gözeterek fırsat buldular. Dört defa isyan ettiler... İşte şimdi birtakım Türk subayları Çingene gibi asıllarını inkâr ve reddederek Türk düşmanlarıyla çalışıyorlar. Türk düşmanlarının yani Rumların, Bulgarların, Sırpların, Arnavutların oluşturdukları kuvvete yardımcı oluyorlar."

Primo hâlâ anlayamıyordu:

"Tuhaf şey. Babacığım, bu Türk subayları Türk olduklarını bilmiyorlar ha?.."

"Bilmiyorlar. Düşmanları kardeş sanıyorlar. Türk'ten başka olan düşman milletlerin Türk'ü mahvetmeye çalıştığını onların kör gözleri göremiyor."

"Peki... Subaylar öyle... Ya askerlerimiz? Anadolulu Türk askerlerimiz?"

"Onlar bir vücuttur. Kafa olmayınca ne yaparlar? Subayları Türklüklerine düşman olduktan sonra, subayları kendilerini mahvetmeye çalıştıktan sonra, onlar ne yapacaklar?.."

Primo daldı. Bahtsız milletini, kendi varlığına düşman, kendi Türk kuvvetini, Türk hükümeti içinde öldürüp düşman kuvvetine dayanak olan zavallı kavrayışsız subayların

ne kadar budala ve sersem olmaları gerektiğini düşünmeye başladı. Bahçede kiraz ağacının içindeki serçeler bile diğer kuşlara karışmıyorlar, bir cins, bir millet olarak geçinmiyorlar mıydı? Bir serçe var mıydı ki kendi kümesini bıraksın da, gitsin kargalara, yahut güvercinlere karışsın? Demek kendi milletlerinden, kendi sürülerinden ayrılan, yabancı ve düşman milletlerin kuvvetlerine karışan Türk subaylarında şu serçecikler kadar kavrayış, anlayış, asalet yoktu... Ağlamak istiyordu. Türk kuvvetine Türklerin düşman olması onun pek gücüne gitmişti. Göğsünden bir sancı kalktı. Boğazına doğru çıktı. Hıçkıracaktı. Yutkundu. Babası hâlâ kederini anlatıyor:

"Artık ordu bir efsanedir" diye ilave ediyordu; "Türk olmayan Osmanlıların sınır ötesindeki kardeşleri, yani Balkan devletleri yirmi dört saat içinde bizi mağlup edecekler. Rumeli'nde bir Türk bırakmayacaklar. Ateş ve kanla boğacaklar."

* * *

Artık Primo eski neşesini kaybetmişti. Hasta bir şahin gibi hep karanlık köşeler arıyor, düşünüyor, babasının yaklaştığını haber verdiği felaketi bekliyordu. Demek bütün Türkleri Rumeli'nden kovacaklardı ha... Bu güzel Selanik'i de alacaklar, büyük mektepler düşmanlara kalacak, evvelki sene Hakan'ın gelip[1] namaz kıldığı Ayasofya Camii[2] yeniden kilise olacaktı... Ah Beyaz Kule... Onun etrafına bahçe yapılacaktı. Artık bu bahçe yapılamayacak, Primo orada oynayamayacaktı. Akşamları büyük bir adam gibi ellerini arkasına bağlayıp gezdiği İttihat Bahçesi şapkalı düşman subaylarıyla dolacak, her cuma akşamı dinlediği mızıka onlar

1 Sultan V. Mehmet Reşat'ın 1911'de bölgede huzuru sağlamak amacıyla gerçekleştirdiği 21 günlük Rumeli Gezisi çerçevesinde Selanik'i ziyareti.

2 Üçüncü yüzyılda inşa edilen Ayasofya kilisesi, Selanik 1430 yılında Osmanlı topraklarına katılınca camiye dönüştürülmüş ve bir minare eklenmiştir. Yunanlılar 1912'de şehri ele geçirince minareyi yıkıp yapıyı tekrar kiliseye çevirmişlerdir.

için çalacak, bu lezzetli dondurmaları, limonataları onlar içecekler ve Türkleri püskürttükleri için göğüslerini kabartacaklar ve kim bilir daha nasıl eğleneceklerdi. O vakit bütün bu garsonların, bu tramvaycıların, bütün kondüktörlerin, bu terzilerin, bu bakkalların, bütün bu Türk düşmanı Osmanlıların hakaretine nasıl tahammül olunacaktı?

Gözlerini kapıyor, asabi bir kâbus içinde, Selanik'in Türklerin Rumeli'nden kovulduktan sonraki manzarasını görür gibi oluyordu. Kalbi hızla atmaya başlıyordu. Bu kadar rezil ve sefil olduktan sonra yaşamak mümkün müydü? Ayağa kalkar, yumruğunu sıkar, karşısındaki hayali düşmana söyler gibi:

"Hayır, hayır, alçaklar, alamayacaksınız. Beş yüz sene evvel bahadır babalarımızın sizi dize getirerek zapt ettiği bu yerleri alamayacaksınız. Bütün Türkler karşınıza çıkacak, vatanlarının her karışını kanlarınızla ıslatacaklar. Şayet onların hepsini öldürüp başarılı olsanız bile bir mezardan, bir harabeden başka bir şey bulamayacaksınız" diye haykırırdı.

Günler geçiyor, babasının hüznü daha ziyade artıyordu. Primo:

"Hani baba, savaş olacaktı" diye sordu, "halbuki bir şey olmadı..."

"Mutlaka yavrum, mutlaka olacak."

Nihayet Primo bir cuma günü gezinirken biraz fazla faaliyet gördü. Kışlanın yanından geçiyordu. Bir askere sordu:

"Ne o hemşeri, bu kalabalık?"

Bu kara bıyıklı bir jurnal neferi idi. Yakasındaki sarı pirinçten levhacıklarda "jurnal" yazıyordu.

"Seferberlik ilan olundu" diye cevap verdi.

"Seferberlik ne demek?"

"Savaşa hazırlık emri demek..."

"Savaş mı olacak?"

"Öyle diyorlar."

"Hangi devletle?"

"Bulgarla."

Primo içinde tuhaf bir sevinç duydu. Tramvaya atladı. Eve geldi. Aşçı Emine Hanım'a savaş olacağını ve Türklerin nasıl yine yeniden memleketler zapt edeceğini anlatmaya başladı. Fakat bu kadın kendisi gibi sevinmiyordu:

"Ah inşallah olmaz..." diyordu.

Primo kızdı. Acayip, bu bir Türk kadını değil miydi? Niçin savaşı istemiyordu. Bir Türk kadını birçok Türk oğullarının yeniden şan ve şöhret kazanmasını, yeniden dünyaya Türklerin kim olduklarını göstermelerini istemez miydi? Sordu:

"Niçin savaş istemiyorsun?"

"Ah yavrum, o kadar 'ümmet-i Muhammed'e yazık değil mi?"

"Ne demek?"

"Yine o kadar muhacirlik olacak, çoluk çocuk meydanda kalacak."

Primo anlamıyor:

"Canım Emine Hanım," diyordu, "niçin muhacirlik olsun? Bizim ordularımız düşmanın memleketine girecek, onların şehirlerini zapt edecek. Muhacirlik olacaksa onlarda olacak."

İhtiyar kadın başını yukarı kaldırıyordu:

"Ah yavrum, biz gâvurla savaşamayız."

Primo öfkeleniyordu:

"Niçin savaşamayız? Bizim topumuz, tüfeğimiz yok mu? Bizim askerimiz yok mu?"

"Ne olursa olsun, eğer savaş olursa yine muhacirlik olur."

Primo daha fazla öfkeleniyordu:

"Ne biliyorsun canım?"

"Biliyorum. 'Evveli Şam, ahiri Şam', bunu büyük ulema efendilerimiz söylemiş..."

"Ne demek, 'evveli Şam, ahiri Şam'?"

"Yani mutlaka bir gün gâvur gelecek, İstanbul'dan, Anadolu 'dan bizi sürecek. Bütün Müslümanlar Şam'a toplanacak."

"Yuha... Amma batıl fikir ha!.."

"Sus yavrum, öyle söyleme, çarpılırsın..."

"Niçin çarpılırım?"

"Bunu büyük ulema efendilerimiz buyurmuşlar..."

"Onlar ne biliyorlarmış?"

"Onlar her şeyi biliyorlar."

Primo anlamıyor, fakat daha fazla sormuyor, içinden "Bu cahil kadın ne bilir?.." diyordu.

Akşam oldu. Yemekte babasıyla konuştu. O aşçı kadından daha ümitsizdi. Fakat kendi kalbinde bir aslan yatıyordu. Hiç Türkler beş yüz senelik vatanlarını iki buçuk Bulgar yahut Yunan askerine bırakırlar mıydı? Artık her gün kışla meydanına gidiyor, Redif[1] Dairesi'nde toplanan askerleri, mekkâre[2] hayvanlarını, araba atlarını seyrediyordu.

Bir sabah bir gürültü koptu. Sokakta Yahudi çocukları koşuşuyor, "İlave, ilave!" diye bağırıyorlardı. Hemen bir tane aldı. Okudu. Ve anladı ki Karadağ ile savaş başlamış...[3] Eve koştu. Bu müjdeyi Emine Hanım'a verdi. İhtiyar kadın "Eyvah, eyvah..." diyor, oğlu, Mustafacığı da gideceği için dizini dövüyordu.

Akşam babası daha ziyade üzgün göründü. Primo sabahleyin erkenden mektebe çıktı. Tramvaydan kışlanın önünde indi. Faaliyet son dereceyi bulmuştu. Ama bütün subaylar, askerler hiç savaş olacak diye sevinmiyorlardı. Bu, hallerinden belliydi. Âdeta hepsi biraz sararmış, solmuş, sanki biraz korkmuş gibi duruyorlardı. Arası çok geçmedi. Bulgar'ın,

---

1 Son dönem Osmanlı ordusunda, askerlik görevini bitirdikten sonra yedeğe ayrılan er.

2 Osmanlı ordusunda taşıma işlerinde kullanılan at, deve, katır vb. hayvanlar.

3 Balkan Savaşı, 8 Ekim 1912'de Karadağ'ın Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan etmesiyle başlamıştır.

Sırp'ın, Yunan'ın da savaş ilan ettikleri işitildi. Gazeteler boyuna sınırlarda zaferleri yazıyorlar, yazıyorlar, yaza yaza bitiremiyorlardı. Bunları eve getirip babasına gösterdi... Babası:

"Yalan, yavrum, yalan..." diyordu.

Selanik o kadar kalabalıklaştı ki artık kimse kimseyi tanımıyordu. Bir kargaşalık ki, deme gitsin... Diyorlardı ki savaşı bırakan Selanik'e kaçıyormuş! Primo geziyordu. Kahveleri, hanları, dükkânları hep askerle dolmuş görüyordu. Mademki savaş oluyordu, bu kadar askerin bayram günüymüş gibi böyle sokaklarda gezmesinde ne mana vardı?

Bir gün eve gelince Emine Hanım'ı ağlıyor buldu. Niçin ağladığını sordu.

"Ah yavrum, muhacirler gelmiş..."

"Muhacirler mi gelmiş?" diye haykırdı, "Nerede?"

"Her yerde! Bütün camiler dolmuş..."

"Kim söyledi?"

"Bugün Mustafa geldi. O söyledi."

"Nereden geliyorlarmış?"

"Koçana'dan, İştip'ten, Köprülü'den[1]... Her taraftan..."

Ertesi günü mektebe gitmedi, camiler tarafına doğruldu. Hakikaten her taraf dolmuştu. Bunlar ihtiyar, kız, kadın ve çocuktu. Hepsi ağlıyorlar, tarif olunmaz bir sefalet içinde hıçkırıyorlardı. Kalbi dayanamadı. Kaçtı. Onları görmemek için kaçtı.

Zavallıların hepsi açtı. Gelene geçene:

"Allah aşkınıza biraz ekmek..." diye yalvarıyorlardı.

Kahveler gene hıncahınç asker doluydu. Ne düzen, ne devlet vardı... O gece uyuyamadı. İşte babasının dedikleri çıkıyordu. Hâlâ subaylar gazinolarda oturuyorlar, nazik ve beyaz elleriyle, kadın gibi saçlarını ve bıyıklarını düzeltiyorlardı.

Sabahleyin kalktığı vakit başı ağrıyordu. Babasına söyledi:

"Üşümüşsün yavrum. Bugün hiç dışarı çıkma" dedi.

Evde kaldı. Babası akşam gazeteleri getirecekti. Öğle yemeğinden sonra pencerenin yanına oturmuş, Türklerin fela-

1 Makedonya'nın kasabaları.

ketini, bu felaketin sonunda ne olacağını düşünüyordu. Bahçenin demir parmaklıklı kapısından Emine Hanım'ın oğlu Mustafa'nın girdiğini gördü. Şüphesiz annesi ile görüşmeye geliyordu. Bu, aslan gibi bir askerdi. Göğsü geniş, iri gözleri mavi ve parlaktı. Acaba annesi ile ne konuşacaktı.

Merak etti. Kalktı. Aşağı indi. Mustafa'yı mutfakta annesinin karşısında bir sandalyede oturuyor buldu. Gülerek gitti. Elini tuttu:

"Hoş geldin Mustafa."

"Hoş bulduk beyim."

"Ne var, ne yok bakalım?"

"Hayırlar..."

"Sen niçin savaşa gitmiyorsun?"

"Ben yüzbaşı beyin evinde kaldım. Ama zaten savaş bitti."

Primo:

"Ne?" diye haykırdı. "Savaş bitti mi?"

"Evet bitti."

"Nasıl bitti?"

"Bu akşam yüzbaşı bey geldi. Evdekilere korkmamalarını söyledi. Bizim paşa ile Yunan'ın paşası konuşmuşlar."

"Ee sonra?"

"Sonra Selanik'i teslim edecekler."

"Savaşsız mı?"

"Savaşsız..."

Primo:

"Vay alçaklar, vay!" diye haykırdı.

Bu nasıl olurdu? Selanik'i babalarımız savaşsız mı almışlardı ki şimdi savaşsız düşmana veriliyordu. Mustafa'ya daha birçok şeyler sordu. Elli, altmış, yetmiş bin kişi silahlarını vereceklermiş. Karaburun'daki büyük toplar bir gülle atmadan düşmana teslim olunacakmış...

Primo tekrar sordu:

"Ee, sizi düşman sonra ne yapacak?.."

"İyi bilmiyorum, ama galiba esir edecek... Diyorlar ki 'Esirlik çok rahattır. Adama bey gibi bakarlar.'"

Ve yüzbaşı beyin sevindiğini anlatıyordu. Primo dinliyor, içinden müthiş bir kin kabarıyor, zehir gibi damarlarına yayılarak her tarafını acıtıyordu. Mustafa gideceğine yakın belinden büyük bir revolver çıkardı. Bu yüzbaşı beyinmiş. Yunanlılar esir ettikleri vakit şart gereğince subayların kılıçlarını bırakacaklarmış ama ihtimal başka silahlarını alacaklarmış. Onun için bunu Mustafa'ya vermiş, anasına saklattırsın diye... Primo hem dinliyor, hem savaşta kullanmadığı bir silahı bu subayın niçin sakladığını, savaştan sonra onu ne yapacağını düşünüyordu. Hiç böyle revolver görmemişti. Kılıfı tahtadandı. Aldı, baktı.

"Ne tuhaf" dedi, "bu nasıl şey?"

Mustafa bilgiçlik tasladı:

"Buna mavzer[1] revolveri derler beyim; bu hem tabanca gibi hem tüfek gibi kullanılır..."

Primo sordukça o anlatıyordu. Tahta kılıfı, daha doğrusu kutuyu açtı. İçinden revolveri çıkardı. Sapını kutunun ucuna taktı. Tahta kılıf bir tüfek dipçiği gibi olmuştu. Omzuna dayadı, nişan aldı:

"İşte böyle..." diyor, daha çok ayrıntı veriyor, Primo dikkatle dinliyordu. On kurşun birden konuluyordu. Nasıl konulduğunu, sonra nasıl boşaltıldığını anlattı. Primo da aldı. Omzuna koydu. Mekanizmayı kurdu. Tetiği çekti. Ateş edermiş gibi boşalttı. Ah böyle on kurşun birden konan, iki bin metre yere atan mükemmel bir silah varken düşmandan nasıl kaçılırdı? Primo'nun buna aklı ermiyordu. Emine Hanım:

"Ay oğul, nerede saklayayım ben?" diyordu.

Primo kolayını buldu. Yukarda tavan arasında saçağa yakın bir yerde ufak bir delik vardı. Oraya konulursa kimse göremezdi. On bağ da fişek vardı; onları da kömürlüğe koymalıydı.

Mustafa:

"Âlâ, âlâ" dedi.

1 Mauser (Mavzer): Alman tüfek firması.

Anası itiraz edemedi. Primo revolveri aldı. Kendi eliyle yerleştirdi. Kurşunları rutubet almasın diye bezlere sardılar. Çuvalların arkasına koydular. Primo hep savaşa dair şeyler soruyor, Mustafa cevap vermiyordu. Primo'nun bu teslim olmak meselesine bir türlü aklı ermedi.

Akşam babasıyla konuşmaya girişti. Bu nasıl olurdu? Ve anladı ki babası İstanbul'a gitmek istiyor. Ah Selanik kalacaktı ha?.. Üzüntüsünden kalbi acıdı. Rüyada görse inanamayacağı bu felaketi daha ziyade düşünemiyordu. Felaket saatleri ağır geçer. Yunan süvarilerinin gelmesi, kralın, prenslerin, prenseslerin Selanik'e dolması epey sürdü.

Birden her şey değişmişti. Sokakları şapkalılar kapladı. Yahudilerin hepsi hemen Rumlaştı. Bütün dükkânlar maviye beyaza boyandı. Mavili beyazlı taklar yapıldı. Yunan kralı geldi. Herkes, kadınlar ve erkekler sokağa döküldü. Alkış, alkış, alkış... El şakırtısından "Zito[1], zito Yorgos![2]" naralarından gök gürlese işitilmeyecekti.

* * *

Yalının önünde düşman taburları bando çalarak geçiyorlardı. Bütün panjurlar açılıyor, bu geçen taburlara çiçekler, buseler atılıyordu. Akşam, babası:

"Yavrum, artık burada oturamayacağız," dedi, "ilk vapurla İstanbul'a gideceğiz. Yarın yahut öbür gün..."

Aman ya Rabbi! Vatanı bırakmak bu kadar kolaydı ha!.. Âdeta gezmeye gider gibi vapura binecekler, beş yüz senedir oturdukları Selanik'i bırakacaklardı. Hayır, hayır... O, Primo, buradan bir yere gitmeyecek, burada kederinden ölecekti. İstanbul'a gidip ne yapacaktı? Sokaktan geçen Rum çocukları, tramvaycılar, satıcılar "İşte bir Türk çocuğu..." diye kim bilir ne kadar acı bir hakaretle bakacaklar, onunla eğleneceklerdi. Artık bu hayata nasıl tahammül

1 (Yun.) Yaşa!
2 I. Georgios (1845-1913), 1863 ile 1913 yılları arasında Yunanistan Kralı. Aslında Danimarka prensidir. Selanik'te suikaste uğrayarak yaşamını yitirdi.

ederdi? Gece uyuyamadı. Babası istediği kadar bavulları filan hazırlatsın... O kaçacak... Vapura binmeyecek, kendini öldürecekti.

Ölmeye karar verdikten sonra Primo gayet tatlı ve hoş bir rahatlık duydu. Âdeta ızdırabı azaldı. Mektep filan çoktan kapanmıştı. Türkler kaçışmışlar, bütün bu binalara Yunanlılar dolmuşlardı.

Son saatini daha belirlememişti. Dışarı çıktı. Gezinmeye başladı. Her şey, her yer değişmişti. Ah, değişmeyen yalnız bizim subaylardı. Askerlerini, toplarını, tüfeklerini, vatanlarını, ırzlarını, mallarını düşmana verdikten sonra kurtardıkları pis ve kıymetsiz canlarını eğlendiriyorlar, yine eskisi gibi parlak kılıçlarını yerlere sürterek muzaffer düşman askerlerinin arasında, erkeklerin önünden geçen bir kız tavrıyla utanmadan geziniyorlar; gazinolarda bacak bacak üstüne atıp narin kadınlar gibi nazik ve beyaz elleriyle taranmış saçlarını, yukarıya kaldırılmış bıyıklarını düzeltiyorlardı. Evet, yalnız bunlar değişmemişlerdi, sanki onlarca bir şey olmamış, sanki Selanik alınmamış, sanki muhacirlerin anlattıkları kanlı katliamlar olmamıştı. Onlar yine arabalara biniyor, şantözlerle konuşuyor, hâlâ birbirleriyle politikaya dair tartışıyorlardı.

Primo bunlardan iğreniyor, yanlarına gidip tokatlamak istiyordu. Bunlar nasıl adamlardı? Hiç hisleri yok muydu? Muzaffer Yunan ve Bulgar subaylarının arasında, Yunan askerlerinin içinde nasıl utanmadan yaşayabiliyorlar? Bütün Rum, Yahudi ve ecnebi kadınlarının onlara attıkları bakışlardaki hakaret ve nefreti anlamıyorlar mıydı? Rum çocukları bile arkalarına takılmaya, onlar geçtikten sonra "Yuha Turkos, kerasadis..."[1] diye nara atmaya başlamışlardı. Bunlarda biraz sıkılmak olsa, elleriyle teslim ettikleri

---

1 (Yun.) "Kerasadis" sözcüğü muhtemelen düzenbaz anlamına gelen "keratas"tan türetilmiş. "Türklere yuh; düzenbazlar" şeklinde Türkçeleştirilebilir.

bu şehirde durabilirler miydi? Haydi canları tatlıydı, kendilerini öldüremezlerdi. Fakat meydana çıkmakta ne mana vardı? Buradan bir yere defolup gidemezlerse bir köşeye saklanamazlar mıydı?

Evde babasına sordu:

"Anladık, Selanik zapt olundu. Fakat bu subayları niçin tutuyorlar, süs diye mi?"

Babası başını salladı:

"Heyhat yavrum," dedi, "onları tutan yok, kendileri duruyorlar."

Primo gözünü açtı:

"Kendileri mi duruyorlar?"

"Evet kendileri."

"Nasıl? Onlar esir değil mi?"

"Hayır yavrum. Yunan ordusunun kumandanı Prens Konstantin onlara, 'Anadolu'ya, İstanbul'a gidebilirsiniz' demiş."

"Ee, niçin gitmiyorlar?.."

"Niçin gitmeyecekler... Bulgarlar Çatalca'ya dayanmışlar; İstanbul'a, yahut İzmir'e giderlerse tekrar savaşa gönderilmek ihtimalleri var. Onun için burada vakit geçirmeyi tercih ediyorlar."

Primo kıpkırmızı oldu. Dünyada bu kadar adilik ve korkaklık olabilir miydi?

"Vay alçaklar, vay..." diye haykırdı.

Kendini tutamadı, öfkesinden ağlamaya başladı. Babası ona teselli vermeye çalıştı. Bu subayların kabahatleri olmadığını, çünkü zavallıların kavmiyetlerini idrak edemediklerinden, Türk olduklarını, Türk ve Türklük ne olduğunu ve ne olacağını bilmediklerini söylüyor,

"Kabahat bize Türklüğümüzü unutturan sebeplerde..." diyordu.

Bu zavallı subayların "Turan"ın ne demek olduğunu birbirlerine soracak kadar milliyetlerinden haberleri yoktu.

Türk tarihinin bir harfini bilmiyorlardı. Halbuki düşmanlarımız kendi milliyetlerinin ruhundan aldıkları ideallerle ileri atılıyorlar, tarihlerinin onlara söylediği büyük vazifeyi yerine getiriyorlar; gelenekleri, vatanları ayrı kalmış kardeşleri için sevine sevine kanlarını döküyorlardı. Rumlar "Megalo İdea"larını, yani "Büyük Emel"lerini takip ederek binlerce ölü bırakıyor, Türk toplarının üzerine sıçrayarak nutuklar söylüyorlar, "Elenizm" için daha ileri gitmeye yemin ediyorlar; Bulgarlar "Naşi, naşi, Çarigrad naşi" yani "İstanbul bizim olacak, İstanbul bizimdir" diye sevinerek ateşe atılıyorlardı.

Fakat Türkler... Türklerin hiçbir fikri, büyük değil, hatta küçük bir emeli bile yoktu... Böyle genel ve ortak bir emele, bir vicdana, bir ruha sahip olmayan bir milletin bireyleri şoven, egoist, bencil olurlardı. Genel ve otak bir milliyet hayatını, mesela Türklük diye yüce, yüksek, kutsal bir şey idrak etmediklerinden özel ve bireysel hayatları kıymetlenir, canlarını kolaylıkla feda edemezlerdi.

Babası saatlerce anlatıyordu. O hayal meyal işitiyor, kendisinin kavmiyetini duyduğunu, bir Türk olduğunu pek güzel bildiğini düşünüyordu. Mademki kendisi Türk olduğunu biliyordu; büyük Türklüğün, bugün can çekişen büyük Türklüğün felaketini anlıyordu. O halde kendi fani hayatının artık hiç önemi yoktu. Bu fani ve geçici hayatı, büyük Türklüğün büyük hayatı için feda edivermeliydi. Fakat nasıl?..

Artık Primo hep bunu düşünüyordu. Selanik'ten gitmeye karar vermişti. Sokaklarda Rum, Bulgar askerlerinin devriyeleri arasında geziyor, geçici ve önemsiz hayatını ne biçimde feda edeceğini düşünüyordu. Artık Türk subaylarını göremiyordu. Acaba Prens Konstantin'in verdiği izinden faydalanarak hepsi İstanbul'a, yahut İzmir'e mi gitmişlerdi? İki günden beri hastalanarak evden çıkamayan babasına sordu:

"İstanbul'a giden de olmuş yavrum, fakat Bulgarlar gelince protesto etmişler. Yunanlılar da kalanların hepsini esir gibi tutup Atina'ya göndermiş."

Primo "Oh!" dedi.

Esirliği ağır ve izzetinefse[1] aykırı, sefil ve rezil bir halde olarak kabul ediyorlardı. İşte bu savaştan kaçanların hali... Şimdi pis ve miskin tavuklar gibi onları kümeslere tıkacaklar, üzerlerinden kilitleyeceklerdi... Primo buna seviniyordu, bu kara günlerde yegâne sevinci bu oldu. Bu subayların sokakları dolaşmalarını hiç çekemiyordu.

Artık rahat rahat geziniyordu. Ona küçük olduğu için aldırmıyorlardı. Rıhtıma, kışlaya, istasyona, kısacası her yere gidiyor; düşman askerlerinin, düşman subaylarının neşelerini seyrediyor, ama hep minimini kalbi büyük Türklük için çarpıyor, şu fani hayatını şanlı bir şekilde tarihlere geçecek bir tarzda feda etmenin yolunu düşünüp duruyordu.

***

Primo yüksek mermer bir binek taşının üstünde aslan gibi duruyor; elinde kırmızı atlastan yapılmış büyük bir bayrak... Başında beyaz kuzu derisinden parlak ve şık bir Türk kalpağı... Önündeki meydan bütün mağlup düşmanın esirleriyle dolmuş. Primo yaverine emrediyor: "Evvela krallar gelsin..."

Evet, küçük Oğuz tıpkı Fransızların Jeanne d'Arc'ı gibi Türklerin başına geçmiş ve bütün düşmanları püskürtmüş, memleketlerini yağma etmiş, nihayet hepsini; krallarına, kraliçelerine, prenslerine, prenseslerine, mareşallerine, generallerine varıncaya kadar hepsini esir etmişti. Şimdi bütün bu sekiz yüz bin kişinin hayatı onun bir sözüne bağlı... Şimdi takının altına gelmişler, aman diliyorlar... Dehşetli bir uğultu içinde hep bu ses işitiliyor.

"Dacive Oğuz..."

"Zito pedi Oğuzos..."

"...."

"...."

"...."

---

1 Özsaygı.

"Yaşasın şanlı cihangir Oğuz..."

Kalabalığın arasından dört kişi ilerliyor. Bunlar Kral Ferdinand[1], Kral Yorgiyeviç,[2] Kral Nikita,[3] Kral Yorgos[4]... Hepsi yere bakıyor. Taşın dibine diziliyorlar. Başlarını eğiyorlar. Oğuz elindeki büyük ve al bayrağı üzerlerinde dalgalandırıyor ve:

"Titremeyiniz, korkmayınız," diyor, "işte büyük Türk sancağının altındasınız. Unutmayınız. Sizin babalarınız da, büyük babalarınız da, dedeleriniz de hep böyle geldiler. Bu takın önünde yere kapandılar, secde ettiler. Haydi çıkarınız taçlarınızı... Bütün taçların kahraman sahibi olan Türklüğe, bana veriniz."

Bu dört adam canlı gölgeler gibi, taçlarını çıkardılar ve küçük Oğuz'un ayağına, ayağının dibine koydular ve yere kapandılar... Şimdi meydanı dolduran bütün esirler susuyor. Korkunç, heybetli bir sessizlik oluyor. Bu büyük sessizliğin içinde Oğuz'un ince, fakat kuvvetli ve madeni sedası yükseldi:

"Ey Ferdinand! Bugünü düşünmedin mi? Hiç tarih okumadın mı? Türklüğü ölmüş sandın. Türkleri nesilleri bozulmuş, piçleşmiş ümit ettin. Yalancıktan papazlık taslayarak yirminci asrın ta orta yerinde, utanmadan bizim aleyhimizde bir Haçlı savaşı açtın; vahşi askerlerine kızlarımızı, kadınlarımızı, ihtiyarlarımızı parçalattın. Hakanlarımızın büyük camilerini, eski kahraman babalarımızın yaptığı kutsal türbeleri topa tuttun... İşitilmedik cinayetler yaptırdın. İşte nihayet uyumuş, donmuş, kanı kurumuş sandığın Türklük seni pençesine geçirdi. Söyle, sana ne yapayım?"

---

1 I. Ferdinand (1861-1948): Ferdinand Karl Leopold Maria, bağımsız Bulgaristan'ın ilk çarı (1908-1918).

2 I. Petar ya da Petar Karacorceviç (1844-1921): 1903 ve 1918 yılları arasında Sırbistan Kralı.

3 I. Nikola (1841-1921): Karadağ'ın 1860-1910 arası bağımsız prensi, 1910-1918 arası kralı.

4 I. Georgios (1845-1913): 1863 ile 1913 yılları arasında Yunanistan Kralı. Aslında Danimarka prensidir. Selanik'te suikaste uğrayarak yaşamını yitirdi.

Yandan eğri burnuyla yırtıcı bir kartala benzeyen Ferdinand, hep yaptığı şeyler gözünün önünden geçiyormuş gibi titremeye başladı. Öbür krallar Yorgiyeviç, Nikita, Yorgos da korkularından titriyorlardı.

Esirlerin içinden derin, yankılı, uzun bir ses bağırıyor:

"Affet büyük Oğuz, affet. Türklük onlara her vakit cömertlik gösterdi. Beş asır, beş yüz sene kendi ekmeğiyle onları besledi. Dünyada akla gelebilecek her türlü özgürlüğü, serbestliği onlara verdi. Onlar bu iyiliğe karşı minnettar kalmaları lazımken hainlik ettiler. Hainlerin pis kanı Türk'ün parlak kılıcını kirletemez."

Sonra dehşetli bir uğultu. Esirler kendi lisanlarıyla bağrışıyorlar. Ne söyledikleri anlaşılmıyor. Oğuz'un göğsü kabarıyor. Kahramanlar yüce gönüllü değil midir?.. İşte o da yüce gönüllülük edecek.

"Kalkınız, kalkınız zavallı krallar, kalkınız" diye haykırıyor. "Kalkınız. Sizi affeden büyük Türklüğün al bayrağını öpünüz."

Ve bayrağı binek taşından aşağı uzatıyor. Ferdinand ağlayarak sarılıyor, öpmeye başlıyor. Öbür krallar da gülünç ve acınacak bir aceleyle bu kutsal sancağa atılıyor. Öpüyorlar, öpüyorlar. Gürültü artıyor. Bir kargaşalık. Dehşetli bir rüzgâr esiyor. Birden yağmur yağmaya başlıyor. Esirler öteye beriye kaçışıyorlar ve sudan gölgeler gibi eriyerek dağılıyor, kayboluyorlar. Gök gürlüyor. Oğuz üzerindeki takın yıkıldığını görüyor. Fakat elindeki bayrağı hâlâ krallar öpüyorlar, öpüyorlar. İçine tuhaf bir baygınlık geliyor, başı dönüyor. Gözlerini kapıyor.

Ve birden uyanıyor. Geriniyor. Yatağında yalnız.

***

Ellerini gözlerini ovuşturuyordu, hâlâ rüyasının sersemliği devam ediyordu, ama aşağıdan da yabancı sesler işitiliyordu; ne vardı? Kalktı, yere atladı, pencereye koştu. Camı açtı, panjuru itti. Dışarıya baktı. Acayip. Bahçede düşman jandarmaları, Giritliler duruyorlardı.

"Acaba bu da mı rüya?" diye ellerini gözlerine götürdü. Hayır, hayır, bu hakikatti. Çevik bir hareketle çoraplarını giydi. Pantolonunu çekti. Ceketini arkasına aldı ve kapıya koştu. Aşağıya indi. Bir Yunan subayı ayakta babasıyla görüşüyordu. Dinledi:

"Hükümetimiz sizin için soruşturma yapıyor. Bu soruşturma bitene kadar hapsolunacaksınız. Korkmayınız, hayatınız tehlikede değildir" diyordu.

Babası sapsarıydı. Yoksa korkuyor muydu? Ama niçin babasını hapsedeceklerdi. Bu hain heriflere zavallı hiç itiraz etmiyordu. Hatta Rumca:

"Hazırım, kirye,[1] gidebiliriz" diye tıpkı deminden rüyasında gördüğü krallar gibi başını eğiyordu.

Primo:

"Ben de geleceğim, ben de." dedi.

Subay babasına kibirle sordu:

"Bu kim?"

"Oğlum, kirye."

"Anası nerede?"

"Burada yok."

"Kızın yok mu?"

"Yok, kirye."

Ve hakaretle Primo'yu süzdü. Arsızca, kadın ve kız kardeşini arayan bu herife karşı Primo da sert sert baktı. Sanki ondan korkacak mıydı? Ne yapabilirdi; daireye kadar Primo'nun gelmesine müsaade etti:

"Ondan sonrasına ben karışmam" diyordu.

Babası Emine Hanım'a evi bırakmamasını ve akşama Primo için yemek hazırlamasını, kendisine Primo ile para göndereceğini söyledi. Kadıncağız efendisini kesmeye götürüyorlarmış gibi bangır bangır ağlıyor, onu kurtarmaya çalışıyordu. Efendisi hiç tehlike olmadığını anlatmak istiyordu. Ama Emine Hanım:

---

1 (Yun. *kyrie*) (Burada) Bayım, Beyefendi.

"Ah, ben onları bilirim, hiç aman vermezler" diye ağlamasında inat ediyordu.

Bu bir facia gibi oldu. Güç bela yalıdan çıktılar. Babası subayın solunda gidiyordu. O da babasının solunda. Giritli jandarmaların yarısı önde gidiyor, yarısı arkada. Birer tane de yanlarda. Ta Beyaz Kule'ye kadar böyle yürüdüler. Yoldaki Rumlar toplanıyorlar; vahşi hayvanlara bakar gibi sanki ömürlerinde hiç Türk görmemiş kırk yıllık ecnebiymişler gibi hep onlara bakıyorlar. Rum çocukları köşe başlarına birikmişler, "Yuha Turkos; gıramatükos" diye nara atıyorlardı. İttihat Caddesi'nde bir binaya girdiler. Galiba eski Türk subaylarının kulübüydü. Babasını kumandanın yahut polis müdürünün yanına soktular. Primo dışarda kaldı. Tam yarım saat ayakta.

Yemeğe gelip geçen Yunan askerleri ona sataşıyorlar, adını soruyorlar, eğleniyorlardı. Primo hiç cevap vermiyordu. Şimdi fırsat onlarındı. Ve fırsattan ancak korkanlar faydalanırdı. Muzaffer intikam için asla fırsatı gözetmezdi. İşte bir kukla ordusu kendisi gibi silahsız bir Türk çocuk böyle zamanda laf söyleyebilirdi. Ah, fakat bir silahı olsaydı...

Babası dışarı çıktı. Yorgunluğu ve ümitsizliği yüzünden belliydi.

"Yavrum, ben birkaç gün kadar mahpus kalacağım, soruşturma bittikten sonra İstanbul için izin verileceğini kumandan vaat etti. Sen eve git. Otur. Her gün buraya beni görmeye gelebilirsin."

Ve cebinden çantasını çıkararak sekiz lira verdi. İçinde Emine Hanım'ın ve uşağın aylıkları da vardı. Yemek vesaire için, terzideki esvaplarına dair birkaç şey daha söyledi. Eğildi, Primo'yu öptü. Kulağına:

"Haydi yavrum, korkmayasın," diye fısıldadı, "unutma ki sen bir Türk çocuğusun. Ağlama, mahzun olma."

Niçin ağlayacaktı? Kadınlar, zayıflar, kuvvetsizler, adiler, alçaklar ağlardı. O ağlamayacak, fakat ağlatacaktı. Kalbin-

de yine bir acı duydu; sanki gözyaşları kirpiklerinin altında toplanıyor, taşmak istiyordu. Derin bir nefes aldı.

"Merak etmeyiniz, merak etmeyiniz" dedi.

Ayrıldı. Kendisini dışarı attı. Ilık bir sonbahar güneşi bütün caddeyi parlatıyor, Beyaz Kule'nin gölgesi arkasına düşüyordu. Deniz dalgasız ve masmaviydi... Çoluk çocuk, kadın erkek birçok Yahudiler sandallara binmişler, geziyorlar, düşmanın zırhlılarını seyrediyorlardı. Primo her vakitki gibi, ah Selanik Türklerin elinde olduğu zamanlar gibi elleri arkasında, yavaş yavaş yürüdü. Rıhtımın kenarına geldi. Siyahlanmış, yosun tutmuş taşlara sular çarpıyor, ağlar gibi bir şırıltı çıkarıyordu. Baktı, baktı. Şimdi ne yapacaktı?

Düşmanlar beş yüz senelik Türk yurdunu beş gün içinde rüyalarda bile görülse inanılamayacak bir çabuklukla gelip aldılar... Nihayet kendi evlerine de saldırdılar. Babasını bir katil gibi yakaladılar. Evet, babası ne asker, ne de memur... Bir mühendisti. Bir mühendis ne yapabilirdi? Hiç. Ama bunlar hep zayıf ve güçsüz arıyorlar, karşı koymayan her varlığı eziyorlardı. Muhacirlerin anlattıkları şeyler, tüyleri ürpertiyordu. Düşmanlar her Türk köyünü sarıyor, aman diyenleri bile affetmiyor, erkeklerin hepsini kurşuna diziyor, küçük çocuklarını Hıristiyan yapmak üzere esir gibi Yunanistan'a gönderiyor; kadınların, güzel kızların ırzlarına geçiyor; taş üstünde taş bırakmıyorlardı. Maksatları Rumeli'de Türk namını kaldırmaktı. Tabii onların hepsini öldürecekler, yahut zulüm ede ede kaçıracaklardı. İşte bu usulü, Batılıların "temizleme"[1] dediği, vaktiyle İspanyolların Endülüs'teki Araplara, son defa da Almanların Hotanto yöresinde,[2]

1 (İsp. *Reconquista*: Yeniden fetih): Endülüs döneminde İber Yarımadası'ndaki Hıristiyanların, yarımadadaki Müslümanların varlıklarını ortadan kaldırma sürecine verilen ad. 1492 yılında son Endülüs devletinin yıkılmasıyla bu süreç başarıya ulaşmıştır.

2 Herero ve Namaka Soykırımı ya da Namibya Soykırımı: Afrika Talanı sırasında Alman Güneybatı Afrikası'nda (günümüzdeki Namibya'da) 1904-1907 yıllarında Almanlar tarafından yerli Bantu halklarından Hererolara ve Hotanto halklarından Namalara karşı girişilen soykırım.

İtalyanların Trablus'ta uyguladıkları çirkin ve kanlı usulü Selanik'e de sokuyorlardı. Gerçi daha erkekleri toplayıp kurşuna dizmemişlerdi. Şimdi babası gibi aklı başında, laf söyleyebilir Türkleri topluyorlardı. Sonra şüphesiz yalancıktan bir komplo bulacaklar, hayali bir isyan uydurarak birçok aileleri kanla ve ateşle söndüreceklerdi. Primo ayağının dibinde fışıldayan sulara bakıyor, kendi kendine:

"Acaba hiçbir Türk bunlara karşı gelmeyecek, hepsi başlarını eğip boyunlarını düşmanın titrek ve korkak kılıcına uzatacaklar mı?.." diyordu.

Mademki mutlaka ölünecekti, ölünmese bile mademki artık vatan tamamıyla mahvolmuş, beş yüz senelik şan, şeref ve büyüklükle dolu tarih çamurlara atılmış, çiğnenmişti, artık niçin sinmeli, saklanmalı, yaşamaya çalışmalıydı... Başını kaşıdı. Göğsünde bir ağırlık duydu. Gerindi. Gerindi. Gerindi. Uykusu var gibi esnedi. Evet, Primo bir Türk'tü. O asla bu hakaretlere razı olmayacak, intikamından vazgeçmeyecekti... Ama bu intikamını nasıl almalıydı? Düşünüyordu... Yürüdü. İttihat Bahçesi'nin önünde birçok kadınlar ve Yunanlı subaylar konuşuyorlardı. Onların yanından geçti. Mektepte edebiyat hocasının ezberlettiği bir şiiri hatırlıyor ve etrafındaki hep şapkalı, kılınçlı, üniformalı düşman kalabalığına yan gözle bakarak:

"Türk'üm ve düşmanım size kalsam da bir kişi"[1]

diye mırıldanıyordu. Tramvaya atladı. Derin derin düşünüyordu. Yalının önünde indi. Sarhoş gibi sallanıyor ve içinde

---

1 Fecr-i Ati topluluğunun kurucularından şair ve Galatasaray Futbol Kulübü'nün iki numaralı kurucusu ve ilk Türk kaptanı Emin Bülent'in [Serdaroğlu, 1886-1942] "Kin" adlı şiirinden bir dize. Emin Bülent bu şiiri Yunan isyanının Türkler tarafından bastırılmasını eleştirmek amacıyla "Sarı Saçlı Yunan Çocuğu" adlı bir şiir yazmış olan Victor Hugo'ya cevap olarak Balkan Savaşı sırasında yazmış ve Girit Müslümanlarına ithaf etmiştir. Şiir Ömer Seyfettin'in de kurucu olduğu *Genç Kalemler* dergisinin çevresinde beğenilmiş, dergi Emin Bülent'e "*Genç Kalemler*'den 'Kin' Şairine" yazılı bir saat ve kordon hediye etmiştir.

oynatıcı bir sevinç duyuyordu. Artık planını yapmıştı. Bütün dünya Türklüğünü bilir bir Türk'ün, bir Türk çocuğunun vatanından sağ çıkmayacağını, ölümünü ne kadar pahalıya satacağını, yurdunun, babasının intikamını bırakmayacağını anlayacaktı.

Kapıdan içeri girdi. Uşağı, Emine Hanım'ı taşlığa topladı, aylıklarını verdi. Ve dedi ki:

"Babamla ben otelde oturacağız. Şimdi siz istediğiniz yere gidebilirsiniz. İki gün sonra eşyaları toplamak için buraya geleceğiz. Bizimle beraber İstanbul'a gitmek isteyen gelir."

Emine Hanım:

"Ben gelirim," dedi, "küçük bey, ben..."

"Pekâlâ, pekâlâ..." diye lâfı uzatmadı.

Yalıyı kilitleyip anahtarı babasına götüreceğini söyledi. Yalanını hiçbiri anlamıyordu. Yarım saat içinde hepsi çıkıp gitti.

Evde yalnız kalınca geniş bir "oh" çekti. Başını açıp ceketini çıkardı, kollarını sıvadı. Doğru tavan arasına koştu. Emine Hanım'ın oğlu Mustafa'nın getirdiği mavzer revolverini sakladığı delikten çıkardı.

Tahta kılıfın üzerine gayet ince ve hafif bir toz konmuştu. Üfledi. Son derece kutsal bir şey tutuyormuş gibi hürmet ve sevgiden titriyordu. Kılıfın kapağını açtı. Revolveri çekti. Mekanizma sessiz ve donuk bir aydınlıkla parlıyordu. İnce dudaklarını uzattı; öptü, öptü, öptü. Bu o kadar tatlıydı ki... Emdi, emdi. Dudaklarının arasından dilini çıkardı, namluya dokundurdu. Ekşi ve serin bir tat duyuyordu. Bu serin ekşilikte öyle anlatılmaz bir lezzet vardı ki dünyada hiçbir şeye benzetilemezdi. Bu anlatılmaz, bu ne olduğu bilinmez şey sanki kana karışıyor; her tarafa yayılıyor, ona bir aslan kuvveti, bir savaşçı şevki, bir bahadır mutluluğu veriyordu.

Aşağıya indi, üst kattaki kendi odasına girdi. Pencereye gitti. Dışarı baktı. Yalının bahçesi, bahçenin önünde cadde, tramvay yolu, daha ötede Rum mektebine giden küçük so-

kak ve bahçeli evler tamamıyla görünüyordu. Oh ne manzara!.. İşte o buralarını biraz sonra kana boyayacak, bir savaş meydanı yapacaktı.

Babasının odasına geçti. Küçük bir masa vardı. Onu aldı, odasına getirdi. Pencerenin yanına soktu. Üzerine revolveri koydu. Sonra bir yıldırım gibi aşağıya koştu. Kömürlüğe girdi. Çuvalları çekti. Sakladıkları kurşunları çıkardı. Yine koşarak odasına çıktı. Elleri kararmıştı, cebinden mendilini çekti, bezleri çözdü. Her kurşunu ayrı ayrı sildi. Temizledi. Tekrar onar onar şarjöre taktı. Bu on bağ fişeği masanın üzerine dizdi. Revolveri kılıfa taktı, tüfek haline koydu. Panjurları içeri çevirdi. Aralıktan evvela karşıki sokağın köşesine, sonra mavi beyaz boyalı köşkün alt penceresine, sonra tramvay yolundan geçen bir papaza nişan aldı. Tamam, yeri gayet güzeldi. Şimdi Rum askerlerinin ve subaylarının geçmesini bekleyecekti. Öyle bir ateş açacaktı ki hiçbirisini sağ bırakmayacaktı... Biraz düşündü:

"Hayır," dedi, "bu alçaklar kaçacaklar..."

Evet, sokağın iki tarafına kaçışırlar ve o hiçbirini vuramazsa... Bu hiç vuramamak ihtimali onu titretti. Revolveri masanın üzerine bıraktı. Panjurun kanatlarını itti. Eğildi, dışarı baktı. Ve daldı... Ah, bahçeye girselerdi... O vakit kaçamayacaklar ve kendisiyle savaşa mecbur olacaklardı. Fakat bahçeye nasıl gireceklerdi. Babasını almaya geldikleri gün bir vazife için girmişlerdi. Çağırırsa... Lakin ne diye çağıracaktı. Bir sebep bulmak lazımdı. Düşündü. Boş gözlerle iki, belki üç saat dışarıya baktı. Düşündü, düşündü. Nihayet güldü. Ve ellerini çırparak döndü. Evet, birçok Yunan askerini yalının bahçesine doldurmanın yolunu bulmuştu. Ama acele etmemeliydi. Onun intikamı, hakiki bir Türk'ün intikamı gibi ağır, fakat müthiş olmalıydı.

"Yarın, yarın..." diye mırıldandı, "yarın, erken..."

Hem işte yarın pazardı... İntikamını alırken bütün bu muzaffer düşmanların bir pazarlık zevk ve keyiflerini boza-

caktı. Aşağıya indi. Ellerini ve yüzünü yıkadı. Ceketini giydi ve kapıyı kilitleyerek dışarı çıktı. Pususunun, savaşacağı sevgili yurdunun etrafını bir gözden geçirdi. İki tarafı da yalıydı. Öndeki bahçenin bir kapısı vardı. Başka kaçacak yer yoktu. Ah, anlayacaklardı. Göğsü kabarıyor, heyecan ve sevinçten nefesi daralıyordu. Depoya doğru yürüdü. Yalnız kalmak, kapılarda gezmek, planını zihninde daha fazla genişletmek istiyordu... Abdülhamit'in köşkünü[1] geçti. Filoka'nın kahvesinde tatil giysileri giymiş Yahudiler oturuyorlardı. Orasını da geçti. Uzunali'ye giden şoseyi takip etti. Bir yokuş çıktı. Zavallı Türklerin yeni yapıp bitiremedikleri büyük ve muhteşem Ziraat Mcktebi'ni uzaktan görüyordu. Yolun kenarına oturdu. Akşama kadar orada kaldı.

* * *

Yalıya girdiği zaman âdeta ortalık kararmıştı. Odasına çıktı. Sevgili silahını tekrar eline aldı. Ve öptü. Eğer o olmasaydı yarın nasıl intikamını alabilir, nasıl Türklüğün ölmediğini, Türk olduğunu bilen Türklerin hâlâ dünyada bulunduğunu düşmana gösterebilirdi?.. Bu kutsal aleti doldurdu. Boşalttı. Dipçiğini omuzuna koydu. Dışarıda çeşitli yerlere nişan aldı. Tetiği çekti. Sarı kılıfta, kalın ve tırtıllı kaykasında, menekşe rengindeki namlusunda öyle asil ve necip bir güzellik vardı ki... Primo ona bakmakla doyamıyordu. Gece lamba yakmadı. Silahı elinde, hep odasında gezindi. Yarını, yarınki zaferini düşünüyordu. Artık düşmanlar demesinler ki "Beş yüz senedir Türklerin elinde duran Selanik'i aldık da bize silah atılmadı." Ve bir Türk çocuğunun nasıl bir kahraman olduğunu görsünler... Kendi kendine kumanda verir gibi:

"Şimdi yatalım..." dedi.

Evet, yarın erken kalkmak lazım geliyordu. Hem kuvvetli bulunmalıydı. Onun için geceyi uykusuz geçirmemeli,

---

1 31 Mart Ayaklanması'nın bastırılmasından sonra Sultan II. Abdülhamit tahttan indirildi ve Selanik'teki Alatini Köşkü'nde üç sene ev hapsinde tutuldu. Balkan Savaşı'nın çıkması üzerine İstanbul'a getirildi.

yatmalı, yorgunluğu çıkarmalı, sabaha çelik gibi uyanmalıydı. Aşağı indi. Yüzünü yıkadı. Kapıyı kilitledi. Odasına geldi. Yatağına girdi. Revolverini de koynuna aldı. Yorganı üzerine çekti.

"Ah, mümkün olsa da beni, yarın Türklüğün vazifesini yerine getirecek olan bu kutsal silahla beraber gömseler..." diye düşündü.

Aklına mezar ve toprak geldi. Orası kim bilir ne kadar karanlıktı. Tıpkı derin ve susuz bir kuyu gibiydi. Ölüm... Ama bu eskilerin, ihtiyarların, namussuzların, alçakların, kavmiyetsizlerin, Yahudilerin, kadınların ve korkakların sandıkları gibi müthiş ve korkunç bir şey miydi?.. Hayır, hayır... Mektepte edebiyat öğretmeni cahilleri o kadar korkutan bu ölümün hoş bir rüyadan başka bir şey olmadığını söylemişti. Hoş bir rüya ile derin bir uyku... Bir uyku ki ezeli... Artık ondan uyanılmaz. Halbuki hayat... Birey hayatının hiç önemi yoktu. Çünkü bir insan ne kadar çok yaşasa yetmiş, nihayet seksen sene yaşayabilirdi. Ölüm mutlak ve muhakkaktı. Ondan kaçınmak mümkün değildi. Genel ve milli hayata gelince... Mesela Türklük... Dünya durdukça binler, yüz binlerce sene Türklük yüce ve muhteşem yaşayabilirdi. Asıl işte bu milli hayatın, gelenekleriyle, kutsallarıyla, âdetleriyle, şanlarıyla, şöhretleriyle, kısacası tarihiyle bir önem ve değeri vardı. Yoksa bir insan yetmiş sene miskin, esir ve rezil yaşamakla iftihar edemezdi. Lakin büyük bir millete, şanlı bir kavme, yüce bir vatana mensup olmak ve onun yolunda ölmek... İftihar olunacak şey buydu, yine edebiyat öğretmeninin:

Baki kalan bu kubbede bir hoş sada imiş[1]

diye verdiği izahatı hatırladı. Bireysel ve fani hayatta ancak bir mutluluk, bir ümit, bir iftihar vardı. O da, ismini tarihe geçirmek. Bizden sonra gelecek kavimdaşlarımızın zihninde bir iz bı-

---

1 Divan şairi Baki'nin (1526-1600) bir gazelinde yer alan en ünlü dizelerinden.

rakmak... Unutulmamak... Bu nasıl olurdu? Babası söylemiyor muydu: "Gayet büyük bir şey yapmakla... Herkesi hayretten şaşırtacak bir kahramanlık, dehşetli bir cesaret göstermekle..."

İşte büyük Türklük için o, ehemmiyetsiz, kıymetsiz bireysel hayatını feda edecekti. Bu kıymetsiz, geçici hayatı saklasa ne olacaktı. Hakaretler, küfürler, tokatlar, lanetler içinde ihtiyarlayacak, nihayet bir gün hasta ve kuvvetsiz yatağında bir bunak ve iğrenç bir kocakarı gibi gebermeyecek miydi?

O vakit onun ismini tarihler yazar mıydı? Hayır... Asla... Ve böyle bir erkek ölümünün, dünyada birçok atların, eşeklerin, köpeklerin ölümünden ne farkı vardı? Birçok atlar, eşekler ve köpekler doğuruyorlar, yaşıyorlar, ölüyorlardı. Ama, hepsi büyük ve toplumsal bir hayata sahip olmadıklarından ölümleriyle beraber unutuluyorlardı. Kim bilir, dünyadan ne kadar at, eşek, köpek geçmiş ve tarihte hiçbir nam bırakmamışlardı. Halbuki kahramanlar öyle miydi? Dört bin sene evvelki bir kahramanın methiyesi bugün okunuyordu.

Primo bunları düşünüyor, gözlerini kapıyor ve sevgili mavzer revolverine daha sıkı sarılıyordu. Uyudu, birçok rüyalar gördü. Dumanlı ve seraplı rüyalar... Al ve sıcak kanlara bulanmış geniş vadilerden, milyonlarca düşman leşiyle dolmuş savaş meydanlarından geçiyor... Sarp uçurumlarda beyaz bir atı oynatıyor... Sonra geceler... Doğu'dan, Turan tarafından, bir hilal mavi göğe yükseliyor... İçinde minimini bir yıldız var... Primo hayretle bakıyor... Ayaklarında bir ıslaklık... Eğiliyor, bir de görüyor ki dizlerine kadar kan içinde... İşte, bu Türk düşmanlarının kanı... Koca bir göl olmuş... Kırmızı ve sonsuz bir göl... Gökteki ayın ve yıldızın hayali üstüne yansıyor... Ah, bayrağımızın canlısı, asıl bayrağımız, kutsal bayrağımızın cisimleşmiş manası...

Bitmedi[1]

---

1 Tefrikanın yayımlandığı *Türk Sözü* dergisi bu sayıdan sonra yayımlanmadığı için "Primo Türk Çocuğu"nun tefrikası da yarım kalmıştır.

Hikâyelerin Künye Bilgileri

1. "Pamuk İpliği", *Genç Kalemler*, C. 2, Sayı: 4, 12 Mayıs 1327 [25 Mayıs 1911], ss. 64-67, 70-72.[1]
2. "İrtica Haberi", *Genç Kalemler*, C. 2, Sayı: 6, 12 Haziran 1327 [25 Haziran 1911], ss. 103, 106-110.[2]
3. "Bomba", *Genç Kalemler*, C. 2, Sayı: 9, 28 Temmuz 1327 [10 Ağustos 1911], ss. 147-151, 154-159.[3]
4. "Ant", *Genç Kalemler*, C. 3, Sayı: 19, 31 Mart 1328 [13 Nisan 1912], ss. 166-171.[4]
5. "Aşk Dalgası", *Genç Kalemler*, Sayı: 24-25, 10 Temmuz 1328 [23 Temmuz 1912], ss. 4-11, 14-15.[5]
6. "Piç", *Türk Yurdu*, C. 4, Sayı: 22, 8 Ağustos 1329 [21 Ağustos 1913], ss. 741-753.[6]

---

1 Cilt numarası ve tarih derginin orijinalinde bulunmamaktadır. Bu tarihlendirme Milli Kütüphane kayıtlarına uygundur.

2 Cilt numarası ve tarih derginin orijinalinde bulunmamaktadır. Bu tarihlendirme Milli Kütüphane kayıtlarına uygundur.

3 Cilt numarası ve tarih derginin orijinalinde bulunmamaktadır. Bu tarihlendirme Milli Kütüphane kayıtlarına uygundur.

4 Orijinalinde tarih Nisan 1328 olarak verilmiştir. Gün belirtilmemiştir. Milli Kütüphane ilgili sayının gününü miladi olarak 13 Nisan 1912 olarak kayıt düşmüştür. Rumi'ye dönüştürdüğümüzde 31 Mart 1328 tarihine denk gelmektedir.

5 10 Temmuz'a özel sayı olarak ithaf edilmiş ancak yıl yazılmamıştır. Tarih sayının birinci sayfasına 10 Temmuz 1328 şeklinde elle yazılmış. Ancak Milli Kütüphane künyede ilgili sayının tarihini 13 Temmuz olarak kaydetmiştir. Bunun dışında hikâyenin adı da matbu değildir. Hikâyenin başına elle yazılmıştır.

6 Derginin orijinalinde Yıl: 2, Sayı: 22 bilgisi matbu olarak bulunmaktadır. Ancak tarih aynı sayfa üzerine 8 Ağustos 1329 olarak elle yazılmıştır. Cilt: 4, Sayı: 22 bilgisi Milli Kütüphane künye kaydında yer almaktadır.

7. "Hürriyet Bayrakları", *Türk Yurdu,* C. 5, Sayı: 8 (55), 26 Kânunuevvel 1329 [8 Ocak 1913], ss. 1078-1088.[1]
8. "Primo Türk Çocuğu"

Birinci Bölüm

- *Genç Kalemler*, C. 3, Sayı: 13, 25 Kânunuevvel 1327 [7 Ocak 1912], ss. 3-11, 14-27;[2]
- *İkinci Bölüm*
- *Türk Sözü,* Sayı: 5, 8 Mayıs 1330 [21 Mayıs 1914], s. 39-40;
- *Türk Sözü,* Sayı: 6, 15 Mayıs 1330 [28 Mayıs 1914], s. 48;
- *Türk Sözü,* Sayı: 7, 22 Mayıs 1330 [4 Haziran 1914], s. 56;
- *Türk Sözü,* Sayı: 8, 29 Mayıs 1330 [11 Haziran 1914], s. 64;
- *Türk Sözü,* Sayı: 9, 5 Haziran 1330 [18 Haziran 1914], ss. 71-72;
- *Türk Sözü,* Sayı: 10, 12 Haziran 1330 [25 Haziran 1914], ss. 79-80;
- *Türk Sözü,* Sayı: 11, 19 Haziran 1330 [2 Temmuz 1914], ss. 87-88;
- *Türk Sözü,* Sayı: 13, 3 Temmuz 1330 [16 Temmuz 1914], ss. 102-104;
- *Türk Sözü,* Sayı: 14, 10 Temmuz 1330 [23 Temmuz 1914], ss. 110-112;
- *Türk Sözü,* Sayı: 15, 18 Temmuz 1330 [31 Temmuz 1914], ss. 119-120;
- *Türk Sözü,* Sayı: 16, 24 Temmuz 1330 [6 Ağustos 1914], ss. 126-128.

1 İlgili sayıda cilt ve sayı numarası ve tarih matbu değil elle yazılmış. Milli Kütüphane nüshalarındaki kayıtlar esas alınmıştır.

2 13. sayının Milli Kütüphane'deki sayısında hem dış kapak hem de 23 ve 24. sayfalar eksik. Süleymaniye Kütüphane'sinde ise sayının bütün sayfaları tamdır ve tarih de dış kapağa tam olarak yazılmıştır.

Yüz yıldır eserleri çokça okunan Ömer Seyfettin'in bütün hikâyelerini günümüz Türkçesiyle okurların dikkatine sunacak olan bu dizinin elinizdeki ikinci cildinde, sekiz hikâye yer alıyor: Evlilik, aşk, kadın konularını ele aldığı "Pamuk İpliği" ve "Aşk Dalgası" ile otobiyografik özellikler taşıyan "İrtica Haberi" ve "Ant" dışındaki diğer dört hikâye, "Bomba", "Piç", "Hürriyet Bayrakları" ve Primo Türk Çocuğu" dönemin milliyetçi atmosferinin izlerini taşıyor.

Ömer Seyfettin (1884-1920)

İyi bir öğrenim için annesiyle Balıkesir Gönen'den İstanbul'a taşındılar ve dönemin modern okullarından Mekteb-i Osmaniye'ye yazdırıldı (1892). Burada Fransızca öğrendi. Asker babasının isteğiyle Edirne Askeri İdadisi'nde okudu (1896). Bu yıllarda şiir denemelerine başladı, edebiyat akımlarını inceledi. Edebiyata ilgi duymasında döneminin kültürlü kadınlarından annesi Fatma Hanım'ın etkisi büyüktür. Üstteğmen olarak Selanik'te görevlendirildi. Balkanlardaki milliyetçi uyanışa tanık oldu. 1911'de ordudan ayrılıp Selanik'e yerleşti ve burada çıkan *Genç Kalemler*'de onu ününe kavuşturacak yazıları yayımlandı. "Yeni Lisan" başlıklı yazısıyla sade ve halkın konuştuğu bir dilin savunuculuğunu başlattı. Bu "milli edebiyat" hamlesinde Ziya Gökalp ve Ali Canip'le birlikteydi. Balkan Savaşları başlayınca yeniden askere alındı, Yanya Kale'si savunması sırasında Yunanlılara tutsak düştü. Bir yıl süren tutsaklığın ardından İstanbul'a döndü ve Kabataş Erkek Lisesi'nde ölümüne kadar sürdüreceği öğretmenlik görevine başladı. 1915'te Calibe Hanım'la evlendi. Bir yıl sonra kızı Güner dünyaya geldi. Evliliği kısa sürdü. *Türk Yurdu*, *Tanin*, *Türk Sözü*'nde yazı ve hikâyeleri yayımlandı. 1917'de İttihat ve Terakki üyesi olarak *Yeni Mecmua*'da hikâyelerini yayımlamayı sürdürdü. Aralarında Ç. Kemal, F. Nezih, Tarhan, Perviz gibi adların da bulunduğu yirmiye yakın farklı imza kullanmıştır.

Otuz altı yıllık kısa ömrüne sayısı yüz elliyi bulan hikâye sığdırmış Ömer Seyfettin'in yapıtlarına Türk Edebiyatı Klasikleri Dizimizde yer vermeyi sürdüreceğiz.

9 786254 051326

10 TL